כה ד א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ־לִי תְּרוּמָה

א ומליל יי עם משה למימר:
ב מליל עם בני ישראל ויפרשון

לקט בהיר

א) סתם „לי" שנמקרא מורה על הנאת דבר אל דבר, ואין שום התעוררות לדרוש, כגון קדש לי כל בכור, פטר רחם לי, קרבן לה', אבל התינת אש היה אומר ויתנו לי או יעדנו לי או ויקדשו לי, אבל ויקחו אינו מביא ומקשר, ולזה בהכרח לומר שהם ב' מינים מפורדות, ויקחו (ומפרש מינה זו בדיבור הסמוך), ואח"כ אמר שתהיה לקיחה זאת לשמי, פי' למלאות רצוני וצווי שלי, ולא משום כפייה או הראות מעשיו ומחמת בושה (במ"ח), ובאמת אין צריך לכל זה, כי כל מקום שנאמר בלמ"ד אצל הקב"ה בהכרת שכן פירושו לו לשמו, כי לא שייך אצלו הנאת דבר אליו, ורש"י מביאו כאן גם אצל ועשו לי מקדש לדוגמא, וה"ה בכל מקום (לבושו), ואפשר לומר עוד, שהלא כל תרי"ג מצות שבתורה הם לה' בעבור שהוא ב"ה זוה כן, ולא לשום תכלית וכוונה אחרת, אבל משונה פירושו כאן, שלא רק הנתינה יהיה לשמו יתברך אלא המתנה בעצמו יהיה מקודש לשמו ולמקדשו ולהשראת שכינתו, וכן ועשו לי מקדש, ועיין בפ' בהר בפ' שנת לה': ב) מפרש תינת „תרומה", שהגם שפירושו לשון הרמה, אין עניינו דוקא שצריך להגביה, אלא שכן הוא הסדר לסלק דבר ממקום מושבו להרימו ולסלקו, וזה נקראת ההפרשה בלשון תרומה שמקצתו מריס והשאר מונח, ואח"כ חזר רש"י לפרש כל המאמר, ואמר יפרישו, שאין המדובר כאן מנגבי לדקה שיקחו מהמתנדבים (רק אח"כ אמר הכתוב מאת כל איש וגו'), גם אין לקיחה זו לקיחה בידים דוקא, אלא קיחה בדעת וברצון והוא ההפרשה, והפרשה ולקיחה זו יהיה לי (לשמי כנ"ל), ויהיה זה ממונם, ולא שיקחו את מה שכבר הוא תרומה ויתנו אותה לי, ואין פי' תינת תרומה כמו בשאר מקומות, אלא פירושו נדבה (וכמו שאמרנו שהוא הפרשה), ודרך אגב השמיענו שהגם שמובה היא להפרישם כפירוש תינת ויקחו עכ"ז רק נדבה היא, ולזה אין לו קצבה, וכמו תרומה גדולה מן התבואה שאין לו קצבה, שזה

אור החיים

כה) **ב. דבר** אל בני ישראל. צריך לדעת למה לא הספיק במה שקדם לומר לאמר וכדבר מובן שלבני ישראל יאמר, או לא היה צריך לומר לאמר ויספיק באומרו דבר אל בני ישראל. וגראה לי על דרך מה שאמרו ז"ל (יומא ד'): מנין שהאומר דבר לחבירו שהוא בבל תאמר שנאמר וידבר ה' אל משה לאמר[א]). ועל פי הדבריס האלה יצטרך לומר דבר אל בני ישראל שאם לא כן יחשוב משה כי לא בא אלא לתת רשות שאין זה בבל תאמר חובה מנין תלמוד לומר דבר וגו'. ולדרך זה תמצא מרגוע לנפשך בכל התורה כולה שאמר הכתוב לאמר וחזר לומר דבר, כי בכל מצוה צריך לומר לו לאמר ודבר ובאחת מהנה לא יהיה נשמע שחובה עליו הם הדבריס לאומרם להם אלא רשות, ורבותינו ז"ל (ילקוט ראובני) דרשו דבר אל בני ישראל שלא יאמר עליהם מערב רב ודורשים לשון דברות ושררה. עוד יתבאר בסמוך באופן אחר:

ויקחו לי. צריך לדעת למה כתב וא"ו בתחילת ענין[ב]). ואולי שירלה על דרך אומרם ז"ל (שקלים פ"א מ"ג) ממשכנין על השקלים, ואמרו ז"ל (ירושלמי שקלים פ"א ה"ו) כי ג' תרומות שנו כאן ב' מהם שקלים בקע לגלגולת אחת לאדניס ואחת לקרבנות צבור והג' נדבת המשכן עד כאן. וכפי זה נתכוון באומרו ויקחו כנגד נדבת השקלים הרמוזה בתרומה הסמוכה לה לומר שישנו בכפיה לשקול[ג]), וסמך תינת ויקחו אל בני ישראל לרמוז שבשקלים מדבר הכתוב שאינם שוקלים אלא בני ישראל ולא בנות ישראל דכתיב (לקמן ל' י"ג) כל העובר וגו'[ד]). ולפי זה אומרו מאת כל איש[ה]) פירוש שהלקיחה תהיה בהשואה מאת כל איש ואפילו את

אור בהיר

א) פירוש הרשהו לאמר, משמע שבלא כן אסור היה, הגם שאמר דבריו סתם, ולא אמר שהוא טוב. ב) והיה לו לומר קחו לי. ג) פירוש לא די שיתנו, אלא גם ויקחו מהם בעל כרחם אם צריך. ד) פירוש כל היולא בבא. ה) ולדרכינו שמדבר

R. Simon

(1)

קֳדָמַי אַפְרְשׁוּתָא מִן כָּל גְּבַר דִּי מֵאֵת כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ

רש"י

ידבנו לבו. לשון נדבה[ב])*, והוא לשון רצון טוב, שינוי נוסחאות * כמו ינדבנו.

הגו"ן, וכאילו אמר יִנְדְּבֶנּוּ (רא"ם), והוסיף לומר שהוא רצון טוב, והוא פשוט, ומי לא ידע זאת, רצונו בזה, לפי שעמיד הוא לפרש שב' תרומות הראשונות הם מחצית השקל הנאים חובה לכל אחד, א"כ אין זה נדבה, לזה אמר שאה"נ שאין זה נדבה אלא לשון נדבה והוא רצון טוב, כלומר ידבנו לבו שיתנהו בנדיבת לב וברצון טוב (מ"ל):

לקט בהיר

(ב) ויקחו לי תרומה. לי לשמי[א]): תרומה. הפרשה[ב]) (אוזק) יפרישו לי מממונם נדבה: פי' תינת תרומה, ועיין באות הסמוך (רא"ם): ג) פי' ותסר הגו"ן השורש, ולזה נדגש הדל"ת המורה על חסרון

אור החיים

אשר ידבנו לבו תהיה לקיחה שוה מכולם[ד]) ולא ירבה הנדיב ולא ימעיט הכילי. ועוד ירלה בתוספת וא"ו לרמוז שבבר קדם דבר אחר והוא נדבת לב[ה]) כרמוז בסוף דבריו שאמר אשר ידבנו לבו, ולדרך זה ידבר הכתוב גם בתרומת המשכן ויחפוץ ה' שכל נדבה תהיה מלב ולא תהיה הנתינה עד שתקדם הנדבה בלב. עוד גראה לפרש הכתוב על פי מה שאמרו במסכת בתרא (ח':) קופה נגבית בב' ומתחלקת בג', נגבית בב' לפי שאין עושין שררות על הציבור פחות מב', ואמרו שם מנא הני מילי אמר קרא (לקמן כ"ח ה') והם יקחו[ו]) ומאי שררות שממשכנים על הנדקה אם אמוד הוא[ז]) עד כאן. והעלו שם התוספת והר"ן כי ב' שאמרו דוקא בדבר הקנוב אבל שאינו קנוב צריך ג'. ודע כי לענין דין[ח]) אפילו יחיד אם הוא מומחה יכוף אדם בעל כרחו לתן אותו יחידי דתניא (סנהדרין ה') אם היה יחיד מומחה לרבים כו' הרי זה דן יחידי, וכתבו התוספת שם ויכול לכוף את האדם בעל כרחו דאי בדקבלי' וכו'. ומכאן אני למד שהוא הדין וכל שכן הוא שיכול להנהיג שררות יחידי ואינו צריך ב', ומה משפט שצריך ג' דן וכייף שררות שמספיק בב' לא כל שכן. וזה נשכיל ביאור הכתוב אומרו דבר אל בני ישראל אין פירוש לשון דיבור אלא לשון שררות ודברות לומר כי הוא[ט]) לבדו יכול לעשות ב' משפטים שישנם בענין, הא' היא ההערכה, והב' היא השררות, שהגם שההערכה צריך ג' והשררה צריכה ב' כנזכר אתה לבדך תהיה דבר על הדבר אלא שאתה יחיד מומחה תספיק במקום ג' ואין צריך לומר במקום ב' לענין השררות, ודוקא אתה אבל הזולת ויקחו לשון רבים. ותמצא שכן היה דכתיב (לקמן ל"ו ג') ויקחו מלפני משה הרי כי משה לבדו קבל הנדבה בין דבר שיש בו קצבה בין דבר שאין בו קצבה. והגם שבתלמוד דרשו מפסוק (לקמן כ"ח ה') והם יקחו[י]), אולי כי שם חדש לענין השררות שצריכה ב' וכאן לענין פרט לקיחת דבר שאין בו קצבה[י]) שלא נתן רשות לעשות הדבר ביחיד אלא למשה אבל הזולת צריך רבים, ולדרך זה יתישב אומרו ויקחו בתוספת וא"ו אלא שקדם ואמר דברותו של משה לזה יולדק לומר אחר כך ויקחו: **מאת** כל איש וגו'.[יא]) אולי שיכוין לומר כי באיש שיודעים בו שהוא נדיב לב לא יכנסוהו במשפט ההערכה לדעת מה יקבלו ממנו כיון שהוא מוחזק כי לבו נדיב יקחו ממנו את אשר יביא כי ודאי שיודע הוא עצמו שזה הוא יכלתו ואת זו אלדיק שהוא תרומתי הצריך לתת כאומרו את תרומתי. עוד ירלה לומר שאינה חשובה ליקראות תרומתי אלא המובא מנדבת לב האדם, והוא אומרו מאת אשר וגו' תקחו את תרומתי, אבל המעושה[יב])

אור בהיר

בשקלים וישנו בכפיה, מה זה אשר ידבנו לבו. ד) ומינה אפילו בשאר בבה. ז) פירוש יגדל בלבו וגם יקחו בפועל. ח) לשון רבים. ט) פירוש בעל יכולת. י) פירוש דין ודברים שבין אדם לחבירו. יא) משה. יב) והאיך אנו מחפשים פסוק אחר ויקחו לי תרומה. יג) הצריך ג' הדיוטות. יד) גם לחרן למה חזר לומר תקחו את תרומתי, ולא סמך על מה שאמר ויקחו לי תרומה, גם הדיוטי תרומה תרומתי. טו) פירוש הנותן בעל כרחו. גנו מעושה, בחזקה (מבדטנ' גיטין ט' ח')

תִּקְּחוּ אֶת־תְּרוּמָתִי׃ ג וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְּחוּ מֵאִתָּם זָהָב

יתרעי לבה תסבון ית אפרשותי׃ ג וְדָא אַפְרָשׁוּתָא דְּתִסְבּוּן מִנְּהוֹן

לקט בהיר

ד) רז"ל רמזו זאת מדכתיב ג' פעמים מינת תרומה כאן, וכן בפ' תשא תרומה לה', תרומת ה', לתת את תרומת ה', אבל בלא זה הכרח הוא, שהלא בפ' פקודי מנה ומשב מחצית השקל לכל איש עולה לצורך האדנים והווין ומשוקיהם, גם בהכרח ליתן שקלים כמו בכל שנה קודם ניסן לקנות מהם קרבנות ושאר צרכי ציבור לכל השנה, ובפ' ויקהל אמר הכתוב (ל"ה כ"ה) כל מריס תרומת כסף ונחשת, ואין זה מחצית השקל בשום אופן (אוה"ח), וזה לשון הירושלמי (שקלים פ"א ה"א) ויקחו לי תרומה זו תרומת אדנים וכו', תקחו את תרומתי זו תרומת שקלים (פי' שקלי כל שנה ושנה), וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זו תרומת המשכן, עכ"ל, וזו מדוייק כפתור ופרח, שמקדים תחלה תרומת האדנים שבלא זה אין משכן ואין מזבח ואין צרכי ציבור, ואח"כ אמר תרומת שקלים שב' אלו תובה הם ואין להם שייכות עם הי"ג דברים ואמר עליו „תרומתי" פי' תרומה שלי והוא הקרבנות, ואח"כ אמר וזאת התרומה שכוללו בתוך הי"ג שבאו כולם בנדבה בלין קצבה, ולזה מסיים רש"י י"ג דברים וכו' לומר שכסף הזה האמרון נחשב לאחד מהי"ג: ה) ובפרטן אתה מוצא ט"ו, והמפרשים תירצו בדרכים שונים, יש שאמר שג' מיני זמר

רש"י

פייבש"ט בלע"ז: **תקחו את תרומתי.** אמרו רבותינו ג' תרומות אמורות כאן (מגילה כ"ט:), אחת תרומת בקע לגלגולת שנעשו מהם האדנים כמו שמפורש באלה פקודיו, ואחת תרומת המחצה בקע לגלגלת לקופות לקנות מהם קרבנות צבור, ואחת תרומת המשכן נדבת כל אחד ואחד (שהתנדבו), י"ג דבריס המאמורים בענין כולם הולרכו למלאכת המשכן או לבגדי כהונה כשתדקדק בהם: (ג) **זהב**

אור החיים

לא קראה תרומתי אלא תרומה דכתיב ויקחו לי תרומה. עוד נראה בדקדוק אומרו ג' ריבוים אלו מאת כל איש אשר יתיה לו לומר אלא מאשר ידבנו וגו', ואולי שנתכוין הכתוב לרבות ג' פרטים שישנם בהדרגה משהה בדין הצדקות מכל ישראל והם היחומים והנשים והשועים, היחומים כמו שאמרו במסכת בתרא (ח'.) אין פוסקים לדקה אלא ליחומים ואם לעשות להם שם מותר, הנשים כמו שאמרו בסוף מסכת קמא (קי"ט) שאין לוקחים מהנשים אלא דבר מועט, ואמרו עוד שם כי מועט ומרובה הוא לפי ערך מה שהם הנשים וכמעשה רבינא שלקח שרשרות זהב מהם ואמר כי בערך בני מחוזא דבר מועט הוא, שוב כמו שאמרו בבבא בתרא (ח') שאסור לגבאי לדקה לחובבו ולגבות ממנו וכו' וכמעשה הובא שם (תענית כ"ד.) עוד שהיו נשמטים הגבאים מהתרלות לפניו לבל יהיה מלר לעלמו ויתן מה שאין בו כח ליתן. והנה בנדבת המשכן אמר ה' למשה שיקח מהג' הנזכרים, והוא מה שריבה בג' הריבויים יחומים נשים שוע, את לרבות הנשים, כל לרבות היחומים, אים אשר ידבנו לבו זה שוע כמשמעו שמשלשתם יקח אפילו דבר גדול. ויש טעם בדבר על פי דבריהם ז"ל (ירושלמי שקלים פ"א ה"א) שאמרו כי המשכן הוא כפרה על מעשה העגל, עוד אמרו (שמו"ר ל"ג) וזה לשונם אמר משה לפני ה' וכי ישראל יכולין לבנות משכן אמר לו מהקטון שבהם וכו' כי המן היה מוריד לישראל אבנים טובות ומרגליות עד כאן. וגם אמרו (תנחומא בשלח) כי מביאת מלריס נעלו קטן שבכולם משא מ' (ג) חמורים כסף וזהב ואבנים טובות וכו'. ואמרו (שם פ' בא) עוד שביאת היס גדולה מביאת מלריס, הרי שהיה לישראל עושר מופלא, ולפי זה יש טעם נכון לשלשתם כי לא אמרו אין לוקחים מהיחומים אלא במקום שאין בו שם ולא כפרה אבל במקום שיש אחד מהם כמשכן[2] לוקחים מהם,

אור בהיר

ט"ז) פירוש אדם חשוב שנותן יותר מכדי יכולתו מחמת בושה, רמב"ם הלכות מתנות עניים פ"ז הלכה י"א. יז) פירוש רק לטובת עלמם. יח) שהיו עשירים. יט) שלבו נדבו ליתן יותר מיכלתו. כ) שהוא לכפרה, והרי הוא גם כן

(2)

דַּהֲבָא וְכַסְפָּא וּנְחָשָׁא׃ ד וְתֵכֶלָא וְאַרְגְּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים׃ ה וְעֹרוֹת אֵילִים מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וַעֲצֵי שִׁטִּים׃ ו שֶׁמֶן לַמָּאוֹר בְּשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִّשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים׃ ז אַבְנֵי שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים לָאֵפֹד וְלַחֹשֶׁן׃ ח וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם׃ ט כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אֹתְךָ אֶת תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן וְאֶת תַּבְנִית כָּל־כֵּלָיו וְכֵן תַּעֲשׂוּ׃ י וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ׃ יא וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר מִבַּיִת וּמֵחוּץ תְּצַפֶּנּוּ וְעָשִׂיתָ עָלָיו זֵר זָהָב סָבִיב׃ יב וְיָצַקְתָּ לוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב וְנָתַתָּה עַל אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו וְשֵׁתַּיִם טַבָּעוֹת עַל־צַלְעוֹ הָאַחַת וְשֵׁתַּיִם טַבָּעוֹת עַל־צַלְעוֹ הַשֵּׁנִית׃ יג וְעָשִׂיתָ בַדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב׃ יד וְהֵבֵאתָ אֶת־הַבַּדִּים בַּטַּבָּעֹת עַל־צַלְעֹת הָאָרֹן לָשֵׂאת אֶת־הָאָרֹן בָּהֶם׃ טו בַּדִּים יִהְיוּ בַּטַּבָּעֹת הָאָרֹן לֹא יָסָרוּ מִמֶּנּוּ׃ טז וְנָתַתָּ אֶל־הָאָרֹן אֶת־הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ׃ יז וְעָשִׂיתָ כַפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכָּהּ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבָּהּ׃ יח וְעֲשֵׂה שְׁנַיִם כְּרֻבִים זָהָב מִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה אֹתָם מִשְׁנֵי קְצוֹת הַכַّפֹּרֶת׃ יט וַעֲשֵׂה כְרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה וְכְרוּב אֶחָד מִקָּצֶה מִזֶּה מִן־הַכַּפֹּרֶת תַּעֲשׂוּ אֶת־הַכְּרֻבִים עַל שְׁנֵי קְצוֹתָיו׃ כ וְהָיוּ הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם לְמַעְלָה סֹכְכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל־הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל־אָחִיו אֶל־הַכַּפֹּרֶת יִהְיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִים׃ כא וְנָתַתָּה אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֹן מִלְּמַעְלָה וְאֶל־הָאָרֹן תִּתֵּן אֶת־הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ׃ כב וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים אֲשֶׁר עַל־אֲרוֹן הָעֵדֻת אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אֹתְךָ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ כג וְשֻׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ׃ כד וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וְעָשִׂיתָ לּוֹ זֵר זָהָב סָבִיב׃ כה וְעָשִׂיתָ לּוֹ מִסְגֶּרֶת טֹפַח סָבִיב וְעָשִׂיתָ זֵר זָהָב לַמִּסְגָּרֶת סָבִיב׃ כו וְעָשִׂיתָ לּוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב וְנָתַתָּה אֶת־הַטַּבָּעֹת עַל אַרְבַּע הַפֵּאֹת אֲשֶׁר לְאַרְבַּע רַגְלָיו׃ כז לְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת יִהְיוּ הַטַּבָּעוֹת לְבָתִּים לַבַּדִּים לָשֵׂאת אֶת־הַשֻּׁלְחָן׃ כח וְעָשִׂיתָ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וְנִשָּׂא בָהֶם אֶת־הַשֻّלְחָן׃ כט וְעָשִׂיתָ קְעָרֹתָיו וְכַפֹּתָיו וְקַשְׂוָתָיו וּמְנַקִּיתָיו אֲשֶׁר יֻסַּךְ בָּהֶם לְשֻׁלְחַן פָּנִים׃ ל וְנָתַתָּה עַל־הַשֻّלְחָן לֶחֶם פָּנִים לְפָנַי תָּמִיד׃ לא וְעָשִׂיתָ מְנֹרַת זָהָב טָהוֹר מִקְשָׁה תֵּעָשֶׂה הַמְّנוֹרָה יְרֵכָהּ וְקָנָהּ גְּבִעֹתָיהָ כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ מִמֶּנָּה הָיוּ׃ לב שִׁשָּׁה קָנִים יֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ שְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנוֹרָה מִצִּדָּהּ הָאֶחָד וְשְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנוֹרָה מִצִّדָּהּ הַשֵּׁנִית׃ לג שְׁלֹשָׁה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפֶרַח וְשְׁלֹשָׁה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפֶרַח כֵּן לְשִׁשָּׁה הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־הַמְּנוֹרָה׃ לד וּבְמְנֹרַת הַזָּהָב אַרְבָּעָה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ׃ לה כַּפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה לְשִׁשָּׁה הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־הַמְּנוֹרָה׃ לו כַּפְתֹּרֵיהֶם וְקָנָם מִמֶּנָּה הָיוּ כֻּלָּהּ מִקְשָׁה אַחַת זָהָב טָהוֹר׃ לז וְעָשִׂיתָ שִׁבְעָה נֵרֹתָיהָ וְהֶעֱלָה אֶת־נֵרֹתֶיהָ וְהִגְהִיר עַל־עֵבֶר פָּנֶיהָ׃ לח וּמַלְקָחֶיהָ וּמַחְתֹּתֶיהָ זָהָב טָהוֹר׃ לט כִּכָּר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֹתָהּ וְאֶת־כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה׃ מ וּרְאֵה וַעֲשֵׂה בְּתַבְנִיתָם אֲשֶׁר אַתָּה מֻרְאֶה בָּהָר׃

לקט בהיר

וכסף ונחשת וגו'. כולם באו בנדבה[1] אים אים מה שנדבו לבו, חוץ מן הכסף שבא בשוה מחלית השקל לכל אחד, ולא מלינו בכל מלאכת המשכן שהולרך שם כסף יותר, שנאמר (ל"ח כ"ה) וכסף פקודי העדה וגו' בקע לגלגולת וגו', ושאר הכסף הבא (שם) בנדבה עשאוה* לכלי שרת: (ד) **ותכלת.** למר[1] לצבע בדם חלזון[2] ולצבעו ירוק: **וארגמן.** למר

שינוי נוסחאות • עשאוהו.

ותכלת וארגמן ותולעת שני ושש ועזים ועורות אילים מאדמים ועורות תחשים ועצי שטים אבני שהם ואבני מילואים, והוא הכנים לה שלש עשרה וכו' עכ"ל, ופירשו שם המפרשים (ופשוט הוא) ששמן המשחה וקטורת הם לורך המשכן ואינם למלאכת המשכן, שא"כ לריך אתה למנות בהמות ושמן ויין ושלא להקשה וכלי אומנות וכו' וכו' (ב"ב): ו) פי' גם הכסף אלא שהיה גם כסף תובה, והכוונה למרך יחוד פסוקים הללו, לומר, שדווקא דברים הללו הביאו, ולא שום כסף אחר ולהתליפם, תכה יתירה נודעת להם בזה (אוה"ח), לזה אמר „חצאת" התרומה וגו': ז) ביבמות ד': וממאי דתכלת עמרא הוא מדשם כיתנא (פי' פשתן) תכלת עמרא הוא. ופי' רש"י דכתיב ביחזקאל מ"ד ביוה"כ בגדי פשתן ילבשו ולא יעלה עליהם לומר שמע מינה שעבודות המלוויות יש בהם לומר עם פשתן ולא מין אחר, ומדמפרש קרא שש באחד מן המינין ש"מ שאר המינין לומר היו: ח) הוא דג העולה מן הים פעם א' לע' שנה ונצבע דומה ליש ולרקיע (מנחות מ"ד), ובלשון חז"ל ירוק, לאו דוקא כירק עשב, אלא ירוק כולל כאתרוג וכשעוה וירוק ככרתי וכרקיע וכו' (ב"ב):

אור החיים

והנשים גם כן במקום כפרה לוקחים מהם, ועוד שהנם שיתנו דבר גדול בערך עושרם המופלג דבר קטן יחשב, והשוע גם כן לגד רוב העושר[3] לא יעשה בו רושם כל מה שיתן לנדבת המשכן אפילו יתן כל הלריך למשכן, ודקדק לומר תקחו את תרומתי לומר שלא החיר לקחת מהדרגות הנזכרים מאת כל איש וגו' אלא את תרומתי שהוא תרומת המשכן לטעמים שפירשנו. ובדרך רמז ירלה שיכוין כל אחד לדבק בה' בחינת נפשו הנקראת תרומה באמצעות המעשה, והוא אומרו ויקחו לי תרומה כי הנפש של ישראל תקרא תרומה דכתיב (ירמי' ב') קדש ישראל לה' ראשית תבואתו ותרומה נקראת ראשית ובאמצעות לקיחת מאת כל איש וגו' ישיגו שתשרה עליהם השכינה[4], והוא אומרו תקחו את תרומתי כי השכינה תקרא תרומת ה' והמשכיל יבין:

ג. וזאת התרומה וגו'. טעם אומרו וזאת וגו'[5], אולי שיכוין לומר שלא יביאו ישראל נדבה ממין אחד או מג' אלא לריכים להביא מכל המינים ואינם יולאים ידי חובת תרומת המשכן אלא בהבאתם מכל המיניים, והוא אומרו וזאת[6] לומר מלבד חיוב ההבאה עוד אני מלוה שתהיה התרומה ממיניים אלו כולם, והטעם כי אין הכנת המשכן מושלמת בחסרון אחד מהמיניים, ואין הכוונה כי כל איש ואיש מישראל יביא מכלם אלא שבכללות תרומת כל ישראל יהיו כל המיניים. או ירלה לומר שיקבלו מהמביאים כל הי"ג מיניים ולא יזלזל במביא פשתן ועורות וכו'[7]:

אור בהיר

לטובתם. **כא)** פירוש אפילו העני שבהם היה עושר מופלג. **כב)** כי באתערותא דלתתא שהוא ויקחו לי תרומה, בא אתערותא דלעילא תקחו את תרומתי. **כג)** פי' למה להקדמה הזאת, יאמר תקחו את תרומתי זהב וכסף וגו'. **כד)** בחוספת וא"ו. **כה)** פירוש לא יאמר מי שיביא זהב אקבל ממנו גם הפשתן, ואם לאו לאו, ופירוש וזאת, אפילו אחד מזאת.

כא [א] וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים: [א] וְאִלֵּין דִּינַיָּא דִּי תַסְדַּר קֳדָמֵיהוֹן:

לקט בהיר

א) כל מקום אין פירושו בכל מקום, כי רובא דרובא בין תיבת אלה ובין ואלה לא באו לא לפסול ולא להוסיף, ולא אמרו רז"ל ולא דרשו בהם שום דבר מפני בנ"י, שאחר שהיו לגופו ואינו מיותר, כגון, אלה מפעי בנ"י, שאחר שהנו בערבות מואב ונאמרו כל מסעותם אמר הכתוב אלה הם המסעות מתחילה ועד סוף שעשו בנ"י, ואין כאן שום שינוי או יתור לדרוש, או אלה הדברים אשר דיבר משה וכו', אמר

רש"י

[ל] (ה) **ואלה המשפטים.** כל מקום שנאמר אלה פסל את הראשונים, ואלה מוסיף על הראשונים[א], מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני[ב] (מכילתא), ולמה נסמכה פרשת דינין לפרשת מזבח, לומר לך שתשים סנהדרין אצל המקדש*[ג] (שם). [ל] **אשר תשים לפניהם.** אמר לו הקב"ה למשה לא תעלה על

שינוי נוסחאות • המזבח.

שעד כאן היה אומר להם מה שנצטוה מהקב"ה משך היותם במדבר, אבל אלה הדברים הם מה שאמר להם דרך מוסר ומזהיר בערבות מואב, וכן הוא בתיבת „ואלה", כגון ואלה הבגדים אשר יעשו (כ"ח ד'), לפי שאמר דרך כלל שיעשו בגדי כהונה לשם ולתפארת חזר לפרט ואלה הם מה שאמרתי לעשות, וזו"ז זו אינו אומר כלום אלא הוא כלל הוא"ו שבתורה המקשרים דבר לדבר כסדר, משא"כ כמה שלפניו וכן כל כיוצא בזה שתיבת אלה מיותר הוא, וכי יש משפטים אחרים שלא תשים לפניהם, ולמה להקדמה הזאת, יאמר שתשים לפניהם משפטים כי תקנה וכו', ודאי שבא לומר דבר, לזה אם היא בלא וא"ו בא למעט ולפסול דברים שיבואו מדברים שהיו עד כאן, או להפך פוסל ומיעט מה שהיה עד עתה, ואם הוא בוא"ו בא אדרבה לקשר ולהוסיף ב' הענינים זה לזה ולרבות בהם דבר שלא היה נשמע בלא זה (רא"ם), ופי' תיבת „את" כאן ברש"י כמו בלאתי את העיר מן העיר הפוכו של „על" כלומר אילו היה כתוב אלה היה פוסל ומפריד פרשה זו מן הראשונים (רע"מ): ב) והגם שכל התורה ניתנה מסיני ואפילו אותן שנכתב בהו אוהל מועד או ערבות מואב, ובפרט רש"י שפגיעה ליה ברים פרשת בהר כר' עקיבא שאפילו פרטי והקדוקי כל המצות נאמרו בסיני, אעפ"כ צריכין אנו ללימוד זה שסד"א שהדינים במרה ניתנו ולא בסיני, לזה בא להשמיענו שרק ראשי פרקים נצטוו במרה, אבל דינים שבפרשה זו מסיני באו כמו העשרת הדברות (מ"ל), ולפי"ז קשה, אם תיבת ואלה קושר את הפרשה לעשרת הדברות למה הפסיק ביניהם בפ' המזבח (רא"ם), ויותר קשה שפ' מזבח התחיל בה ויאמר ה' אל משה ג"כ היתה שם הפסקה וקריאה למשה כמו בכל דיבור ואמירה, וכאן היא רק הפסקה בלא אמירה וקריאה, ועוד שלא אמר אשר תשים לפני בנ"י, אלא לפניהם וקאי על מה שאמר בפ' מזבח כה תאמר לבני ישראל, א"כ אדרבה סומכו ומקשרו לפ' המזבח ולא לעשרת הדברות, וזה מה שאמר רש"י „ולמה" בוא"ו פי' א"כ למה נסמכה (ג"א), או אפשר שיעלה על דעתך לומר שהמשפטים ודינים כולם דברי סברא הם ואין צריך לזה דעת עליון, אלא סנהדרי דור ודור יספנו לפי שכלם, ולא נאמרו מסיני אלא פרטים אחדים, לזה צריך לימוד יותר מכל התורה, שכולם ממקום קדוש ממקור עליון באו, ולפיכך זו אפשר לומר שמפני זה סמך רש"י לכאן ולמה נסמכה וכו' לומר שגם דבר זה טעמו הוא להיות הסנהדרין אצל המזבח שעבודת הסנהדרין הוא ממש כמו עבודת המזבח, הגם שהם דיני ממונות בין אדם לחבירו (מהרי"א), גם טוכל לומר שהמשפטים נאמרו למשה מיכף אחר עשרת הדברות קודם רדתו מן ההר, ופרשת ויקחו לי תרומה וכל התורה נאמרה לו במ' יום ששהה שם לקבל הלוחות (רע"מ), ובמב"ן הק' נותן טעם, לפי שהמשפטים גמר וסיום וביאורים על לא תרצח לא תנאף לא תגנוב ותמוד, וענין עבד ואמה על אנכי ה' וכו' מבית עבדים, ומכה ומקלל הוריו פרטים על כבד את אביך וכו': ג) פי' בכל מקום שהמזבח שם צריך להיות אצלו סנהדרין, אבל לא להפך שאצל הסנהדרין תשים מזבח, ובזה מתורץ למה לא סמך משפטים לעשרת הדברות ואח"כ יסמוך לה פ' מזבח

אור החיים

כא) **א. ואלה** המשפטים. צריך לדעת טעם אומרו ואלה*) והנה נחלקו במכילתא רבי ישמעאל ורבי עקיבא רבי ישמעאל אומר לומר לך מה עליונים[ב] מסיני אף תחתונים מסיני עקיבא אומר ואלה יכול שוין ולא יודעים תלמוד לומר ואלה וגו' ערכן לפניהם כשלחן הערוך[ג] עד כאן. והנה לרבי ישמעאל שמפרש ואלה שבא לומר שנאמרו בסיני בהכרח

אור בהיר

א) בוא"ו. ב) עשרת הדברות. ג) פירוש על ידי הוא"ו נלמוד עליון מתחתון, מה המשפטים כשלחן ערוך שנאמר תשים

(3)

אור החיים

לפרש שטעם שהולרך הכתוב להודיע זה הוא ללמד על פרטי מצוה זו שנאמרו מסיני, שאם על כללותיה הרי אמר רבי ישמעאל בפרק בתרא דזבחים (קט"ו:) שכל המצות נאמרו כללותיהם בסיני ופרטיהם באוהל מועד עד כאן, ואם כן גם אלה המשפטים בכלל ולא היה צריך לומר ואלה ללמד על דבר זה. ולרבי עקיבא שחלק עם ר' ישמעאל שם בברייתא השנוייה בזבחים כי כל המצות נאמרו כללותיהם ופרטיהם בסיני אינו יכול לפרש ואלה המשפטים שבא ללמד שנאמרו בסיני כי אינו צריך להשמיענו זה והולרך לפרש באופן אחר. ולריך עיון לדברי רש"י שפירש כאן כסברת רבי ישמעאל ובפרשה בהר סיני פירש כרבי עקיבא שאמר מה שמיטה נאמרו כללותיה ופרטותיה בסיני אף כל התורה כולה וכו', והם ב' פירושים חלוקים, והיה לו לפרש כאן ואלה המשפטים מוסיף על ענין ראשון מה שלה בענין שני שלריך לשום לפניהם כשולחן הערוך בין משפטים תחתונים בין משפטים שקדמו להם[ד]. ומה שראיתי שכתב הרא"ם שלימוד רבי ישמעאל הוא שנאמרו המשפטים בקולות וברקים[ה], אין דבריו נראים ולא מתקבלים לומר כי דיבר ה' יותר מעשרת הדברות הגם שהיה ר' ישמעאל אומר בפירוש כן היה לריך כח וראיה לדבריו ומכל שכן שלא אמר רבי ישמעאל אלא מה עליונים מסיני ולא אמר מה עליונים בקולות וברקים, ודברים אלו אין לשמוע להם, ואם מחמת הקושיא שהקשינו, כבר ישבנו אותה ישוב נכון שבא בכתוב על הדקדוקים כמו שבא בדין השמיטה שאמר הכתוב בהר סיני[ו], ובהכרח לר' ישמעאל שיודה בשמיטה שנאמרו כללותיה ופרטיה בסיני כמבואר בתורה בפירוש[ז], אלא שלא סבר ללמוד ממנה לכל התורה כולה, ואולי כי טעמו ממה שבאה הזכרת הר סיני בד' מצות לא רצה ללמוד מהם על כל התורה, והעיקר כמו שבתבנו, ויותר נכון להניח הדבר בלריך עיון לדברי רש"י מלפרש בו כי הבין בדברי רבי ישמעאל שאמר ה' אלה המשפטים כדרך שאמר עשרת הדברים, ואם כוונת הרב רא"ם לומר שנאמרו בקולות לבד ולא כסדר עשרת הדברות[ח], גם זה אינו כי זה יהיה בין ג' בסדר הדיבור, הא' הוא סדר אשר דיבר ה' בו עשרת הדברות, ב' סדר שהיה רגיל לדבר עמו כל המ' יום כל מצות התורה, ג' סדר דיבור אלה המשפטים, ומי יטה אזנו לשמוע דברים אלו לבמות מציאות שלא מצינו לו כיוצא בו בתורה, ועוד יש להקשות אלא שהדברים פשוטים, עוד נראה לומר כי טעם אומרו ואלה לרמוז דבריהם ז"ל (ירושלמי מכות פ"ב ה"ו) כי לריך לשים דיינים לפני המקדש, לזה אמר ואלה מוסיף על ענין ראשון[ט] שהזכיר בסמוך מקום שכונת הקודש שכולם במקום אחד:

אשר תשים לפניהם. טעם אומרו בלשון זה[י], הגם שרבותינו ז"ל דרשו דרשות (שם ז') לריך לדעת פשטן של דברים. ואולי כי להיות שם חלקים בתורה שהם חוכת גברא לדעת את אשר יעבודו וחולת זה אינם בני ברית התורה, המשל בזה

אור בהיר

לפניהם, אף עליונים כן. ד) והניח בלריך עיון, אבל אין זה קושיא כל כך, שידוע דרכו של רש"י ז"ל להניח לותם דרשות חז"ל שקרובים יותר לפשטיות המתונים, ויותר היה נראה לו על פי הפשט שתחתונים נוספו על עליונים. ובפרט לפי מה שפירש בפ' משכיל לדוד שדעת רש"י לשלול שנצטוו במרה על פרטי המשפטים, (עי"ש) אין סתירה לפ' בהר, וכנ"ל. ה) פירוש וזה יהיה מיושב קושיתינו, שיטול רש"י ז"ל לסבור כרבי עקיבא שגם הפרטים נאמרו בסיני, ואף על פי כן יכול סובר כאן כר' ישמעאל, שבא הוא"ו לומר שנאמרה בקולות, ואין סתירה. ו) הרי לך שהגם שנאמרו בפירוש בהר סיני לא בא לומר שנאמר בקולות וברקים, אלא בא לומר שהשמיטה יוצא מכלל כל המצות, שנאמרו גם פרטותיה בסיני, ומכל שכן שוכל לומר כן על אות הוא"ו. ז) וא"כ לא יהיה דבר זר לומר שגם במשפטים מודה. ח) אין אני יודע כוונתו בזה, נראה דבר יהיה משונה ממעמד הנבחר, הלא הרא"ם הזכיר בפירוש במעמד כל ישראל, על כל פנים יהיה אין שיהיה נראה מציאות לחלק בין המשפטים ובין מעמד הנבחר. יש מקשים למה תפס רבינו המחבר את הרא"ם, הלא רש"י בעצמו אמר כן בענין א"ח ד"ה אל מול ההר, וז"ל: ומשם נתנו כל המצות בקולי קולות ולפידים כיוס הקבלת הדברות, עכ"ל. ואין זו קושיא כלל, שרש"י ז"ל אמר שם כל המצות, וכאן המדובר רק מהמשפטים, וגם לא הזכיר שם רש"י מעמד כל ישראל, מה שאין כן הרא"ם אמר מעמד כל ישראל, ובדי לכל בן דעת שאין כוונת הרא"ם על אותו רש"י שבתענית. ט) תון ממה שנכתב סמוך לו, כדברי רז"ל, אמר עוד את הוא"ו. י) ולא אמר אשר תאמר להם וכדומה.

לִפְנֵיהֶם: ב כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי שֵׁשׁ ב אֲרֵי תִזְבֹּן עַבְדָּא בַּר יִשְׂרָאֵל

לקט בהיר

(סה"ד): ד) זה לשון המכילתא: רבי עקיבא אומר ואלה המשפטים למה נאמר לפי שהוא אומר דבר אל בנ"י ואמרת אליהם אין לי אלא פעם אחת, מנין שנה ושלש ורבע עד שילמדו (פי' עד שיקבלו) ת"ל (דברים ל"א) ולמדה את בנ"י, יכול למדין ולא שונין (פי' ישמעו ולא יחזרו בפיהם מה ששמעו) ת"ל שימה בפיהם, יכול שונין ולא יודעין (פי' הגם שאמרו בפיהם אבל לא ידעו ולא יביאו עמקות הדבר וטעמו) ת"ל ואלה המשפטים וגו' ערכן לפניהם כשלחן ערוך (פי' מדלא אמר תשים להם אלא לפניהם כענין שנאמר אחה הראת לדעת מלשון ראיה שהיא לפנין) עכ"ל: ה) מדכתיב לפניהם ולא כתיב תשים להם (רמב"ן), ופי' רש"י בגיטין לפניהם קאי אשנעשים זקנים שנלו עמו להר קודש מתן תורה דכתיב (לקמן כ"ד) ואל משה אמר עלה וגו' עכ"ל, כלומר דיינים ישראלים מוסמכים ממשה רבינו, ואתן שלימותייהו קבעדינן כשקבלו עליהם ב' הלדדין, ופשטו שלא דוקא גוי אלא כל דיין שלא למד תו"מ ובודה מלבו חוקים ומשפטים (תוך מדרך פשרה) ונפרע לכוף אנשים, ונפרע על פי משפטי האה"ע ואפי' הוא יהודי שומר תורה ומצות, ואדרבה החילול השם יותר גדול, ויש בו גזל והרמת יד בתורת משה וכו' (חזון איש חו"מ כ"ו), והגם שכבר דרשו מתיבת לפניהם כשלחן ערוך, אין קושיא, שאין תיבת לפניהם אומר דוקא דרוש זה או דרוש זה, ושקול הוא, מדלא אמר הכתוב בפירוש כוונתו דרשינן תרוייהו (רא"ם): ו) שאל"כ הרי גזל גמור הוא להוציא מחברו ממון שלא כדין ואין צריך הכתוב לאומרו (רא"ם): ז) פי' דיינים שלנו,

רש"י

דעתך לומר אשנה להם הפרק וההלכה ב' או ג' פעמים עד שתהא סדורה בפיהם כמשנתה ואיני מטריח עצמי להביאם טעמי הדבר ופירושו, לכך נאמר אשר תשים לפניהם[ד] כשולחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם (מכילי' - פירוש ר"ד): **לפניהם.** ולא לפני נכרים*[ה], ואפילו ידעת בדין אחד שהם דנין אותו כדיני ישראל[ו] אל תביאהו בערכאות שלהם (מכילי' - ניצוץ פ"ח), שהמביא דיני ישראל לפני נכרים* מחלל את השם ומייקר שם העובד כוכבים להשביחם*, שנאמר (דברי' ל"ב ל"א) כי לא כצורנו צורם ואויבינו פלילים[ז] (תנח"), כשאויבינו פלילים זהו עדות לעליו ירלאתם: (ג) **כי תקנה עבד עברי.**

ש"ע • גוים - עו"כ. • גוים - עו"כ • להחשיבם - להחשיבה.

אם לא ידע שאסור לאכול טריפה הרי הוא אוכלה וכן הדם וחלב, ובמצות עשה פסח מצה ומרור שביתת ימים המקודשים הן אלה יתחייב לדעתם, ויש בחיבה אחרת כמו שתאמר דיני טוען ונטען הלכות קידוש החודש הלכות קרבנות וכדומה, האמת כי חובת ידיעת התורה לכל איש ישראל אבל לא יגרע מלדיק עינו אם יחסר ידיעתם כל שיש בישראל גדולים שישפטו ויקדשו ויורו משפטים לישראל, ונתחכם ה' לומר כאן אשר תשים לפניהם לומר כי דיינים אלו יתחייבו בשמיעתם כל איש ישראל שזולת זה אין הקונה מכיר בשעת הקנין[יא] לדעת את אשר יקנה, וגם אין הנקנה יודע כי ה' שחברו אחר שם שנים לתבוע התובע, וגם השופטים לא ידעו כל קונה עבד להודיעו כי חייב לשלחו, לזה אמר אשר תשים לפניהם כי משפט זה הוא מהמשפטים אשר צריכין לשים לפני כולם, ולזה תמלא שדיבר הכתוב בדרך נוכח כי תקנה וגו' כי יודיע הדבר לכל קונה. עוד ירלה להסביר המלוה שתתקבל לכל, ולזה אמר אשר תשים לפניהם פירוש הגם כי דבר זה יש בו חסרון הרלון שהקונה עבדו ימכר לשלחו אחר ו' שנים תשים הדברים לפניהם כי מלוה זו לזכות כל אחד מהם היא כשיהיה עבד לא יעבוד בו לעולם ובזה יתרלה בדבר, כי כל אחד יעריך הדבר שהוא לזכותו לגד כי כל עברי הנמכר אינו אלא לגד דוחקו או גנב ומכרוהו בית דין וזה יסובבו העוני ובאותו מלב כולם עשירים היו ואין זה אלא לדבר המתגלגל וכל אחד ישים לפניו[יב] שאינו נוגע החסד דלמא יתגלגל עליו הגלגל וזה זכות הוא לו:

ב. כי תקנה עבד עברי.[יג] אולי שיכוין לומר שאם

אור בהיר

יא) שאינו קונה אותו לגמיתות. יב) זה פירוש אשר תשים לפניהם. יג) למה הלביש הדבר בקנין, ולא אמר שתם עבד עברי

שִׁתְּ שְׁנִין יִפְלַח וּבְשַׁבִיעָתָא יִפּוֹק שָׁנִים יַעֲבֹד וּבַשְּׁבִיעִת יֵצֵא לַחָפְשִׁי

רש"י

עבד שהוא עברי[ח], או אינו אלא עבדו של עברי, עבד כנעני שלקחתו מישראל ועליו הוא אומר שם שנים יעבוד, ומה אני מקיים (ויק' כ"ה מ"ו) והתנחלתם אותם, בלקוח מן הנכרי*, אבל בלקוח מישראל יצא בשש תלמוד לומר (דברי' ט"ו י"ב) כי ימכר לך אחיך העברי, לא אמרתי אלא באחיך (מכילי'): **כי תקנה.** [ט] מיד בית דין שמכרוהו בגנבתו, כמו שנאמר (כ"ב ב') אם אין לו ונמכר בגנבתו, או אינו אלא במוכר עצמו מפני דחקו, אבל מכרוהו בית דין לא יצא בשש, כשהוא אומר (ויק' כ"ה נ"ט) וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך, הרי מוכר עצמו מפני דחקו אמור, ומה אני מקיים כי תקנה בנמכר בבית דין (שם): **לחפשי.**

שיטי נוסחאות • הגוי.

ולמה לא כן הוא, אלא נשאר הכתוב כפשוטו שקנית אדם שהוא כבר עבד, ותיבת עברי אינו שם תואר אלא מקושר לתיבת עבד, כלומר עבד של עברי, כי תיבת עֶבֶד אינה נשתנה בין שהוא סמוכה בין לא, כמו אֶרֶץ גפן, וכמו עֶבֶד אברהם אנכי, או מֶלֶך ישראל, ומה שאמר הכתוב נמקום אחר שאינו יוצא עולמית הוא אם תקנה אותו מנכרי, והסברא כן נותנת שהוא גוי גמור, אבל בלקוח מישראל שכבר נימול ונטבל לשם עבדות וחייב במצות כמו אשה ישראלית זה יוצא בשש, (ובזה מיושב קושיית הרא"ש היאך אליק אדעתין לומר כן, הלא נלעג בשביל ששמע על הר סיני וכו' וזה דוקא בישראל, ואין קושיא, שמחויב במצות וחייב בו ששמע על הר סיני כמו שאר גרים - ב"ב) וישראל גמור אין צריך לעבוד שש, אלא אם תביג ידו או יד קרובו נגאל קודם שש, או אם גיבתו אין מגיע לשכר שש שנים יוצא קודם שש מ"ל „אחיך" העברי, ובזה אין לטעות שדוקא אחיך הוא היוצא בשש, ובמכילתא מסיק שלמדינן מג"ש שגם עברי דכאן הוא בעצמו עברי: **ט)** א"כ שהוכחנו שהמדובר הוא מאחיך העברי חזרה קושיא לדוכתיה מה זה כי תקנה (ולזה הפך רש"י הסדר), ותירץ שקנית אותו מב"ד, וחזר להקשות, א"כ שיש ב' מיני עבד עברי, נאמר שפי' כי תקנה שקנית אותו מעצמו כלומר שמכר הוא את עצמו, ולאדם כשר כזה נתן הכתוב מעלה זו שיצא בשש, אבל גנב יהיה דינו כעבד כנעני לעולם בו מעבודו מ"ל ב' פרשיות בעבד עברי, א"כ

אור החיים

יהיה לפניו לקנות עבד כנעני ועבד עברי יקדים העברי, וזה שיעור הכתוב כי תרלה לקנות עבד תקדים לקנות עברי ולא תאמר אקנה עבד שאעבוד בו עד עולם ולא אקנה עבד שאחר שש שנים אשלחנו. ובטעם שקראו עברי[י] כי חש הכתוב ליחס שם עבדות על ישראל, לזה כיונה אותו בשם זה. עוד רמז כי שם עבדות על ישראל הוא עובר ואינו קבוע מטעם כי לה' הם עבדים וילא מתחת ידו בשנה הז'. עוד ירמוז שלא בא לידי מדה זו עד שעבר על התורה ומצות, ומכוון לדבריהם ז"ל (מכילתא) כי במכרוהו בית דין בגניבתו הכתוב מדבר, וגם במוכר עצמו מחמת דוחקו שמצינו שאמר הכתוב (דברים ט"ו י"ב) כי ימכר לך אחיך העברי[יא], גם הוא לא בא לידי זו עד שכבר קדמו לו עבירות,

אור בהיר

שש שנים וגו', כשלמא מה שאמר וכי ימכור איש את בתו, בא להודיע שביד האב למכור בתו הקטנה. ומה שדרש לקנות עברי קודם לכנעני נראה לי שזה דוקא כששנים בדמים דהיינו שהעברי בזול מאחר שיצא בשש, אלא שטירתה היא לחזור ולקנות עבד בכל פעם, אבל באופן שצריך לחזר בעברי, פשוט אצלי שמותר המחבר ז"ל על הטו"ע ת"מ קע"ה סמ"ח שהכל לפי רואות עיני הדיין. **יד)** ולא אמר עבד ישראל. שהוא שם מעולה ומשובח, משא"כ עברי, ובדרך הב' הוא מלשון כלל עובר, ובדרך הג' הוא עבריין, כלומר עושה עבירות. **טו)** הרי שקראו עברי הגם שלא גנב. והגם שפירוש כי „ימכר" לך ע"י אחרים דהיינו בני"ד כן הוא בגמ' וגם ברש"י שם

סֵדֶר תְּרוּמָה

פָּרָשָׁה לג

מסורת המדרש

א. כי לקח טוב עיין ויק״ר ל, א, תנחומא כאן ב, ותנ״י א, יל״ש כאן שסג, משלי תחקלה.

א. (כה, ב) **׳וְיִקְּחוּ לִי תְּרוּמָה׳ הָדָא הוּא דִּכְתִיב** (משלי ד, ב) **׳כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל תַּעֲזֹבוּ׳ ׳אַל תַּעֲזֹבוּ׳ אֶת הַמִּקַּח שֶׁנָּתַתִּי לָכֶם יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁלּוֹקֵחַ מִקָּח יֵשׁ בּוֹ זָהָב אֵין בּוֹ כֶסֶף יֵשׁ בּוֹ כֶסֶף אֵין בּוֹ זָהָב אֲבָל הַמִּקָּח שֶׁנָּתַתִּי לָכֶם יֵשׁ בּוֹ כֶסֶף שֶׁנֶּאֱמַר** (תהלים יב, ז) **׳אִמְרוֹת ה׳ אֲמָרוֹת טְהוֹרוֹת כֶּסֶף צָרוּף׳ יֵשׁ בּוֹ זָהָב שֶׁנֶּאֱמַר** (שם יט, יא) **׳הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפַּז רָב׳ יֵשׁ אָדָם לוֹקֵחַ שָׂדוֹת אֲבָל לֹא**

א. ״ויקחו לי תרומה, ... ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם״, לא אמר ״וירימו לי תרומה״ אלא ״ויקחו״, וכן האריך לומר ״לי״, וגם במשכן עצמו אמר כאן ״לי״, ״ועשו לי מקדש״, **הדא הוא דכתיב** — זהו שאמר הכתוב, בשבח התורה: **״כי לקח טוב נתתי לכם, תורתי אל תעזובו״**, ״לקח״ הוא תואר של ״מקח״ — דבר הנמכר במחיר ותמורה, ״נתתי״ הוא תואר לנתינת מתנת חנם, הזכיר מתנה והזכיר מקח, שכן יש טובות במתנה שאינן במקח ויש טובות במקח שאינן במתנה, וכאן אמר כך לומר, שיש בתורה כל טובות מקח וטובות מתנה (וכדלהלן בסימן חבא, עיי״ש), ועל כן הוא אומר כאן: **״אל תעזובו״ — את המקח שנתתי לכם**, הגם שנתתיה לכם במתנת חנם החזיקו בה כבמקח טוב שכן יש בה טובות מקח שאדם לוקח במחיר יקר, ועוד בתוספת מעלה מכל מקח טוב אחר, שכן בנוהג שבעולם — **יש לך אדם שלוקח מקח**, אם — **יש בו** — מעלת — **זהב** — שהוא טוב להטמינו באוצר כדי לשמור עליו הרכוש שלא יאבד — **אין בו** — מעלת — **כסף** — שהוא טוב לשאתו ביד להוציא ממנו בשוק לצרכי החיים יום יום, ואם — **יש בו** — מעלת — **כסף** — האמורה, **אין בו** — מעלת — **זהב** — האמורה. שכן אין דבר שהוא טוב לשניהם יחד, אלא מה שהוא טוב לאוצר אינו טוב להוצאה מיד ליד בשוק, ומה שהוא טוב לכך אינו טוב לכך, **אבל המקח** — הזה — **שנתתי לכם יש בו** — מעלת — **כסף**, כמו — **שנאמר** — בשבח התורה: **״אמרות ה׳ אמרות טהורות כסף צרוף״**, וכן — **יש בו** — מעלת — **זהב**, כמו — **שנאמר** — בשבח דברי תורה: **״הנחמדים מזהב ומפז רב״**, שכן בתורה יש חכמות פנימיות ועיוניות לאוצרם בלב ובנפש להעשיר בחכמת ה׳ ויש בה הלכות מעשיות לדעת דרכי ומעשי יום יום ללכת בהם ולעשותם (רז״ו, ועי״ו), ובכל דבר ודבר מן התורה שתי הסגולות האלה כאחת תמצאנה בו, להשכיל ולעשות (תו״מ).

וכן בנוהג שבעולם — **יש אדם** — שהוא — **לוקח שדות אבל לא כרמים, כרמים** —

מסורת המדרש

המקח הזה יש בו שדות עיין ב״ב סח. (ובתוס׳ ד״ה מי סברח). **פרדס רמונים** עין לעיל ב, ב, להלן לו, א, שהש״ר ד, (יג) א. **משכר הסרסור** ראה דב״ר ג, יב, ע״ע במ״ר יא, ג, דב״ד יא, ג.

כְּרָמִים כְּרָמִים וְלֹא שָׂדוֹת אֲבָל הַמִּקָּח הַזֶּה יֵשׁ בּוֹ שָׂדוֹת וְיֵשׁ בּוֹ כְּרָמִים שֶׁנֶּאֱמַר (שיר ד, יג) **׳שְׁלָחַיִךְ פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים׳ יֵשׁ לְךָ אָדָם לוֹקֵחַ מִקָּח וּבְנֵי אָדָם אֵינָן יוֹדְעִין מַהוּ אֲבָל מִשְׁכַּר הַסַּרְסוּר נִתְוַדַּע מַה לָּקַח כָּךְ הַתּוֹרָה אֵין אָדָם יוֹדֵעַ מַה הִיא אֶלָּא מִשְׁכָּר שֶׁלָּקַח מֹשֶׁה שֶׁנֶּאֱמַר** (שמות לד, כט) **׳וּמֹשֶׁה לֹא יָדַע כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו בְּדַבְּרוֹ אִתּוֹ׳ וְיֵשׁ לְךָ מִקָּח שֶׁמִּי שֶׁמִּכְרוֹ נִמְכָּר עִמּוֹ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל**

ולא שדות, שכן שדות עשויות לזרוע בהן תבואת דגן ללחם לאכול כדי צורך הקיום, וכרמים עשוים להניב מהם תנובת תירוש ויצהר, כדי צורך משמנים וממתקים להתענג בהם, ואין בשרות מה שיש בכרמים ואין בכרמים מה שיש בשדות, ואין אחת שתהיינה בה מעלות שתיהן, שלא כל מזון מענג ולא כל מענג מזין ומשביע. **אבל המקח הזה יש בו** — מעלת — **שדות ויש בו** — מעלת — **כרמים**, כמו — **שנאמר** — במליצת השיר שהקב״ה משבח את כנסת ישראל ואומר: **״שלחיך פרדס רמונים עם פרי מגדים״**, ודרוש: ״שלחיך״ — מתנה שארוס שולת לארוסתו, או שאבי הארוסה שולח לכבודה של בתו לחתנו, כמו (מ״א ט, טז): **״ותנה שילוחים לבתו״**. והוא משל על התורה שנתן הקב״ה לישראל (רז״ו), ודרוש גם ״שלחיך״ כפשוטו, מערכת תעלות מים המובילות ושולחות מים בשדה להשקותה, ובלשון חכמים יקראו כן לשדות תבואה שבדרך הן ״שדות שלחין״ שמשקים אותן בדרך זו (עי׳ ב״ב סח.), ואמר כאן גם ״שלחיך״ וגם ״פרדס רמונים״, עם כל היבולים הטובים והמעדנים הנזכרים בפסוק זה, לומר על התורה שיש מעלות שדה תבואה ומעלות כרמים ופרדסי פירות מתוקים ובשמים נחמדים, וכלומר, חכמה המענגת את הנפש כתורת חיים ללכת בה ולהתקיים, ובכל דבר ודבר שבתורה שתי הסגולות יחד, להתענג ולהתקיים (וכנ״ל, כרז״ו וכע״י בשם תו״ט), והרי שבתורה מעלות מקח למעלה מכל מקח שהוא בעולם הזה.

ועוד, בנוהג שבעולם — **יֵשׁ לְךָ אָדָם** — שהוא — **לוקח מקח ובני אדם אינן יודעין מהו** — מה ערכו וחשיבותו, **אבל משכר הסרסור** — מגובה סכום דמי השכר שהוא נוטל עבור תיווכו — **נתוודע מה לקח** — הלוקח מן המוכר במקח הזה, שכן לפי רוב ערך המקח כן יהיה שכר הסרסור, **כך התורה אין אדם יודע מה היא**, מה ערכה וחשיבותה להעלות את האדם למעלות רמות אל ה׳ — **אלא משכר שלקח משה** — מהקב״ה עבור שהיה הסרסור במקח הזה, **״ומה שכר נתן לו הקב״ה? זיו הפנים״** (דב״ר ג, יב, עיי״ש), כמו — **שנאמר: ״ומשה לא ידע כי קרן עור פניו בדברו אתו״**, שמתוך שדיבר ה׳ אליו ומסר לו התורה לישראל והוא כתב אותה לישראל נטל לו השכר הזה, קרני אור בפניו, מאור התורה (עיי״ש), והרי מתוך כך נודע ערכה של התורה שהיא אור ה׳ ומסוגלת להעלות את עוסקיה שיאירו באור ה׳, וזהו: ״כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו״, דרוש ״טוב״ — על הקב״ה שנאמר עליו (תהלים קמה, ט.): **״טוב ה׳ לכל״**, ועל התורה, כאמור כאן: ״לקח טוב״, ועל האור שנאמר בו (בראשית א, ד.): **״וירא אלהים את האור כי טוב״**, ועל משה, שנאמר בו (שמות ב, ב): **״ותרא אותו כי טוב״**, ושמו ״טוב״ (כדלעיל א, כ. עיי״ש), וכלומר, מתוך השכר הטוב שנתן ה׳ הטוב למשה הטוב, את האור הטוב, עבור שהיה הסרסור במקח הטוב הזה תדעו שכן הוא לקח טוב, ואל תעזבוהו (עי׳ יפ״ת ורז״ו).

ויש לך — בעולם — **מקח** — כזה — **שמי שמכרו נמכר עמו** — להיות של לוקחו?!

מסורת המדרש

כביכול נמכרתי עמה ראה ויק״ר ל, יג ע״ע תנחומא כאן ג, וחנ״י ב. משל למלך עיין זוהר ח״א רסז, ח״ב רלו.

מְכַרְתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי כְּבִיכוֹל נִמְכַּרְתִּי עִמָּהּ שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְיִקְּחוּ לִי תְּרוּמָה׳ מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בַּת יְחִידָה בָּא אֶחָד מִן הַמְּלָכִים וּנְטָלָהּ בְּקֵשׁ לֵילֵךְ לוֹ לְאַרְצוֹ וְלִטּוֹל לְאִשְׁתּוֹ אָמַר לוֹ בִּתִּי שֶׁנָּתַתִּי לְךָ יְחִידִית הִיא לְפָרֹשׁ מִמֶּנָּה אֵינִי יָכוֹל לוֹמַר לְךָ אַל תִּטְּלָהּ אֵינִי יָכוֹל לְפִי שֶׁהִיא אִשְׁתְּךָ אֶלָּא זוֹ טוֹבָה עֲשֵׂה לִי שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה הוֹלֵךְ קִיטוֹן אֶחָד עֲשֵׂה לִי שֶׁאָדוּר אֶצְלְכֶם שֶׁאֵינִי יָכוֹל לְהַנִּיחַ אֶת בִּתִּי כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל נָתַתִּי לָכֶם אֶת הַתּוֹרָה לְפָרֹשׁ הֵימֶנָּה אֵינִי יָכוֹל לוֹמַר לָכֶם אַל תִּטְּלוּהָ אֵינִי יָכוֹל אֶלָּא בְּכָל מָקוֹם שֶׁאַתֶּם הוֹלְכִים בַּיִת אֶחָד עֲשׂוּ לִי שֶׁאָדוּר בְּתוֹכוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כה, ח) ׳וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ׳.

ב. דָּבָר אַחֵר ׳וְיִקְּחוּ לִי תְּרוּמָה׳ הָדָא הוּא דִכְתִיב

אבל במקח הזה, בתורה, בנתינתה — **אמר הקב״ה לישראל: מכרתי לכם תורתי,** מעתה — **כביכול נמכרתי** — לכם — **עמה,** לשכון בקרבכם ולהיות חלקכם ונחלתכם בעסקכם בה, וזהו: ״כי לקח טוב נתתי לכם, תורתי אל תעזבו״ — הקב״ה שנקרא ״טוב״, כאמור, הוא נותן לכם, כביכול, עם מתנה זו, **שנאמר** — כאן, בפרשת מעשה המשכן, אחרי פרשת מתן התורה והמשפטים: **״ויקחו לי תרומה״, ״אינו אומר״** — ״ויקחו אלי״, **אלא ״ויקחו לי״, אותי אתם לוקחים,** כמו (ירמיה מ, ב): **״ויקח רב טבחים לירמיהו״** — ״את ירמיהו״, וכלומר, **קחו אותי ואדור ביניכם״** (ויק״ר ל, יג. עיי״ש), **משל למלך שהיה לו בת יחידה, בא אחד מן המלכים ונטלה** — לו לאשה, וכאשר — **ביקש** — החתן — **לילך לו לארצו וליטול** — עמו — **לאשתו, אמר לו** — החותן: **בתי שנתתי לך יחידית היא** — לי, **לפרוש ממנה איני יכול, לומר לך אל תטלה איני יכול, לפי שהיא אשתך, אלא זו טובה עשה לי, שכל מקום שאתה הולך** — לדור עִמָּה — **קיטון** (=חדר שינה קטן) **אחד עשה לי שאדור אצלכם, שאיני יכול להניח את בתי** — שתפרד ממני, והרי — **כך אמר הקב״ה לישראל** — משנתן את התורה: **נתתי לכם את התורה** — שהיא בת שעשועי החביבה עלי מאז ומעולם (עי׳ ב״ר א, א), **לפרוש הימנה ״איני יכול״,** שחביבה היא עלי, ומאחר שנתתיה לכם הדי היא שלכם, **לומר לכם אל תטלוה איני יכול, אלא בכל מקום שאתם הולכים בית אחד עשו לי שאדור בתוכו** — עמכם, עם התורה ועם ישראל, וזהו — **שנאמר** — כאן בפרשתנו, מיד אחרי פרשיות מתן תורה ומשפטים וקבלת הלוחות בידי משה: **״ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם״,** ודרוש ״לי״ — ממש, שאשכון אני בו, ובכל מקום שישראל הולכים בגליות עושים משכן לתורה והשכינה עמהם.

ב. דבר אחר: ״ויקחו לי תרומה, ... ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם״, וכנדרש למעלה (בסימן הקודם), שהקב״ה כביכול, נהיה לישראל למקח לשכון בתוכם במשכן עם התורה שנתן להם, **הדא הוא דכתיב** — זהו שאמר הכתוב, בשבחו של משה בקבלת התורה: **״עלית למרום, שבית שבי,**

מסורת המדרש

ב. עלית למרום שבית שבי עיין שבת פח:. לעיל כח, א. יל״ש תהלים תרצז. מתנה נתתיה לכם לעיל ו, ב. להלן ו. רש״נ.

(תהלים סח, יט) ׳עָלִיתָ לַמָּרוֹם שָׁבִיתָ שֶׁבִי׳ כָּל עִלּוּיֶיךָ לֹא הָיָה אֶלָּא מִן הַמָּרוֹם ׳עָלִיתָ לַמָּרוֹם׳ (שמות יט, ג) ׳וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל הָאֱלֹהִים׳ (שם כ, כא) ׳וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל הָעֲרָפֶל׳ ׳שָׁבִיתָ שֶׁבִי׳ מֶלֶךְ בְּשָׁעָה שֶׁחֲיָלוֹתָיו נִשְׁבִּים הוּא מְצַר תֹּאמַר אַף כָּאן כָּךְ תַּלְמוּד לוֹמַר (תהלים שם, שם) ׳לָקַחְתָּ׳ וּבְשָׁעָה שֶׁאָדָם מוֹכֵר הוּא מֵצַר תַּלְמוּד לוֹמַר (שם שם, שם) ׳מַתָּנוֹת בָּאָדָם׳ אָמַר לָהֶם כָּךְ אֲנִי מַעֲלֶה עֲלֵיכֶם כְּאִלּוּ מַתָּנָה נְתַתִּיהָ לָכֶם (שם שם, שם) ׳אַף סוֹרְרִים׳ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה מָה אוּמּוֹת הָעוֹלָם אוֹמְרִין שֶׁאֵינִי חוֹזֵר

לקחת מתנות באדם, ואף סוררים לשכון יה אלהים״, וידרש הכתוב כאן מתחילתו עד שידרש בסופו לדרוש את הפסוק הנדרש כאן בפרשתנו, שאין משמעות ״עליה״ זו פשוטה וגופנית, שהרי הרכין הקב״ה שכינת כבודו על הר סיני ולא עלה משה לשמים, אלא שמשמעות ״עליה״ זו היא התעלות רוחנית במושכל ובגבורת נפש למעלה ממעלת מלאכי מרום, והכל בשביל התורה שניתנה ממרום (ועי׳ לעיל כח, א), וכלומר, **כל עילוייך** — שנתעלית — **לא היה אלא מן המרום,** מן מלאכי מרום ומן התורה שבמרום, שגבר ונתעלה על מלאכי המרום והוריד בכוחו את התורה ממרום אל הארץ, כאמור שם, וזהו: **״עלית למרום״** — התעלית על מה שבמרום, ועל משה אמור כתוב זה, כמו שנאמר בפרשת מתן תורה: **״ומשה עלה אל האלהים״,** וכאמור שלא אל השמים עלה, אלא אל ראש ההר אשר לשם ירדה שכינה בתוך הערפל, וכמו שכתוב שם: **״ומשה נגש אל הערפל אשר שם האלהים״; ״שבית שבי״** — אחרי שעיני כל מלאכי מרום היו נשואות אל התורה שתנתן להם ולא תורידנה אתך לארץ התעלית והתגברת עליהם וניצחת את מלאכי מרום ועם יושב מרום התנצחת וגברת ונטלת התורה ממלחמה זו שבי בידיך, וכנדרש שם באורך (עיי״ש), ומעתה הרי כל — **מלך בשעה שחיילותיו נשבים הוא מיצר** — על הדבר, **תאמר אף כאן כך,** שהיה צער למעלה על שניצח משה את העליונים ושבה את התורה בידו? **תלמוד לומר: ״לקחת״** — **״בלקיחה ניתנה לך״** (שם), בקנין גמור, כלוקח במשא ומתן ומשלם מיגיעו, שהוא שלו בהסכמת הכל, שלבסוף גם המלאכים **״הודו לו להקב״ה״** (שבת פט.), שיטלנה משה לישראל; ועדיין אתה אומר: **ובשעה שאדם מוכר** — **״חפץ״** — שהיה חביב לו — **בתוך ביתו״** (להלן כאן, ו) — **הוא מיצר** — על כך, שמפני דוחקו וצורך תמורתו מכר את החפץ, ותאמר שכן גם כאן? **תלמוד לומר: ״מתנות באדם״,** שמשה נטלה עבור ישראל מאת ה׳ ונתנה להם כמתנה, והקב״ה — **אמר להם: כך אני מעלה עליכם כאילו מתנה נתתיה לכם,** וכל **״נותן מתנה, בעין יפה הוא נותן״** (ב״ב סה.), והרי ניתנה בכל הסגולות, כמקח וכמתנה, כמקח — שהלוקח אינו בוש בכך, וכמתנה — שגם הנותן שמח בכך, ולומר שזוהי סגולת התורה ומשפטה שהמלמדה מגלה צפונותיה ללומדיה בחנם (מ״כ וע״י שם), ושהלומדה ישיג בה יותר מכשיעור שיגע בה, כמתנה בחנם (כדלהלן מא, ו, רז״ו).

״אף סוררים לשכון יה אלהים״, וידרש עתה זאת, כפשוטו (וכבתרגום ומפרשים שם), לדרוש בו את הפסוק הנדרש כאן בפרשתנו — **״ויקחו לי תרומה ... ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם״** — **אמר הקב״ה למשה** — בעת שנתן לו התורה והמצוות ונעשה חלקם וגורלם ונחלתם של ישראל לשכון בתוכם במשכן וציום על הקמת המשכן לשכון בו בתוכם: **מה אומות העולם אומרין** — על

חָמָס וְאַל־תִּבְחַר בְּכָל־דְּרָכָיו׃ לבכִּי תוֹעֲבַת
יְהוָה נָלוּז וְאֶת־יְשָׁרִים סודו׃ לגמְאֵרַת יְהוָה
בְּבֵית רָשָׁע וּנְוֵה צַדִּיקִים יְבָרֵךְ׃ לדאִם־
לַלֵּצִים הוּא־יָלִיץ ולענים קרי: וְלַעֲנָוִים יִתֶּן־

לבמְטוּל דִּמְרַחֵק עַוְתָא
מִן קֳדָם יְיָ וְעִם תְּרִיצַיָּא
שׁוּעֲיָתֵיהּ׃ לגלְוִטְתָא
דְּאֶלָהָא בְּבֵתֵיהוֹן דְּרַשִׁיעֵי
וּמַעֲמַדְהוֹן דְּצַדִּיקֵי יְבָרֵךְ׃
לדוְלִמְמַקְנֵי נִסְחוֹף

רש"י

(לב) **כי תועבת ה' נלוז.** מעוות מדרכיו: **ואת ישרים סודו.** ועם ישרים סודו: (לד) **אם ללצים.** אלה נמשך אתריהם, לסוף אף הוא יהיה לץ עמהם: **ולענוים יתן חן.** אם לענויים יתן חן. אלה שיתנו מעשיו

מצודת דוד

(לב) **נלוז.** הסר והנוטה מדרך הישר: **ואת.** עם ישרים מעמיק סוד עצתו מאהבתו אותם, וכמו שנאמר (בראשית יח יז) וה' אמר המכסה אני מאברהם וגו': (לג) **מארת** ה'. רוצה לומר העושר אשר בבית הרשע קללת ה' היא, כי שמורה לדעתו ותחשב אם כן לקללה: **יברך.** מוסב על ה', לומר שהוא יברך את אשר בנוה הצדיקים, רוצה לומר לברכה תחשב כי ישפיעו מטובם לדל ויקבלו גמול: (לד) **אם ללצים.** רוצה לומר לכל אחד משלם גמול במדה שמדד, אם ללצים המלעיגים בבני אדם, יסבב סיבה אשר יתלוצצו בהם בבוא יום אידם: **ולענוים.** אשר הם שפלי הרוח ומכבדים כל אדם, יתן חנם בעיני הכל ויכבדו להם:

מצודת ציון

(לב) **נלוז.** הנוטה מדרך הישר: (לג) **מארת.** מלשון ארור: **ונוה.** מרור. כמו נוה איתן (ירמיה מט יט):

אבן עזרא

(לב) **ישרים סודו.** עם ישרים נודע סודו ועצתו ממה שהוא גוזר להביא על הרשע: (לג) **מארת.** מן ארור (בראשית ג יד) והוא חסרון: (לד) **אם ללצים.** הפסוק הזה דבק בעליון, ולצים מן ליצנות: **יליץ.** מן כי המליץ (שם מב כג) פירוש השם יברך נוה הצדיקים אם ללצים ידבר הצדיק ויזהיר לסור מן דרך הליצנות: **ולענוים** ולמוכיחים **יתן חן,** כלומר יתן חנם בעיני כל אדם, והענוים הם הצנועים מדבר ליצנות. פירוש אחר, אם ללצים השם יליץ, יתן גמול הליצנות, ולענוים יתן חן, כמו חן וחסד להם:

רבנו יונה

שפתים אשר לא הזיק לך בדבר, כמו שאמר במקום אחר (קהלת ז כא) גם לכל הדברים אשר ידברו אל תתן לבך, והנה המריבה מדה פחותה, על כן לא תריב עם אדם אם לא גמלך נזק והפסד:

מדרשי חז"ל

לב) **כי תועבת ה' נלוז וגו'.** זה הנואף, שכתוב בו ונלחים במעגלותם. ואת ישרים סודו, זה שרואהו מעשיו ונוזר עצמו מן היין, כדי לישר אורחותיו, כמה דתימא המישרים אורחותם. אבל סודו, שהקב"ה מלמדו היאך ינצל ממנה, כמה דתימא בדרך חכמה הוריתיך. היין עולה חשבונו שבעים, וסור עולה שבעים, הוא נוזר עצמו מן היין העולה מניינו שבעים, זוכה לסוד החכמה שהוא עולה ע', יצא יין נכנס סור, נכנס יין יצא סור, הוי ואת ישרים סודו. (ילקו"ש).

לג) **מארת ה' בבית רשע וגו'.** זה פקח בן רמליהו שהיה אוכל מ' סאה גחלות בקנוח סעורה. "ונוה צדיקים יבורך" זה חזקיה מלך יהודה שהיה אוכל ליטרא ירק בסעורה. (סנהדרין צד:).

לד) **אם ללצים הוא יליץ.** אמר ריש לקיש: מאי רכתיב אם ללצים הוא ילץ וגו', בא ליטמא פותחין לו, בא ליטהר מסייעין אותו. תנא רבי רבי ישמעאל, משל לאדם שהיה מוכר נפט ואפרסמון, בא למדור נפט אומר לו תמדור אתה לעצמך. אפרסמון, אומר לו המתן לי עד שאמרור עמך כדי שנתבסם אני ואתה. (יומא לח:).

אם ללצים. זה הנואף, הטועה ביין שנקרא לץ כמה דתימא לץ היין הומה שכר, "הוא יליץ" שהכל מתלוצצים על הנואף שהוא לאלה ולשבועה. "ולענוים יתן חן" אלו הנזירים שתופסים ענוה בעצמם שנזרים מן היין ומגדלים פרע, כדי לענות עצמן ולהשמר מן העבירה, הקב"ה נותן להם חן, כמו שכתוב בברכת כהנים ריחנך. (במדב"ר יא).

אם ללצים הוא יליץ. אלו ארמיים שנקראו ליצים, והם מתלוצצים בכל יום על ישראל, "הוא יליץ" שעתיד הקב"ה למדור להם כמרתם כמה דתימא כאשר עשית כן יעשה לך גמולך ישיב בראשך. "ולענוים יתן חן" אלו ישראל שהם עניים ביניהם, ומהלכים בענוה בתוכם, וסובלים עולם עליהם, כדי לקרש שמו של הקב"ה שעתיד הקב"ה לחון עליהם לעשות רין בהם. (במדב"ר יא).

ונוה צדיקים יבורך. זה נזיר ונזירה, שאם נזרו מן היין להשמר מן העבירה זוכים לברכה, לכך סמך לפרשת נזיר פרשת ברכת כהנים. הרי ונוה צדיקים יבורך, כמה דתימא יברכך ה' וישמרך. (שם).

לְעֲנָוִיי יִתַּן חִסְדָּא׃ חֵן׃ לה כָּבוֹד חֲכָמִים יִנְחָלוּ וּכְסִילִים מֵרִים
לה יְקָרָא חַכִּימֵי נַחְסָנָן קָלוֹן׃ פ א שִׁמְעוּ בָנִים מוּסַר אָב וְהַקְשִׁיבוּ
וְסַכְלֵי נְקַבְּלָן צַעֲרָא׃ לָדַעַת בִּינָה׃ ב כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי
א שְׁמַעוּ בְנַיָּא מַרְדּוּתָא
דְּאָב וְאַצִּיתוּ לְמִנְדַּע
בְּיוּנָא׃ בְּמִטּוּל דְּיוּלְפָּנָא טָבָא יַהֲבִית לְכוֹן וְנִימוֹסִי לָא תִשְׁבְּקוּן׃

רש"י

מן נעימיסס של נריות: (לה) **כבוד חכמים ינחלו וכסילים מרים קלון.** לענמו, מפרים קלון לחלקו: (א) **שמעו בנים מוסר אב.** הקב"ה: (ב) **נתתי לכם.** הנמ"ל מתנגא ומדבר נסליחומו של הקב"ה והרי

מצודת ציון

(לה) **מרים.** מלשון תרומה והפרשה: **קלון.** בזיון, והוא מלשון קלוי באש (ויקרא ב יד), כי בעבור הבזיון יתאדם הפנים כאילו נקלה באש. או הוא מלשון קלות: (א) **והקשיבו.** ענין שמיעה והאזנה:

מצודת דוד

(לה) **ינחלו.** נוחלים לעצמם הכבוד: **מרים.** כל אחר מפריש הקלון לחלקו: (א) **שמעו בנים.** אתם בני אל חי שמעו למוסר האב שבשמים המייסר על הבינה והקשיבו לדעת אותה: (ב) **כי לקח טוב.** וכה אמר

אבן עזרא

(לה) **כבוד.** השם ינחילם כבוד הממון והעושר, אבל הכסילים ירומו הקלון עליהם, והטעם שיסבבו שיקלום בני אדם: **מרים קלון.** על כל אחד ידבר, כמו וצדיקים ככפיר יבטח (לקמן כח א). פירוש אחר, כסיל מרים ומכבד איש קלון, כמו בא זדון (לקמן יא ב) חסר איש: (א) **שמעו בנים.** אחר שהזהיר בני,

רבנו יונה

(א) **שמעו בנים מוסר אב.** מוסר אביכם: **והקשיבו לדעת בינה.** על יד המוסר תזכו לבינה: (ב) **כי לקח טוב**

מדרשי חז"ל

לה) **כבוד חכמים ינחלו.** רבי יהושע בן לוי אמר: כל הרגיל לעשות צדקה זוכה והויין לו בנים בעלי חכמה, בעלי עושר, בעלי אגדה. בעלי חכמה דכתיב ימצא חיים, בעלי עושר דכתיב צדקה, בעלי אגדה דכתיב וכבוד, כתיב הכא וכבוד וכתיב התם כבוד חכמים ינחלו. (ב"ב ט:).

כבוד חכמים ינחלו. לפי שהיו הנזירים יראים מן החטא נקראו חכמים, כמה דתימא ראשית חכמה יראת ה'. "ינחלים כבוד" שהקב"ה נושא פניו אליהם ומשים להם שלום, שבעת שאדם יושב בביתו הוא כבודו. (במדב"ר יא).

כבוד חכמים ינחלו. זה נח ובניו. "וכסילים מרים קלון" זה דור המבול. דבר אחר, כבוד חכמים זה שם, וכסילים זה חם. דבר אחר כבוד חכמים ינחלו זה אברהם, וכסילים אלו המלכים. דבר אחר כבוד חכמים זה יצחק וכסילים אלו אנשי גרר. דבר אחר כבוד חכמים זה יעקב, וכסילים זה עשיו. דבר אחר כבוד חכמים זה משה ואהרן, וכסילים אלו דתן ואבירם שהותירו את המן. דבר אחר כבוד חכמים אלו אהרן ובניו, וכסילים זה קרח ועדתו. דבר אחר כבוד חכמים זה יהושע וכסילים מרים קלון אלו שלשים ואחר מלכים. דבר אחר כבוד חכמים זה דוד, וכסילים זה גלית. דבר אחר כבוד חכמים אלו ישראל, וכסילים אלו עובדי אלילים.

ואימתי נחלו לישראל את הכבוד כשקבלו את התורה. א"ר יוחנן: ששים רבוא של מלאכי השרת ירדו עם הקב"ה לסיני, והיו נותנין עטרות בראש כל אחד ואחד מישראל. וכסילים מרים קלון אלו עובדי אלילים, הקב"ה עשה להם קלון שלא קבלו את התורה. דבר אחר כבוד חכמים ינחלו אלו דוד ושלמה, וכסילים אלו עוברי אלילים שהחריבו מעשה ידיהם, הקב"ה עשה להם קלון, דבר אחר כבוד חכמים ינחלו אלו תלמידי חכמים. (ילקו"ש).

ב) **כי לקח טוב נתתי לכם וגו'.** כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, הקב"ה מביא עליו יסורין מכוערין ועוכרין אותו, שנאמר נאלמתי דומיה החשיתי מטוב וכאבי נעכר, ואין טוב אלא תורה שנאמר: כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו. (ברכות ה.).

אמר רב יהודה: גדול יום הגשמים כיום שנתנה בו תורה, שנאמר יערוף כמטר לקחי, ואין לקח אלא תורה שנאמר: כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו. (תענית ז.). חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה, חיבה יתידה נודעת להם שניתן להם כלי חמדה שבו נברא העולם, שנאמר: כי לקח טוב נתתי לכם וגו'. (אבות ט:).

כי לקח טוב נתתי לכם. בא וראה שלא כמרת הקב"ה

נושאי הפרק

(א-ד) מוסר אב ודבריו על החכמה שקיבל.
(ה-ט) האב מזרז את בנו על בקשת החכמה.
(י-יג) גמול החכמה למבקשיה.
(יד-יט) דרך הרשעים כנגד דרך הצדיקים.
(כ-כז) שמירת איברי הגוף בדרך החכמה והמוסר.

תּוֹרָתִי אַל־תַּעֲזֹבוּ׃ גכִּי־בֵן הָיִיתִי לְאָבִי רָךְ
וְיָחִיד לִפְנֵי אִמִּי׃ דוַיֹּרֵנִי וַיֹּאמֶר לִי יִתְמָךְ־
דְּבָרַי לִבֶּךָ שְׁמֹר מִצְוֹתַי וֶחְיֵה׃ הקְנֵה
חָכְמָתָא קְנֵה בִּינָא לָא תִנְשֵׁי וְלָא תִסְטֵי מִן מַאֲמָרֵי פּוּמִי׃

גמְטוּל דִּבְרָא הֲוַיִת לְאַבָּא מְפַנֵּק וִיחִידָא קֳדָם אִמִּי׃ דוְאִלְּפָנִי וַאֲמַר לִי (יְ) יְקַמֵּט מִלַּי לִבָּךְ נְטַר פִּקּוּדַי וֶחְיֵה׃

רש״י

הוא כפיו: (ג) **כי בן הייתי לאבי.** אם תאמר שלמה היה שונא הבריות, שהזהירן על הגזל ועל העריות דבר שנפשו של אדם מתאוה להם, לכך נאמר כי בן הייתי וגו׳ רך ויחיד וגו׳ שהיה אוהב מוסרו, הלא נתתי לכם למוד טוב ומתוכה אל תעזבו את התורה ההוא: (ג) **כי בן.** אמר שלמה אל תחשבו שאני שונא את הבריות ולזה אני מזהירכם מן הדברים שנפשו של אדם חומדתן, אל תאמרו כן, כי הלא בן אהוב הייתי אני לאבי ומעונג ויחיד לאמי: (ד) **ויורני.** ועם כל אהבתו אלי למדני הדברים האלה ואמר לי דברי תוכחתי יסעדו לבך למען תשאר עומד ביראת ה׳: **שמור מצותי.** המצות אשר אני דובר אליך בשם ה׳: **וחיה.** בשמירתם תשיג את החיים: (ה) **קנה.**

מצודת דוד

ג) **רך.** מעונג: ד) **ויורני.** ענין לימוד. כמו את מי יורה דעה (ישעיה מח ט):

מצודת ציון

אבן עזרא

הוכיח בנים אחרים שישמעו מוסר אביהם, אף על פי שהם רכים לאביהם נחשב כמוני:

רבנו יונה

נתתי לכם תורתי וגו׳. תורתי, מוסר שסיירתי, כי ראוי לנערים ולחכמים שנאמר לתת לפתאים ערמה (לעיל א ד). ישמע חכם ויוסיף לקח: ג) **כי בן הייתי לאבי.** בן מקבל מוסר הייתי, ורך ויחיד לפני אמי, באותה שעה אמר שלמה קבלתי מוסר אבי לרדוף את החכמה: ד) **ויורני.** התורה הזאת והמוסרים האלה: **יתמוך דברי לבך.** שלא תשכחם אלא תחשוב בהם תמיד, ואל תקצר בדבר, וברשעים כתיב לב רשעים כמעט (לקמן י כ), הן שוהין: ה) **קנה חכמה קנה בינה.** הוי שקוד ללמוד תורה ודע מה שתשיב לאפיקורוס.

מדרשי חז״ל

מרת בשר ודם, מדת בשר ודם המוכר חפץ לחבירו מוכר עצב ולוקח שמח, אבל הקב״ה אינו כן נתן תורה לישראל ושמח, שנאמר: כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו. דבר אחר, כי לקח טוב, בגמ״ל שבעולם שני פרגמטוטין (סוחרים) שהיו במדינה, זה לוקח מטכסין וזה לוקח אלוסירקון (מיני בדים), נמצא ביר זה דבר אחד וביר זה דבר אחד, אבל תורה אינו כן, זה שונה סדר זרעים, וזה שונה סדר נזיקין, עמדו שניהם זה עם זה, אמר אחד לחברו שנה לי סדר זרעים ואני אשנה לך סדר נזיקין, נמצא ביד זה שנים וביד זה שנים, יש מקח גדול מזה. דבר אחר מי שלוקח סחורה ויוצא לדרך מתיירא מן הליסטין, אבל התורה אינה כן, שמא יכולים הלסטים ליקח תורתו מתוך לבו, הוי לקח טוב.

אמרו רבותינו מעשה בספינה אחת שהיו בה פרגמטוטין, והיה שם חבר אחד ואמרו לו אין פרגמטיא שלך, אמר ליה כשאכנס למדינה אראה אותה לכם, התחילו לחזר על הספינה ולא מצאו, התחילו לשחק עליו, לא עשו אלא נכנסו המוכסים עליהם ולקחו כל מה שהיה בידם, נכנסו למדינה לא היה להם לא לאכול ולא ללבוש, אותו חבר נכנס לבית

(8)

אַל־תִּשְׁכַּח קְנֵה בִינָה אַל־תִּשְׁכַּח וְאַל־תֵּט
מֵאִמְרֵי־פִי׃ וואַל־תַּעֲזֹבָהָ וְתִשְׁמָרֶךָ אֱהָבֶהָ
וְתִצָּרֶךָ׃ זרֵאשִׁית חָכְמָה קְנֵה חָכְמָה וּבְכָל־
קִנְיָנְךָ קְנֵה בִינָה׃ חסַלְסְלֶהָ וּתְרוֹמְמֶךָ

אל תשכחי קנה חכמה וקנה בינה לא תנשי ולא תסטי מן מאמרי פומי׃ זרישא חכמתא קנה חכמתא ובכל קנינך קנה בינא׃ חאלסלהא ותרוממך

רש״י

ריחו עלי, ומציגו שקראו הקב״ה לשלמה בן, שנאמר בני אתה לי נאם וגו׳ (ש״ב ז יד). כך ויחיד לפני אמי. לאומתי אמי נבחר וחביב כבן כך ויחיד, לכך ויורני אמי: (ו) **אל תעזבה וגו׳ אהבה.** אהוב אותה: (ז) **ראשית חכמה קנה חכמה.** תמילת תכמתך למוד מאחריס, קנה לך שמועה מפי הרב. ואחר כך **בכל קנינך קנה בינה.** מתמונן מה מעלמן להשכיל הטעמים דבר מתוך דבר: (ח) **סלסלה.** תפשה, היה

מצודת דוד

ראה שתהא החכמה והבינה קנוים לך ומצויים אצלך ואל תשכחם: **מאמרי פי.** מדברי אזהרותי: (ו) **אל תעזבהו.** אל תעזוב את התורה וגם היא תשמרך מכל מכשול: (ז) **ראשית חכמה.** בראשית לימוד החכמה ראה שתהא קנויה לך, רוצה לומר מעת תתחיל ללמוד למוד אותה דרך קבע שתהא שקוע בך: **ובכל קנינך.** המיוחדת בכל הדברים אשר קנויים לך ושקועים אצלך תהיה קניית הבינה: (ח) **סלסלה.** תהא ממשמש בה

אבן עזרא

(ו) **אל תעזבה.** החכמה, כי היא תשמרך מצרה: (ז) **ראשית חכמה קנה חכמה.** במקצת הונך, ואם לא תוכל לדעתה תן כל הונך: (ח) **סלסלה.** הגביהה ורוממה, מן סולו לרוכב (תהלים סח ה):

רבנו יונה

ומן החכמה מגיעין ליראה ולהבין צדק ומשפט, והזהר בשתקנה חכמה ובינה שלא תשכח מוסרים אלה, ולא תטה מהם כמה פועל. רצה להזהיר שלא ישכח המוסרים בשביל שום חכמה שילמוד, פן ישכחם מטרדת עסק החכמה, או יניח מהתעסק בתקון מדותיו, ומתבודד לשית עצות בנפשו איך יזהר ויקיים, כי על כן לא אמר אל תשכחנה ואל תט מאמריה, לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה עיקר ונדעה נרדפה: ו) **אל תעזבה ותשמרך.** אל תעזוב תורתי: **אהבה.** עשה מאהבה. על כן אמר: **ותצרך.** כי הנצירה יתירה על השמירה, כי שמירת כסף או כלים חמור או שור בשומר שכר לראות שלא יכחש, אבל הנצירה כוללת להשביח הדבר, ולקבל התקון שהוא דאוי לקבל. נוצר תאנה יאכל פריה (לקמן כז יח), אני ה׳ נוצרה לרגעים (ישעיה כז ג), כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו (דברים לג ט). כצאת השמש בגבורתו, שאינם נלאים בעבודה. שמרה נפשי עדותיך (תהלים קיט קסז). שמרתי פיקודיך ועדותיך: ז) **ראשית חכמה קנה חכמה ובכל קנינך וגו׳.** ליגמר אינש והדר ליסבר (שבת סג.). אתא לקמיה דר׳ ישמעאל גמר גמרא, והדר אתא לקמיה דר׳ עקיבא וסבר סברא (עירובין יג.): ח) **סלסלה ותרוממך.** סולו. מסלות בלבבם. מסלות מסעדות. דרחים רבנן בחלום יצפה לחכמה, שנאמר: קנה חכמה. קנים יצפה לבינה, שנאמר וכל קנינך קנה בינה. (ברכות נו:).

ח) **סלסלה ותרוממך וגו׳.** ינאי מלכא ומלכתא כריכי ריפתא בהדי הדדי, ומדקטל להו לרבנן לא הוי ליה איניש לברוכי להו, אמר לה לדביתהו מאן יהיב לן גברא דמברך לן, אמרה ליה אישתבע לי דאי מייתינא לך גברא דלא מצעדת ליה, אישתבע לה, אייתיתיה לשמעון בן שטח אחוה, ותביה בין לדידיה לדידה, אמר ליה חזית כמה יקרא עבידנא לך, אמר ליה לאו את קא מוקדת לי, אודייתא היא דקא מוקרא לי דכתיב: סלסלה ותרוממך וגו׳. (ברכות מח.).

לא הוי ידעי רבנן מאי סלסלה ותרוממך, יומא חד שמעוה

מדרשי חז״ל

שמעון בן חלפתא משל למה הדבר דומה, לאדם שהוא בגליל ויש לו כרם ביהודה, ואחד ביהודה ויש לו כרם בגליל, אותו שבגליל הולך לו ליהודה לעדור את כרמו, וזה שביהודה הולך בגליל, עמדו זה עם זה אמר זה לזה עד שתבא אתה למקומי שמור לי בתחומך ואני אשמור לך בתחומי, כך אמר דוד לפני הקב״ה שמרני, אמר לו הקב״ה שמור מצותי וחיה. א״ר מני: אל תהי מצות קריאת שמע קלה בעיניך, מפני שיש בה רמ״ח תיבות כנגד רמ״ח אברים שבאדם, ומהם בדוק שם כבוד מלכותו לעולם ועד, אמר הקב״ה אם שמרתם שלי לקרותה כתקנה אני אשמור שלכם. (ילקו״ש).

ז) **ראשית חכמה קנה חכמה וגו׳.** תנו רבנן הרואה קנה

וְהִנֵּה צִוָּה שֶׁיֵּשְׁבוּ הַזְּקֵנִים וְאַהֲרֹן וְחוּר מוֹשַׁב בֵּית דִּין כְּמֹשֶׁה עַל שָׂרֵי הָאֲלָפִים וְהַמֵּאוֹת עַד שוּבוֹ, כִּי יָדַע שֶׁיִּתְעַכֵּב בָּהָר. וְאָמַר לָנוּ, דֶּרֶךְ כָּבוֹד לַתַּלְמִיד, כַּאֲשֶׁר אָמַר: בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים (לְעֵיל יז ט). וְזֶה פֵּרוּשׁ נָכוֹן.

אֲבָל רַשִׁ"י כָּתַב: וְאֶל הַזְּקֵנִים אָמַר, בְּצֵאתוֹ מִן הַמַּחֲנֶה, שְׁבוּ לָנוּ בָּזֶה, הִתְעַכְּבוּ שָׁם עִם שְׁאָר הָעָם לִהְיוֹת נְכוֹנִים לִשְׁפֹּט לְכָל אִישׁ רִיבוֹ. וְלֹא יִתָּכֵן, כִּי לֹא הָיוּ עַתָּה בַּמַּחֲנֶה. וּמַה טַּעַם שֶׁיֹּאמַר לָהֶם כֵּן, וְהֵם בַּמַּחֲנֶה יֵשְׁבוּ, וּכְבָר נִתְמַנּוּ שׁוֹפְטִים.

טוב ירושלם

ולפי זה הצווי היה שהזקנים ואהרן וחור ישבו מושב בית דין כמו שהיה משה יושב עם שרי האלפים והמאות, עד שישוב, כי ידע שיתעכב בהר*. ומה שאמר "לנו"*, היה דרך כבוד לתלמיד, כמו שאמר: בחר לנו אנשים (לעיל יז ט). וזה פירוש נכון*.

אבל רש"י כתב: ואל הזקנים אמר, בצאתו מן המחנה, שבו לנו בזה, התעכבו שם עם שאר העם להיות נכונים לשפוט לכל איש ריבו. עכ"ל*.

אבל אי אפשר לפרש כך, שהרי לא היו עתה במחנה*. ועוד, למה הוצרך לומר להם שיתעכבו במחנה, הלא שם ישבו*. ועוד, למה ישפטו לכל איש ריבו, הלא כבר נתמנו שופטים*.

פני ירושלם

כי ידע שיתעכב בהר, ולכן הוסיף: עד אשר נשוב אליכם.

לנו, והלא צוה להם לשבת במקומו, ולא במקום יהושע.

נכון. ולפי זה מוסב "בזה" על המחנה. אך לפי פשוטו המובן של "שבו" הוא התעכבו, כמו: שבו לכם פה עם החמור (בראשית כב ה), ו"כזה" מוסב על המקום שהיו בו עתה. לכן מביא רבינו את פירוש רש"י.

עב"ל. ולפי זה המובן של "שבו" הוא: התעכבו, ו"לנו" מוסב על כל העם, ו"בזה" מוסב על המקום שהיו בו.

במחנה, אלא בקצה ההר, כמו שכתב רבינו לעיל (בפסוק ג). ורש"י לשיטתו שהצווי "עלה אל ה'" (פסוק א) היה לפני מתן תורה, ולפי זה היה הצווי השני "עלה אלי ההרה" (פסוק יב) כשהיה במחנה.

הלא שם ישבו, ודעת רש"י שהזהירם שלא יעלו אתו כמו שעשו לפני מתן תורה.

הלא כבר נתמנו שופטים. ורש"י לשיטתו (לעיל יח יג) שהשופטים התמנו למחרת רדתו מההר, למחרת יום הכפורים.

(9)

סֵדֶר וַיִּקְחוּ לִי תְּרוּמָה

כה. כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר הַשֵּׁם עִם יִשְׂרָאֵל פָּנִים בְּפָנִים עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, וְצִוָּה אוֹתָם עַל יְדֵי מֹשֶׁה קְצָת מִצְוֹת (מְלֵיל כ כג עַד כג לג) שֶׁהֵם כְּמוֹ אָבוֹת לְמִצְוֹתֶיהָ שֶׁל תּוֹרָה, כַּאֲשֶׁר הִנְהִיגוּ רַבּוֹתֵינוּ עִם הַגֵּרִים שֶׁבָּאִים לְהִתְיַהֵד (יְבָמוֹת מז:), וְיִשְׂרָאֵל קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם לַעֲשׂוֹת כָּל מַה שֶּׁיְּצַוֵּם עַל יְדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וְכָרַת עִמָּהֶם בְּרִית עַל כָּל זֶה, מַעֲתָּה הִנֵּה הֵם לוֹ לְעָם וְהוּא לָהֶם לֵאלֹהִים, כַּאֲשֶׁר הִתְנָה עִמָּהֶם מִתְּחִלָּה: וְעַתָּה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי וְהָיִיתֶם לִי סְגֻלָּה (לְעֵיל יט ה), וְאָמַר: וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ (שָׁם יט ו), וְהִנֵּה הֵם קְדוֹשִׁים וְרֹאוּיִם שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶם מִקְדָּשׁ לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתוֹ בֵּינֵיהֶם.

וְלָכֵן צִוָּה תְּחִלָּה עַל דְּבַר הַמִּשְׁכָּן, שֶׁיִּהְיֶה לוֹ בַּיִת בְּתוֹכָם מְקֻדָּשׁ לִשְׁמוֹ, וְשָׁם יְדַבֵּר עִם מֹשֶׁה וִיצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

וְהִנֵּה עִקַּר הַחֵפֶץ בַּמִּשְׁכָּן הוּא מְקוֹם מְנוּחַת הַשְּׁכִינָה שֶׁהוּא הָאָרוֹן, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת (לְהַלָּן כה כב), עַל כֵּן הִקְדִּים הָאָרוֹן וְהַכַּפֹּרֶת בְּבָאן כִּי הוּא מֻקְדָּם בַּמַּעֲלָה, וְסָמַךְ לָאָרוֹן הַשֻּׁלְחָן וְהַמְּנוֹרָה שֶׁהֵם כֵּלִים כְּמוֹהוּ, וְיוֹרוּ עַל עִנְיַן הַמִּשְׁכָּן שֶׁבַּעֲבוּרוֹ נַעֲשָׂה.

אֲבָל מֹשֶׁה הִקְדִּים בְּפָרָשַׁת וַיַּקְהֵל: אֶת הַמִּשְׁכָּן אֶת אָהֳלוֹ וְאֶת מִכְסֵהוּ (לְהַלָּן לה יא), וְכֵן עָשָׂה בְּצַלְאֵל (לְהַלָּן לו ח), לְפִי שֶׁהוּא הָרָאוּי לְקַדֵּם בַּמַּעֲשֶׂה.

טוב ירושלם

רבינו מבאר מדוע הקדים ה' את צווי עשיית המשכן לצווי שאר המצוות, ומדוע צוה ה' תחילה על עשיית הארון המנורה והמזבח, ואח"כ על עשיית המשכן.

כה. כאשר דבר ה' עם ישראל פנים אל פנים את עשרת הדברות, וצוה להם ע"י משה כמה מהמצוות* שהן כמו אבות לשאר מצוות התורה, כמו שהנהיגו רבותינו להודיע לגרים הבאים להתגייר*, וישראל קבלו על עצמם לעשות את כל מה שה' יצוה להם ע"י משה*, וכרת עמהם ברית על זה, אז נהיו ישראל לה' לעם, וה' נהיה להם לאלהים, כמו שהתנה עמהם מראש: ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה (לעיל יט ה), ועוד אמר: ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש (שם יט ו), והרי נהיו קדושים וראויים שיהיה בהם מקדש כדי להשרות את שכינתו ביניהם.

ולכן צוה ה' תחילה על עשיית המשכן, כדי שיהיה לו בתוכם בית המקודש לשמו, ששם ידבר עם משה ויצוה את בני ישראל.

והנה המטרה העיקרית של המשכן הוא מקום השראת השכינה שהוא הארון, כמו שנאמר: ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת (להלן כה כב), ולכן הקדים ה' כאן את צווי עשיית הארון והכפרה, מפני שהוא הראשון במעלה. והסמיך אליו את צווי עשיית השלחן והמנורה שהם כלים כמוהו, ומציינים את מטרת המשכן, שהוא נעשה למענה.

אבל משה הקדים בפרשת ויקהל את המשכן את אהלו ואת מכסהו (להלן לה יא), וכך עשה בצלאל (להלן לו ח), מפני שאותו ראוי להקדים בפועל.

פני ירושלם

כמה מהמצוות, מן: לא תעשון אתי אלהי כסף (לעיל כ כג) עד: כי יהיה לך למוקש (כג לג).

הבאים להתגייר, כמו שאמרו ביבמות (מז:) שמוריעים להם קצת מצוות.

ע"י משה, כמו שאמרו: כל הדברים אשר דבר ה' נעשה (לעיל כד ג), כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע (שם כד ז).

וְסוֹד הַמִּשְׁכָּן הוּא, שֶׁיִּהְיֶה הַכָּבוֹד אֲשֶׁר שָׁכַן עַל הַר סִינַי שׁוֹכֵן עָלָיו בַּגַּם־הָתָר. וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר שָׁם: וַיִּשְׁכֹּן כְּבוֹד ה' עַל הַר סִינַי (לעיל כד טז), וּכְתִיב: הֵן הֶרְאָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת כְּבֹדוֹ וְאֶת גָּדְלוֹ (דברים ה כא), כֵּן כָּתוּב בַּמִּשְׁכָּן: וּכְבוֹד ה' מָלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן (להלן מ לד־לה). וְהִזְכִּיר כַּמִּשְׁכָּן שְׁנֵי פְּעָמִים: וּכְבוֹד ה' מָלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן, כְּנֶגֶד: אֶת כְּבוֹדוֹ וְאֶת גָּדְלוֹ (דברים ה כא). וְהָיָה בַּמִּשְׁכָּן תָּמִיד עִם יִשְׂרָאֵל הַכָּבוֹד שֶׁנִּרְאָה לָהֶם בְּהַר סִינַי. וּבְבֹא מֹשֶׁה (להלן לד לד) הָיָה אֵלָיו הַדִּבּוּר אֲשֶׁר נִדְבַּר לוֹ בְּהַר סִינַי. וּכְמוֹ שֶׁאָמַר בְּמַתַּן תּוֹרָה: מִן הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעֲךָ אֶת קֹלוֹ לְיַסְּרֶךָּ וְעַל הָאָרֶץ הֶרְאֲךָ אֶת אִשּׁוֹ הַגְּדוֹלָה (דברים ד לו), כָּךְ בַּמִּשְׁכָּן כְּתִיב (במדבר ז פט): וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים וַיְדַבֵּר אֵלָיו.

וְנִכְפַּל "וַיְדַבֵּר אֵלָיו" לְהַגִּיד מָה שֶׁאָמְרוּ בַּקַּבָּלָה שֶׁהָיָה הַקּוֹל בָּא מִן הַשָּׁמַיִם אֶל מֹשֶׁה מֵעַל הַכַּפֹּרֶת וּמִשָּׁם מְדַבֵּר עִמּוֹ, כִּי כָּל דִּבּוּר עִם מֹשֶׁה הָיָה מִן הַשָּׁמַיִם בַּיּוֹם וְנִשְׁמַע מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרוּבִים, כְּדַרְכּוֹ: וּדְבָרָיו שָׁמַעְתָּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ (דברים ד לו), וְעַל כֵּן הָיוּ שְׁנֵיהֶם זָהָב. וְכֵן אָמַר הַכָּתוּב: אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם שָׁמָּה לְדַבֵּר אֵלֶיךָ שָׁם וְנִקְדַּשׁ בִּכְבוֹדִי (להלן כט מב־מג), כִּי שָׁם יִהְיֶה בֵּית מוֹעֵד לַדִּבּוּר וְנִקְדַּשׁ בִּכְבוֹדִי.

וְהַמִּסְתַּכֵּל יָפֶה בַּכְּתוּבִים הַנֶּאֱמָרִים בְּמַתַּן תּוֹרָה וּמֵכִין מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ בָּהֶם (עיין להלן פסוק כא), יָבִין סוֹד הַמִּשְׁכָּן וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְיוּכַל לְהִתְבּוֹנֵן בּוֹ מַמָּה שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה בְּחָכְמָתוֹ בִּתְפִלָּתוֹ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ: ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל (מלכים־א ח כג), כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּהַר סִינַי: וַיַּרְאוּ אֵת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל (לעיל כד י), וְהוֹסִיף שָׁם לְפָרֵשׁ "ה'" לָעִנְיָן שֶׁרָמְזוּ שָׁם לְמַעְלָה (שם) כִּי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יֹשֵׁב הַכְּרֻבִים (מלכים־כ יט טו), כְּמוֹ שֶׁאָמַר: וּכְבוֹד אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֲלֵיהֶם מִלְּמָעְלָה הִיא הַחַיָּה

טוב ירושלם

המשכן היה מעין מעמד הר סיני. השכינה שרתה במשכן כמו ששרתה בהר סיני, ומרע"ה שמע בו אותו דיבור ששמע בסיני.

וסוד המשכן היה*, שהשכינה שה' השרה על הר סיני בגלוי תשרה עליו בסתר. וכמו שנאמר אצל הר סיני: וישכון כבוד ה' על הר סיני (לעיל כד טז), וכמו שנאמר אצלו: הן הראנו ה' אלהינו את כבודו ואת גדלו (דברים ה כא), כך נאמר אצל המשכן: וכבוד ה' מלא את המשכן (להלן מ לד), והפסוק מזכיר שם פעמיים: וכבוד ה' מלא את המשכן*, כנגד "את כבודו ואת גדלו". והשכינה שנגלתה אליהם בסיני שרתה עם ישראל תמיד במשכן.

וכאשר משה היה בא למשכן דיבר אליו אותו דיבור שהיה מדבר אליו בהר סיני. וכמו שנאמר במתן תורה: מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה (דברים ד לו), כך נאמר אצל המשכן: וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת מבין שני הכרובים וידבר אליו (במדבר ז פט).

והפסוק חוזר ואומר "וידבר אליו" להודיע את מה שקבלו רז"ל במסורת שהקול היה בא מהשמים אל משה מעל הכפורת, ומשם היה מדבר עמו, כי כל דיבור עם משה היה מהשמים ביום, והיה נשמע מבין שני הכרובים, כמו: ודבריו שמעת מתוך האש (דברים ד לו), ולכן היו שני הכרובים זהב.

וכך אומר הפסוק: אשר אועד לכם שמה לדבר אליך שם וגו' ונקדש בכבודי (להלן כט מב־מג), כלומר, המשכן יהיה בית מועד לדיבור, ויהיה נקדש ע"י כבודי, ע"י השכינה*. [מכאן עד סוף פסוק ג' מפרש רבינו על פי קבלה].

פני ירושלם

וסוד המשכן היה, רבינו מבאר למה היה ה' צריך להשרות את שכינתו במשכן כדי לדבר עם מרע"ה, הלא ה' דבר אליו גם לפני כן.

את המשכן, בפסוק שאחריו נאמר עוד פעם: וכבוד ה' מלא את המשכן.

ע"י השכינה, הרי שהיו במשכן שני דברים אלה, ששרתה בו השכינה, ושה' דבר עם מרע"ה שם.

(10)

אֲשֶׁר רָאִיתִי תַּחַת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בִּנְהַר כְּבָר וָאֵדַע כִּי כְרוּבִים הֵמָּה (יְחֶזְקֵאל י יט־כ). וְאָמַר דָּוִד: וּלְתַבְנִית הַמֶּרְכָּבָה הַכְּרוּבִים זָהָב לְפֹרְשִׂים וְסֹכְכִים עַל אֲרוֹן בְּרִית ה' (דִּבְרֵי הַיָּמִים־א כח יח), וְכֵן יַזְכִּיר תָּמִיד בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ: לְשֵׁם ה' (מלכים־א ה יט), לִשְׁמָךְ (שם ח מד), וְיֹאמַר בְּכָל פַּעַם וּפַעַם: וְאַתָּה תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם (שם ח לב), בְּמִדַּת רַחֲמִים. וּכְתִיב: וְהִתְפַּלְּלוּ אֶל ה' דֶּרֶךְ הָעִיר אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בָּהּ וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנִיתִי לִשְׁמֶךָ וְשָׁמַעְתָּ הַשָּׁמַיִם (שם ח מד־מה). וּבְבֵאוּר אָמַר: הָעִיר אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בָּהּ וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנִיתִי לִשְׁמֶךָ לֹא יְכַלְכְּלוּךָ (דִּבְרֵי הַיָּמִים־ב ו יח). וּכְתִיב עַל הָאָרוֹן: לְהַעֲלוֹת מִשָּׁם אֵת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נִקְרָא שֵׁם שֵׁם ה' צְבָאוֹת יֹשֵׁב הַכְּרוּבִים עָלָיו (שמואל־ב ו ב). וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים: לְהַעֲלוֹת מִשָּׁם אֵת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים ה' יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים אֲשֶׁר נִקְרָא שֵׁם (דִּבְרֵי הַיָּמִים־א יג ו), כִּי הַשֵּׁם יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים.

(ג) **וְזֹאת הַתְּרוּמָה.** עַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת הוּא כְּמוֹ: וַה' נָתַן חָכְמָה לִשְׁלֹמֹה (מלכים־א ה כו), וְכֵן כָּתוּב: וְזֹאת אֲשֶׁר דִּבֶּר לָהֶם אֲבִיהֶם וַיְבָרֶךְ אוֹתָם (בראשית מט כח), וּכְתִיב: וְזֹאת הַבְּרָכָה (דברים לג א), וּכְתִיב: מֵאֵת ה' הָיְתָה זֹאת (תהלים קיח כג). וּכְבָר רָמַזּוּ זֶה בְּבְרֵאשִׁית רַבָּה (ק יב) בַּמִּדְרָשׁ מְזַקְּנִים אֶתְבּוֹנָן (תהלים קיט ק), וְהַמֵּבִין יִתְבּוֹנָן.

וּבְאֵלֶּה שְׁמוֹת רַבָּה (מט ג): וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאִתָּם, כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא תְּרוּמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַה' רֵאשִׁית תְּבוּאָתָהּ (יִרְמְיָה ב ג). וְשָׁם עוֹד (שמות רבה לג א): אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל מָכַרְתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי וְכִבְיָכוֹל נִמְכַּרְתִּי עִמָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה, כִּי הַתְּרוּמָה תִּהְיֶה לִי וַאֲנִי עִמָּהּ, כְּדַרְכָּךְ: דּוֹדִי לִי וַאֲנִי לוֹ (שיר השירים ב טז), וְכֵן אָמַר: כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ (להלן פסוק ט), כִּי אֲנִי הוּא הַמַּרְאֶה, וְאָמַר: הָרְאָה אוֹתְךָ (להלן כו ח), רָמָז לְמִלַּת אֲנִי, וְכֵן: אֲשֶׁר אַתָּה מָרְאֶה (להלן פסוק מ), וְכֵן אָמַר דָּוִד: הַכֹּל בִּכְתָב מִיַּד ה' עָלַי הִשְׂכִּיל (דִּבְרֵי הַיָּמִים־א כח יט), כִּי הָיְתָה עָלָיו יַד ה'.

(ו) **בְּשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים.** יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁזֶּה מִקְרָא קָצָר, בְּשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְסַמִּים לִקְטֹרֶת הַסַّמִּים. וַאֲחֵרִים אָמְרוּ שֶׁהוּא כְּאִלּוּ בְּהִפּוּךְ, וְלִקְטֹרֶת יָבִיאוּ סַמִּים. וְהִזְכִּירָם בִּידִיעָה לוֹמַר הַסַּמִּים הַטּוֹבִים לְהַקְטִיר, כִּי גַּם שָׁם לֹא פֵּרֵשׁ אוֹתָם.

טוב ירושלם

תרופות ותבלינים שיש להם ריח טוב נקראים "סמים" וגם "בשמים". עוד פשט: תרופות ותבלינים שיש להם ריח טוב נקראים "סמים", והחשובים שבהם נקראים גם "בשמים". ופשט הפסוק הוא כמשמעו: בשמים לשמן המשחה ולקטרת הסמים, וגם לקטרת הסמים.

(ו) בשמים לשמן המשחה ולקטדת הסמים*. יש אומרים שזה מקרא קצר, ופירושו כאילו היה כתוב "בשמים לשמן המשחה וסמים לקטרת הסמים".

ואחרים אמרו* שהפירוש כאילו היה כתוב להפך "וסמים לקטרת". ופשט הפסוק: ולקטדת יביאו הסמים. ומה שהפסוק מזכיר את הסמים ב"ה" הידיעה*, בא לומר שיביאו את הסמים שהם טובים להקטרה*, והרי גם בפרשת הקטרת אין הפסוק אומר מפורש מאיזה סמים יעשו אותם*.

פני ירושלם

(ו) ולקטדת הסמים. והלא לקטרת לא הוצרכו בשמים אלא סמים, כאמור בפרשת הקטרת (להלן ל לד): קח לך סמים.

ואחרים אמרו, הראב"ע מביא פירוש זה בשם חכמי הדור.

ב"ה" הידיעה, והלא לא נזכרו לעיל, והיה לפסוק לומר "ולקטרת סמים", כמו שאמר: בשמים לשמן המשחה.

טובים להקטרה. ואם תשאל, אם הפסוק אומר איזה סמים יביאו, מדוע אינו אומר מפורש איזה סמים יביאו. לכן ממשיך רבינו שגם בצווי עשיית הקטרת אין הוא אומר זאת מפורש.

יעשו אותם. אך לפי פשוטו הפסוק אומר שיביאו בשמים גם לקטרת. לכן מביא רבינו את פירוש הראב"ע.

ולפ״ז יש להבין דברי הרמב״ם בחשובתו, דספרים של כית הכנסת קדושת בית הכנסת עליהן וכיון דהוי ממון הקדש מדרבנן נעשין ממון הצבור בולו ואינו ממון השותפין לבד. וזהו דקאמר הרמב״ם דביון דנכבש הספר הרי פקע ממנו קדושת כית הכנסת שחלה עליו וזהו מדין דכאו בה פריצים דמפקיע הקדרשת דמים של הס״ת וממילא כיון שפקע הדין הקדש של הספר הרי אינו חייב להחזירם עוד לבית הכנסת,שהרי ס״ת וכית כנסת אינם ממון פרטי וממון השותפין וכמו שהדגשנו לעיל אלא ממון הצבור כולו, וכיון שפקע הדין הקדש והשם קדושת בית הכנסת מהספר פקע כל זכות ממון של הצבור שזכותם של הצבור נובע מהקדושה שכספר וממצותו של בית הכנסת שחלה על הספר, אבל ודאי אין זה נוגע לעצם קדושת הספר כתורת כתבי הקודש דאין זה מתחלל כלל ע״י בבישתו בידי הגויים אבל קדושת כית כנסת דעיקרו הוי קדושת דמים נפקע ע״י זה שנכבש בידי גוים וזוהי גזה״ב דובאו בה פריצים וחללוה.

והנה בעצם מה שכתבנו דממון בית כנסת אינו ממון שותפין לבד יש לתמוה לבאורה מהגמ׳ בב״ב דף מג. ומובא כרמב״ם פ״ט מהל׳ עדות ה״ב וז״ל בני העיר שנגנב ס״ת שלהן הואיל ולשמיעה היא עשוי שא״א לאדם לסלק עצמו ממנו אין דנין בדייני אותה העיר ואין מביאין ראיה מאנשי אותה העיר וכן בל כיוצא כזה עכ״ל. הרי מבואר דיש לאנשי העיר זכות פרטי בס״ת ולבן פסולין לעדות דהוי בעלי דברים. אבל אין זה קושיא כלל שהרי ודאי שיש לבני העיר זכותים בכית כנסת וס״ת שהרי זהו בית כנסת וס״ת של עירם אלא שזכותים אלו נובעים מזכות ממון של הצבור, שהיחידים הם חלק מהצבור, ומלבד זה אפילו כלא שום זכות ממון פרטי מ״מ כיון שהיחידים חייבין לשמוע קה״ת הרי הם עדיין נוגעים בדבר ובזה שונה בית הכנסת מבית המקדש שנראה במי שגנב דבר מהמקדש שבשרים אחרים להעיד עליו שאלמלא לא מי יעיד עליו, דכאן בס״ת אינו רק פסול משום בעל דבר אלא שיש לו נגיעה בזה שהוא חייב לשמוע קה״ת, ומזה נראה קצת דקה״ת הוי חובת יחיד ולא רק חובת צבור לבד דאם לא הרי שוה מקדש לבית כנסת כמקום שאחר יגזול דבר שנוגע להעבודה אלא דשאני התם דהעבודה במקדש הוי חובת צבור ולכן לא חשיב באופן זה כנוגע.

והנה עיין במשנה נדרים דף מח. ושניהם מותרין כדבר של עולי בבל ואסורים בדבר של אותה העיר ואיזהו דבר של עולי בבל כגון הר הבית והעזרות והכור שבאמצע הדרך ואיזהו דבר של אותה העיר כגון הרחבה והמרחץ ובית הכנסת והתיבה והספרים והכותב חלקו לנשיא, ועיי״ש בתוד״ה והבותב חלקו לנשיא מפרש כגמ׳ דה״ק ביצד תקנתם יכתבו חלקם לנשיא והא דלעיל גבי חצר לא קאמר הך תקנתא, דחצר שהיא מיוחדת ממש אין תקנה לתת אותה לנשיא אבל הכא דמעיקרא נמי אין כל הדברים הללו מיוחדים להם לא יפסידו אם יכתבו חלקם לנשיא שגם אח״כ יכולין לילך וליהנות שהנשיא לא יקפיד עליהן שגם לו אינה מיוחדת שהרי היא לכל בני העיר ולנשיא לאו דוקא ה״ה אם לאחד מבני העיר עכ״ל. והנה כמה שכתבו התוס׳ דביהכ״נ חשיב בחצר שאינה מיוחדת פשטות דבריהם שאפילו אם אה״נ הקנו חלקם מ״מ לא יפסידו שאף בלא זכותם יכולין להיכנס לבית הכנסת, אבל י״ל יותר דהך זכות ממון שיש לכל אחד כבית הכנסת אינו ממון פרטי אלא שהוא שותף כיון שהוא חלק מהציבור ולבן יכול לסלק זכותו ע״י זה שכותב חלקו לנשיא או לאיש אחר.

והנה עיי״ש בר״ן וז״ל ומתני׳ דקתני ואסורין בדבר של אותה העיר רבנן היא ולא רבי אליעזר בן יעקב כדאמר לעיל דבית הכנסת כחצר שאין כה דין חלוקה דמי הלכך כיון

הרא״ש כ׳ מנחם בן אברך שליט״א

(11)

דאפסיקא הילכתא לעיל כר׳ אליעזר כן יעקב ליתא למתני׳. ויש לתמוה על הרמב״ם ז״ל שפסק בפ״ד מהלכות נדרים הל׳ ד׳ כראב״י ופסק נמי למתני׳,וכבר השיגוה רמב״ן ז״ל בהלכותיו היכי מזבי שטרא לבי תרי עכ״ל. ופירוש דבריו דכיון דהרמב״ם פסק כראב״י לענין חצר השותפין שאפילו שאחד מודר הנאה מחכירו מותר ליכנס לחצר שזה נכנס לתוך שלו וזה נכנס לתוך שלו א״כ ה״ה גבי ביהכ״נ דהוי חצר השותפין, דאפילו במודר הנאה היה צריך להיות שכל אחד מותר להיכנס דאנן קיי״ל כראב״י דסבר דיש כרירה וכל אחד נכנס לתוך שלו ומתני׳ דאסר הוי דוקא לרבנן החולקים על ראב״י וצ״ע.

ואשר נראה לבאר בזה ע״פ דברי הר״ן ריש פרק השותפין שביאר דדינו דראב״י דאית ליה ברירה דאין זה ברירה דכל הש״ס, דאנן קיי״ל כדאו׳ אין ברירה, אלא דהך ברירה הוי דין בהשתמשות של שותפין שכשכל אחד משתמש בחצר משתמש בשלו שמעיקרא כך התנו שיהא ממון שלו וחצירו בשעה שהוא משתמש בו עיי״ש בר״ן. ונראה דהרמב״ם סבר דכיון דמתני׳ נשנית סתם הוי לבו״ע אף לראב״י דשאני ביהכ״נ משאר חצר השותפין דבביהכ״נ א״א לומר דין ברירה, שבחצר דהוי ממון השותפין גרידא יכולין להתנות בעצם השותפות שבשעה שאחד משתמש בחצר הוי שלו ומשתמש בחצרו לבד אבל בביהכ״נ שאינו ממון פרטי אלא דהוי ממון הצבור וכל זכות שיש לו בביהכ״נ הוי משום שהוא חלק מהצבור א״א לומר דין ברירה שיהא שלו לבד בשעת תשמיש, שהרי א״א להפקיע זכות אחרים בביהכ״נ דהוי ממון הצבור ולא ממון שותפין דאדרבה כל זכותו אינו רק משום הצבור, וזהו מעצם קדושת בית הכנסת שיהא שייך לרבים וצבור, שיהא פתוח לכל ולא שיהא ממון יחידים לבד ולכן לא שייך לומר דין ברירה לענין ביהכ״נ, ובכל מקום דהוי ממון צבור ולא ממון שותפין גרידא אין דין ברירה דכל יסוד דין ברירה הוא שבשעת תשמישו הוי שלו לבד וזה לא שייך במקום שכל זכותו נובע מהצבור וכמו שכתבנו. ולכן לענין בית הכנסת פסק הרמב״ם דאף לראב״י אין דין ברירה ואסור. (ועיין בלח״מ שם במה שתירץ על הרמב״ם ודברינו שוין בכמה דברים לדבריו).

סימן נ

ירושלים עיר הנצח בהלכה ובאגדה

בי״ד הגדול בירושלים ומעמד הר סיני

הרמב״ן בפירושו לפרשת תרומה כתב שסוד המשכן הוא שיהיה הבכוד אשר שכן על הר סיני שוכן עליו בנסתר, ויהיה במשכן תמיד אותו כבוד שנראה לכנסת ישראל על ההר. וכמו במתן תורה דבר הקב״ה מתוך האש כך במשכן כתוב וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפדת מבין שני הכרובים וידבר אליו. ולכן הכרובים היו של זהב לרמוז להאש של סיני. וכמו שבמתן תורה נכנס משה לפנים לערפל כן לדורות דומה הפרכת המבדיל בין הקדש וקדש הקדשים להערפל, וכמו במתן תורה מחנות סביב להר כן לדורות יש קדושות מחנות

נפרדות במקדש. וזהו להרמב"ן יסוד בבית המקדש, שרצה הקב"ה שמתן תורה ומעמד הר סיני יתגשמו בצורת בית המקדש.

וצריך להבין כיון שהדבר העיקרי במעמד ההר היה נתינת התורה, היכן מצינו דבר זה במקדש לדורות? דמה שדיבר הקב"ה למשה מבין הכרובים היה רק במשכן, וכיון דמעמד הר סיני הוא סוד הנטוע במצות עשיית המקדש הלא גם נתינת התורה צריכה להתבטע בבית עולמים.

ואשר נראה לומר דמה דבעינן שיהיא ב"ד הגדול בלשכת הגזית שבמקדש הוא בבדי שיתקיים ענין זה של מתן תורה לדורות, שב"ד הגדול שבירושלים הם עיקר תורה שבעל פה והם עמוד ההוראה ומהם חק ומשפט יוצא לכל ישראל, כמו שיסד הרמב"ם ריש הלכות ממרים. וזהו יסוד הענין דאמרינן בגמ' סנהדרין (דף יד:) דהמקום גורם ואין להם שם ב"ד הגדול חוץ ללשבת הגזית, [ועיין ברמב"ן לסה"מ מצוה קנ"ג דמבואר מדבריו דהמקום גורם אינו דין פרטי בדיני נפשות לבד אלא דין בעצם שם ב"ד הגדול, מדהביאו אף לענין קידוש החודש ע"ש].

ושמעתי ממו"ר מרן הגרי"ד סולוביצ"יק שליט"א דישיבת ב"ד הגדול בלשכת הגזית אינו דין בהכשר שם ב"ד לבד אלא גם קיום מקדש שיהא ב"ד הגדול יושבין שם, והוכיח זה מהמשנה בסוטה (דף מח.) דמשגלתה סנהדרין בטלה שיר בית המשתאות זוהי אחת מסדר הגזירות שגזרו על חורבן הבית, הרי חזינן דגלות הסנהדרין חשיבה במקצת חורבן.

והנה עיין בגמ' תענית (דף טז.) הר המוריה הר שיצא ממנו הוראה לישראל. וברש"י, ע"י תורה לישראל כי מציון תצא תורה, יורו משפטיך ליעקב ולשכת הגזית שבה עמדו הנביאים המוכיחים לישראל עכ"ל. דרש"י כתב דהנביאים היו מוכיחים העם מלשכת הגזית. והנה אי דינא דלשכת הגזית הוא דין מסוים בהכשר ב"ד הגדול לבד לא היה שייך מעלת מקום לשכת הגזית לגבי נביא, ומדכתב רש"י דאף בנביא יש ענין דלשכת הגזית מבואר דמה דבעינן שתהיה הסנהדרין בלשכת הגזית הוי משום דהתורה תצא מהמקדש וממילא שייך זה גם לגבי נביא.וחא העדני דמקורו של רש"י דהנביאים עמדו בלשכת הגזית שבמקדש הוי מסיפא דקרא, כי מציון תצא תורה, דהיינו שב"ד הגדול מקומם בלשכת הגזית, ודבר ה' מירושלים — דהיינו הנביאים.

הדין שהסנהדרין צריך להיות במקדש נלמד מסמיבות פרשת משפטים לפרשת מזבח לומר לך שתשים סנהדרין אצל המזבח. הרמב"ן ביאר שכל פרשת משפטים הוא מדבר בענין מתן תורה והמשפטים שמביאים בפרשה כולם כנגד עשרת הדברות ולכן יפדש בפרשת משפטים המשפט בע"ז ובכבוד אב והרציחה והניאוף, וסוף פרשת משפטים מדבר בענין הברית שנכנסו בו ישראל בהר סיני קודם מתן תורה ונעשו קשורים וענובים על ידיו להקב"ה. ויש לומר דלכן נרמז דין זה דצריך ב"ד הגדול במקדש דוקא בפרשה זאת, משום דיסוד הדין הוא שלא נגמר מתן תורה שם במדבר סיני, אלא דיש ענין של נתינת התודה לדורות וזה מתקיים בתורה שבעל פה על ידי ב"ד הגדול במקדש — הדומה להר סיני.

"הדבר אשר חזה ישעיהו בן אמוץ על יהודה וירושלים. והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ד' בראש ההרים ונשא מגבעות ונהרו אליו כל הגוים והלכו עמים רבים ואמרו לבו ונעלה אל הר ד' אל בית אלקי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה באדחותיו כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים" (ישעיהו ב', ב'). ובילקוט

שמעוני על אתר הביא מהפסיקתא: רבי פנחס בשם רבי ראובן אמר עתיד הקב"ה להביא סיני ותבור וכרמל ולבנות בית המקדש על גביהן, מה טעם והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ד' בראש ההרים והם אומרים שירה.

דברי הפסיקתא צריכין באור, שאיזה מעלה הוא שלעתיד לבוא יבנה בית המקדש על סיני ותבור וכרמל, ומה זיקה יש בין ההרים האלו לבית המקדש.

ובכדי להבין דברי הפסיקתא, שלכאורה מחוסרין הבנה, צריבים אנו מתחילה לברר מעלת ההרים האלו דהיינו סיני ותבור וכרמל.והנה בילקוט שמעוני לשופטים ה', בשירת דבורה הביא ממדרש ילמדנו על הפסוק אנכי לה' אנכי אשירה: זש"ה כי כתבור וככרמל בים יבא. בשעה שבא הקב"ה ליתן תורה שמעו תבור וכרמל והניחו מקומם ובאו להם ושט כרמל בים והקב"ה צוח להם למה תרצדון הרים גבנונים למה אתם רצים ומדינים בעלי מומין אתם, כענין שנא' או גבן או דק, ההר חמד אלקים לשבתו זה סיני, ואעפ"כ פרע להם הקב"ה שכרם בטירוף שנטרפו ובאו, בתבור נפל סיסרא וחיילותיו ונעשה לישראל ישועה בראשו, כיון שנפלו שונאיהם של ישראל נא' בו אנכי לה' אנכי אשירה, בסיני נאמר אנכי ובתבור נאמר שני פעמים ובכרמל נתקדש שמו של הקב"ה ונאמר בו ה' הוא האלקים ה' הוא האלקים בנגד אנכי ה' אלקיך.

ביאור הדברים שכרמל ותבור שמעו שהקב"ה עומד ליתן התורה על הר במדבר מיד רצו למדבר בדי שיזכו שהתורה תנתן על גביהם ושעליהם תרד השכינה, אבל הקב"ה דחה אותם ובחר בסיני, ואעפ"כ בזכות שבאו תבור וכרמל נתקדש שם שמים עליהם על ידי דבורה ואליהו, ואף שעשרות הדברות ניתנו בסיני, אבל קצת מעין זה נתן הקב"ה להם שכרם שגם בהם נאמר לשון אנבי, דיסוד דיבור אנכי הנאמר בסיני הוא מציאות ה' ויחודו, וכן על ההרים האלו נתקדש שם שמים ברבים וראו הכל מציאות ה' וגבורתו. ולכן נאמר בדברי קבלה לשון אנבי על ההרים האלו שאף מעליהם לעין בל נתגלה השכינה וזכו על ידי כך למקצת ההוד שהיה לסיני, וזהו הצד השוה בין סיני תבור וכרמל, שכולם זכו שיאמר ענין אנכי מעליהם.

ולפ"ז יש להבין זיקת סיני וכרמל ותבור לבית המקדש, שלפי הרמב"ן סוד בית המקדש הוא שדומה להר סיני והוי במעמד הר סיני לדורות, ובל ההרים האלו גם עליהם נאמר אנכי, אלא שבסיני וברמל ותבור הקול קורא מהקב"ה רק נשמע ונתקבל על ידי כנסת ישראל ולכן הכבוד שמים והשבינה היה מוגבל, שמעיקרא בסיני נגלה הקב"ה לכל האומות אלא שלא רצו לקבל (כמבואר כמכילתא פרשת יתרו) ופנו כולם והלכו למקומם ורק עמו ישראל קבלו תורתו ומלכותו, אבל לעתיד לבוא שימלא בל הארץ דעה יבואו כל הגוים לירושלים לבית המקדש לידע דרך ה' ויורו להם הסנהדרין שבמקדש ארחות התורה. ויביא הקב"ה את סיני ותבור וברמל ויטעם אצל הר הבית שיבנה בית המקדש על גביהם, שמעל כולם נאמר אנכי ורק לעתיד לבוא באחרית הימים שיבירו כל הגוים אמיתת מציאות הבורא וגבורתו ותורתו רק אז יתקיים דיבור אנכי בשלימותו שיהיה ה' אחד ושמו אחד, וכמו שביאר רש"י (רברים ו,ד) שמע ישראל ה' אלוקנו, דעכשו רק ישראל מיחדים שמו הגדול אבל לעתיד לבוא ד' אחד לעיני כל.

ובאחרית הימים שיעלו בל הגוים לשמוע דבר ה' היוצא מירושלים נבון יהיה הר בית ד' בראש ההרים, שמטרת סיני יושלם במקדש שמשם תצא תורה לכל העולם וקדושת המקדש

שמעיקרא שכן על הר סיני ישכון בכל תפארתו בהר ה׳ בירושלים. וזהו תמצית נבואת ישעיהו כאן.

וזוהי השירה שיאמרו מעל כל הגבעות האלו. דהמחייב של שירה הוא גילוי שכינה והמצב של "לפני ה׳", ובעבר מעל כל ההרים האלו נאמר שירה אבל שירה זו היתה מוגבלת כיון שלא ראו כל הגויים את גילוי שכינתו, אבל באחרית הימים שתתגלה שכינתו בכל תוקפה ותפארתה יהיה מחייב של אמירת שירה מחדש מעל כל הגבעות.

הלכה

קדושת הארץ וקדושת המקדש

הרמב״ם כתב בפ״א מהל׳ תרומות הל׳ ה׳ וז״ל, כל שהחזיקו עולי מצרים ונתקדש קדושה ראשונה כיון שגלו בטלו קדושתן שקדושה ראשונה לפי שהיתה מפני הכיבוש בלבד קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא. כיון שעלו בני הגולה והחזיקו במקצת הארץ קדשוה קדושה שנייה העומדת לעולם לשעתה ולעתיד לבוא. והניחו אותם המקומות שהחזיקו בהם עולי מצרים ולא החזיקו בהם עולי בבל כשהיו ולא פטרום מן התרומה והמעשרות בדי שיסמכו עליהם עניים בשכיעית. וכן עיין ברמב״ם פ״ו מהלכות בית הבחירה הל׳ ט״ז וז״ל ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא ובקדושת שאר א״י לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא. לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה. והרי הוא אומר והשמותי את מקדשיכם ואמרו חכמים אע״פ ששוממין בקדושתן הן עומדים, אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש דבים וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית, שהרי אינה מן ארץ ישראל. וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השנייה הוא מקודש היום ואע״פ שנלקח הארץ ממנו וחייב בשביעית ובמעשרות, על הדרך שביארנו בהלכות תרומה עב״ל.

ועי״ש בכס״מ שתמה על דברי הרמב״ם דמאי שנא כיבוש מחזקה, דבמו שהכיבוש נתבטל בשחרב הארץ בראשונה ולכן בטלה קדושתה כמו כן נתבטלה החזקה כשנייה ולמה לא נתבטלה גם קדושתה. ועוד שאף בראשונה היתה חזקה ומי עדיפא חזקה בלא כיבוש מחזקה עם ביבוש, והניח דברי הרמב״ם בצ״ע.

ושמעתי ממו״ר מרן הגרי״ד שליט״א לבאר בזה, דעיין כמשנה במס׳ בלים (פ״א משנה ו) עשר קדושות הן, א״י מקודשת מכל הארצות ומה היא קדושתה שמכיאין ממנה העומר והבכורים ושתי הלחם מה שאין מביאים בן מכל הארצות. וצ״כ במשנה למה לא נקטה המשנה גם שחלוקה לענין מצות התלויות בארץ כגון תרומות ומעשרות שאינן נוהגות אלא בארץ. ועיין שם בנוסחת הגר״א שהשמיט בכודים מהמשנה.וביאר רבינו שליט״א דיש ב׳ קדושות לענין ארץ ישראל, חדא קדושת הארץ המחייבת כמצות התלויות בארץ כתדו״מ, ושביעית, ועוד דארץ ישראל מקודשת דיש לה זיקה וחלות קדושה לענין מקדש, דהעומר ושתי הלחם אינם תלוים בקדושת הארץ גרידא המחייבת בתרו״מ אלא קדושה מסוימת היא כלפי מקדש, וגם מצות בכורים אינה תלויה בקדושת הארץ של תרו״מ אלא בקדושת הארץ השייבת לדיני מקדש דבכורים טעונים הבאת מקום וזה חלות דין בעצם קדושתם. ועיין בתוס׳ ב״ב (דף פ״א.) ד״ה ההוא למעוטי חוצה לארץ, שתמה תוס׳ למה לן מיעוטא דמאדצך דמאי שנא בכורים מכל מצות התלויות בארץ דאינה נוהגת אלא

בארץ, ועיי״ש מה שתירץ הרשב״א דלא חשיב בכורים מצוה התלויה בארץ דתלוי באדם ולא בפירות, דהיינו דבכורים אינן דומים כזה לתרו״מ דאינו חוכת קרקע לבד אלא קדושתן מפני שטעונין הבאת מקום. ועיין ברמב״ם פ״ב מביכורים ה״ט שקדא לבכורים קדשי המקדש.

והנה כל העשר קדושות שבמשנה שם שייכים לקדושת מקדש והן מדרגות בקדושת מקדש, לכן המשנה רק מנתה עומר ובכורים ושתי הלחם שהם תלוים בקדושת א״י של מקדש, אכל תרו״מ אין לה שייכות לקדושת א״י שיש לה זיקה למקדש שבה עוסק התנא. ולכן לא נמנו במשנה.

הרמב״ם פסק בפ״ו מהל׳ בית הבחירה הי״ד שקדושת המקדש וירושלים נתקדשו כקדוש הראשונה שקדשה שלמה שהוא קידש העזרה וירושלים לשעתן וקירשן לעתיד לבא, וטעם הדבר בתכ הרמב״ם בהל׳ ט״ז משום שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה.

וע״פ זה ביאר מו״ר נד״ו בכונת הרמב״ם שחילק כין כיבוש לחזקה הוא משום דחלוקים הם בעצם דינם, דמה דעזרא קידש הארץ כחזקה אין הכונה להמעשה חזקה לבד אלא דעזרא מתחילה הקים המזבח ובנה הבית והישוב נתיסד סביב למקדש וירושלים ומשם נתפשט לשאר מקומות בארץ שהחזיקו, והקידוש בא ע״י החזקת הארץ ובנינה וזיקתה לבנין המקדש. ולכן פעולת הקידוש היה קדושת המקדש וירושלים שנתפשטה לכל א״י, דיש חלות שם קדושת א״י המיוחסת למקדש, וכמו שהבאנו מהמשנה בכלים. ולכן קדושה זו לא נפקעה בחורבן הארץ דכיון דהויא משום המקדש וקדושת המקדש אינה כטלה לכן קדושה זו גם עומדת לעד, אבל בקדושה ראשונה של יהושע פעולת הקידוש היה במעשה הכיבוש ולא ע״י המקדש שהרי המקדש עדיין לא נכנה עד ימי דוד ושלמה, לכן בשנתבטל הכיכוש נפקעה גם קדושת הארץ.

והנה נראה להביא ראיה ליסודו של דבינו דישנה קדושת הארץ השייכת למקדש מהתוס׳ בזבחים (דף ס:) ד״ה מאי, שבחבו התוס׳ דבנחרב הבית לא נתבטל קדושת הארץ והוביחו זה דמשנחרבה שילה בטלה קדושת הבית ולא בטלה קדושת הארץ, דלבאורה מה היה התוס׳ להוכיח כלל דבנחרב הבית לא בטלה קדושת הארץ דמה שייכות חורבן המקדש לקדושת הארץ, אלא ע״כ דיש שייכות ביניהם וזה שחידשו התוס׳ דאף דקדושת המקדש בטלה אבל קדושת הארץ קיימת, אבל מה דהתוס׳ הוצרכו להוכיח זה משילה משמע דיש חלות שם קדושת הארץ דיש לה זיקה למקדש וקס״ד דכיון שכטלה קדושת המקדש אף קדושת הארץ בטלה.

בספרי זוטא איתא דארץ בנען מקודשת מעבר הירדן שארץ בנען בשרה לבית השכינה ואין עבר הירדן כשר לבית השכינה, והרמב״ן בפירושו לחומש פרשת חקת (פרק כ״א, בא) הביא זה. ונראה דמעלה זו דארץ כנען דהיא ראויה לבית השכינה היא משום דשכינה מצויה בארץ כנען. וראיתי כחי׳ הגרי״ז על התורה (מפי השמועה) שתמה למה נחשכ הירדן מגבולות הארץ כיון דגם עכר הירדן הוא קדוש. ולפי הספרי זוטא נ״מ לענין זה דרק ארץ כנען בשרה לבית השכינה. והנה מה דיש קדושת הארץ המיוחדת למקדש נראה לומר דזהו דוקא בארץ בנען שיש לה קדושת השכינה ולכן דאויה למקדש. במשנה ספ״ק דבכורים נחלקו ת״ק ורבי יוסי הגלילי אי מביאין בכורים מעבר הירדן, רבי יוסי הגלילי אומר אין מכיאין מעכר הירדן שאינה ארץ זבת חלב ודבש, והנה עיין ברמב״ם פ״ב מבכורים

הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וְלֹא אָמְרוּ שׁוּם דָּבָר, אֶלָּא *הָיוּ תְּמִימֵי דֶּרֶךְ בַּדָּבָר. וְאִם רוֹצֶה אַתָּה לִלְמֹד וְחָפֵץ אַתָּה בְּדִבְרֵי תוֹרָה, *צֵא וּלְמַד מִירְמְיָה, מַה שֶׁאָמַר בָּהֶן בְּיוֹצְאֵי מִצְרַיִם "הָלֹךְ וְקָרָאתָ בְאָזְנֵי יְרוּשָׁלַיִם *לֵאמֹר וגו'". לְפִיכָךְ עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל קֹדֶשׁ בָּעוֹלָם. מַה הַקֹּדֶשׁ הַזֶּה, כָּל הָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ מִתְחַיֵּב מִיתָה לַשָּׁמַיִם, כָּךְ הֵם יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַה' וגו'".

ירמיה ב,ב.

ירמיה ב,ג.

(יב) וּמַהוּ "בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ". כְּשֶׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַר סִינַי לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה, הָיָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא צוֹפֶה וּבָא וְאָמַר בִּלְבָבוֹ, שֶׁמָּא לֹא יְקַבְּלוּ יִשְׂרָאֵל אֶת תּוֹרָתִי עֲלֵיהֶן, כְּדֶרֶךְ שֶׁלֹּא קִבְּלוּ עֲלֵיהֶן הַגּוֹיִם (העכו"ם), וְיִתְחַתֵּם גְּזַר דִּין עֲלֵיהֶן וְיֹאבְדוּ מִן הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא, חַס־וְשָׁלוֹם. אֲבָל אַחַר־כָּךְ, כֵּיוָן שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶן עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם בְּשִׂמְחָה, אַף הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, מִמְּקוֹם כְּבוֹדוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ, מִשְּׁמֵי הַשָּׁמַיִם הָעֶלְיוֹנִים יָרַד עֲלֵיהֶן, וְאָמַר לָהֶן, "הַתִּשְׁכַּח אִשָּׁה *עֹולָהּ *וגו'", וְאוֹמֵר "אִם־אֶשְׁכָּחֵךְ יְרוּשָׁלָיִם תִּשְׁכַּח יְמִינִי, תִּדְבַּק לְשׁוֹנִי לְחִכִּי אִם־לֹא אֶזְכְּרֵכִי וגו'". וְכֵיוָן שֶׁקִּבְּלוּ יִשְׂרָאֵל עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם בְּשִׂמְחָה, וְאָמְרוּ "כֹּל אֲשֶׁר־דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע", מִיָּד אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְמֹשֶׁה שֶׁיֹּאמַר לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיַּעֲשׂוּ לוֹ

ישעיה מט,טו.

תהלים קלז,ה.

שי למורא

היו תמימי דרך בדבר – שהיו מאמינים בהקדוש־ברוך־הוא שיספיק להם כל צרכיהם. וזהו עטרה גדולה. (ישועות יעקב).

צא ולמד מירמיה – ששיבח את ישראל, בנבואתו, על גודל הבטחון והאמונה. (ישועות יעקב).

לאמור וגו' – וכתוב אחריו "לכתך אחרי במדבר". (ישועות יעקב).

(יב) עולָה – עניינו ולד רך. כמו "מפי עוללים ויונקים" (תהלים ח,ג). (מצודת ציון). ופירושו, עולל ויונק שֶׁלָּהּ.

וגו' – וכתוב אחריו "ואנכי לא אשכחך". זה מתן תורה שנאמר בו "אנכי ה' אלהיך". (ישועות יעקב).

מִשְּׁכָן, שֶׁנֶּאֱמַר "דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וגו' וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ, וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם וגו'". בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בִּלְבָבוֹ, שֶׁמָּא לֹא יָבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נְדָבָתָם לְפָנַי, וְשֶׁמָּא יִהְיוּ אוֹמְרִים כְּלַפֵּי מַעְלָה, וְכִי לְכֶסֶף וְזָהָב הוּא צָרִיךְ, וַהֲלֹא כָּל כֶּסֶף וְזָהָב וַאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת וְכָל כְּלֵי חֶמְדָּה שֶׁלּוֹ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר "לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב נְאֻם ה' צְבָאוֹת", וּמִפְּנֵי מָה אוֹמֵר לִבְנֵי אָדָם הָבִיאוּ לִי נְדָבָה וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ. אֲבָל מַה שֶׁבִּקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מִיִּשְׂרָאֵל, נָתְנוּ לוֹ יִשְׂרָאֵל, וְהוּא עוֹשֶׂה לְיִשְׂרָאֵל *מַה שֶׁאָמַר לָהֶן. וּכְשֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל רְצוֹן הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בַּמִּדְבָּר, וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מָצָא בָּהֶן קֹרַת רוּחַ, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן "וַיָּבֹאוּ כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־נְשָׂאוֹ לִבּוֹ, וְכֹל אֲשֶׁר נָדְבָה רוּחוֹ אֹתוֹ וגו', וְכֹל אֲשֶׁר נִמְצָא אִתּוֹ עֲצֵי שִׁטִּים וגו' הֵבִיאוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל נְדָבָה לַה'", עַל אוֹתָהּ שָׁעָה הוּא אוֹמֵר "אֲנִי יְשֵׁנָה וְלִבִּי עֵר, קוֹל דּוֹדִי דוֹפֵק, פִּתְחִי־לִי אֲחֹתִי רַעְיָתִי יוֹנָתִי תַּמָּתִי, שֶׁרֹּאשִׁי נִמְלָא־טָל, קְוֻצּוֹתַי רְסִיסֵי לָיְלָה". וְכֵן כְּשֶׁעָרַכְתִּי *תּוֹרַת כֹּהֲנִים וְצִוִּיתִי אֶת אֲבוֹתֵיכֶם עַל הַדִּינִין שֶׁל אוֹתָן הַדְּבָרִים, מַה *שֶׁעָשִׂיתִי בָּכֶם זָכִין וְזָכוֹת, נִדּוֹת וְיוֹלְדוֹת, וְלֹא הִרְהֲרוּ עָלַי, וְלֹא אָמְרוּ שׁוּם דָּבָר כְּלָל, אֶלָּא הָיוּ תְּמִימֵי דֶּרֶךְ בַּדָּבָר, וְעַל אוֹתָהּ שָׁעָה הוּא נֶאֱמַר "וְהָיָה כַּאֲשֶׁר הֱיִיתֶם קְלָלָה בַּגּוֹיִם, בֵּית יְהוּדָה וּבֵית יִשְׂרָאֵל, כֵּן אוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם, וְהֱיִיתֶם בְּרָכָה וגו'".

שמות כה,ח.

תני ב,ח.

שמות לה,כא.

שיר השירים ה,ב.

זכריה ח,יג.

שי למורא

מה שאמר להן – שהשרה שכינתו בתוכם. כמו שכתוב "ושכנתי בתוכם". (ישועות יעקב).

תורת כהנים – ספר ויקרא נקרא תורת כהנים. (ישועות יעקב).

שעשיתי בכם זכין וזכות וכו' – שבשעת מתן תורה נתרפאו ישראל ולא היו בהן זבים וזבות ומצורעים. ולאחר חטא העגל חזרו להיות זבים ומצורעים ולא הרהרו אחרי הקדוש־ברוך־הוא. שהיו הגוים מחרפים אותם ואמרו אומה של מצורעים אתם. (כראיתא בויקרא רבה). ועל אותה שעה הבטיח להם הקדוש־ברוך־הוא שלעתיד לבא לא יהיה בישראל שום זב ומצורע, שנאמר (זכריה ח,יג) "והיה כאשר הייתם קללה בגוים בית יהודה ובית ישראל, כן

אתם הכוונה היא לעת עתה שנתמעטה ההשגה והידיעה בתורה נחשבנו לצאן אבל לעתיד נהיה אדם כמו שכתוב (ישעיהו יא, ט) ומלאה הארץ דעה, וכן פירש הרד״ק הפסוק ואף בגלותינו לא נשתכחה התורה חלילה כמו שכתוב (דברים לא, כא) כי לא תשכח מפי זרעו. רק נקראים צאן, וכן כלשון רז״ל (ברכות סג, א) גדיים נעשו תישים. קורא גדיים אותן שהיו מועטין עדיין בתורה. ועל זה אמר הפסוק (שה״ש א, ח) צאי לך בעקבי הצאן. והנה הארון שכו הלוחות שהיא כתר תורה לא נעדר מציאותו חלילה, רק נגנז והוא קיים, ועל זה בא הרמז עשו לי דיר.

במסכת שקלים (טו, ב) תנן יג השתחוואות נגד יג שערים של בית רבן גמליאל ושל בית חנניא סגן הכהנים היו משתחוים יד והיכן היתה היתירה נגד דיר העצים. שכן מסורת בידם ששם הארון נגנז עד כאן. והנה לא נעדר חלילה רק נגנז ועדיין רישומו ניכר דכתר תורה מונח ומשחרב בית המקדש אין לו להקב״ה אלא ד׳ אמות של הלכה. ועל זה מביא פסוק מלא (שמות כה, ח) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, דקשיא רישא לסיפא, דברישא מדבר במקדש, ובסיפא מסיים בישראל, דאמר בתוכם בתוכו היה לו לומר. אלא פירוש הפסוק הוא כך, ועשו לי מקדש כדי לשום בו הארון שבו העדות, ואף בחורבנו שיהיה נגנז ושכנתי בתוכם, דהיינו בד׳ אמות של הלכה הוא כתר תורה. אתם הכרם ואני השומר, זה רומז לכתר מלכות שהיא מתנה של עולם הבא כמו שכתבתי לעיל.

אמרו רז״ל (ברכות לד, ב) כל הנביאים לא התנבאו אלא לימות המשיח, אבל לעולם הבא עין לא ראתה אלהים זולתך, ואמרו, זהו יין המשומר לעתיד לבא, ועל זה היין אמר אתם הכרם כרם ה׳ צבאות (ישעיהו ה, ז) והוא משומר בענביו, זהו ואני השומר, ואז יקים ה׳ סוכת דוד הנופלת זהו עשו סוכה, כי בקימת סוכה למטה, תקים סוכ״ת דר״ד הנופלת למעלה, ותעלה מעלה מעלה ממדריגה למדריגה עד סוד הבינה סוד עולם הבא, ששם יין משומר מכל מגע עכו״ם שאין להם אחיזה רק מצד הבנין של מעלה, כי ישמעאל נגע ויצא מאברהם שמדתו חסד וכן עשו מיצחק כו׳. אמנם שם הכרם כרם ה׳ צבאות. ובכאן לא הביא שום פסוק מאחר שמדבר מעולם הבא ועל זה לא התנבאו הנביאים.

אתם בנים ואני אביכם, זה רומז על כתר כהונה. מתנת ארץ ישראל אויר הנשמות כמו שכתבתי לעיל, כי הנשמות חלק אלוה ממעל כביכול נולדים מזיווג תפארת ומלכות כנודע נמצא הוא אב ממש ואנחנו לו בנים ממש קל וחומר מגוף המליד גוף אף שגוף הנולד נפרד ממנו הוא לו אב והוא בנו. ואנחנו מצד נשמותינו דביקים בו כמו שכתוב (דברים ד, ד) ואתם הדביקים בה׳ אלהיכם, ועתה בחורבן שאין נשמות חדשות רק הכל מגולגלים, אמרו (ברכות ג, א) אוי לבנים שגלו מעל שלחן אביהם. בסוד שלחן ערכתי ונהפך ולעתיד יוחזר, והוא אביו ואנחנו בניו ומביא שני פסוקים לראייה לגלות זה שהוא לנו אב ממש ואנחנו בנים ממש. כי אם לא היה מביא רק פסוק אחד (דברים יד, א) בנים אתם לה׳ אלהיכם הייתי אומר שאין הכוונה בנים ממש רק קורא אותם בנים דרך חביבותא בעלמא כדרך בני אדם הקוראים לחביביהם אתם בניי, וכן אב הייתי אומר הפירוש שהוא משגיח ומרחם באב.

אבל לפירוש שהם בנים קשה מה זה שאמר בפסוק (ירמיה לא, ח) כי הייתי לישראל לאב כי הייתי לישראל אב היה לו לומר. בשלמא אם הפירוש אב ממש ובנים ממש דהיינו מצד נשמותינו הנאצלים שהוא מולידם אז אתי שפיר, שאמר לאב בלמ״ד כי היה לנו אב ממש ועתה בחורבן בית המקדש יתומים היינו ואין אב כמו שכתבתי לעיל, שגלו הבנים מעל שלחן אביהם ולעתיד יחזור להיות אב, זהו שאמר הייתי, כלומר מה שהייתי הוא שיהיה לחזור הענין לקדמותו, ואני אהיה להם אב, ולזה הנני מוכן בכל עת

ובכל רגע להיות כן כשתחזור בתשובה, וכמו שהשיב אליהו לר׳ יהושע בן לוי ששאל אימתי יבא בר נפלי, והשיב לו היום אם בקולו תשמעו (סנהדרין צח, א) זהו לאב כי אני מוכן להיות מה שהייתי, ועל זה מביא חצי פסוק ועשו לי מקדש, דקשה הא במשכן קא מיסיק והיה לו לומר ועשו לי משכן. ואמרו רז״ל (ערובין ג, א) המקדש נקרא משכן והמשכן נקרא מקדש, וצריך ליתן טעם למה כן. אבל לפי מה שכתבתי ניחא.

הנה קדושת ישראל תלוי בבנינו ואז קדושת הזיווג בסוד השני כרובים דו פרצופים ובשעת החיבה כמעור איש ולויות, כמו שאמרו רבותינו ז״ל והנה מתחילה נקרא משכן שלא היתה רק שיכון בעלמא לא שביעות נצחי, ועל דרך שאמרו רז״ל (בימ סח, ט) מאי משכנתא דשכינה גביה, ואף המקדש שהיה בנוי נקרא משכן, כי היה עומד להחרב ואז גלו משלחן אביהם, אבל לעתיד השכינה יהיה מקדש רצוני לומר השכונה דבתיב (שמות כה, ח) ושכנתי בתוכ(כ)ם, לא יהיה נקרא משכן רק מקדש קדושה עולמית נצחיית.

הרי לך ענין ג׳ בלים האלה הארון והשלחן והמזבח מקטר קטורת, והמנורה הוא האדם שבו נר אלקים נשמת האדם והוא בצורת המנורה כמ״ש לעיל והוא מאיר מול פני המנורה של מעלה, שבעה קנים כמ״ש לעיל והאדם הוא המכתר בשלשה כתרים של שלשה כלים הנ״ל, וכלם נעשו מנדבה שהביאו בני ישראל ומאת כל איש אשר ידבנו לבו. והנה שלשה שלימות הם שלימת הנפש ושלימת הגוף ושלימת הממון, ובמו שכתבתי בפרשת משפטים והגוף והנפש הם דביקים בו בעצם כי הגוף הוא נרתק הנשמה ומכל מקום יש בגוף קדושת הגוף במעשים טובים אשר עושה, ולעתיד יזדכך הגוף, ומה שהוא עתה כתנות עו״ר בעין, יהיה כתנות אור באלף. אמנם שלימות הממון במה מתקדש ואיך יתדבק בו בי הוא חוץ ממנו, על זה בא התיקון שיהיה נדיב לב שלא יאמץ את לבבו, ואדרבא יתעורר כלבו להיות לו לב רחב במתן, נמצא בזה מכניס ומדבק בלבו שלימות הממון.

וכבר הקדמתי בשובבי״ם ת״ת שבזאת הפרשה משלימות הממון בנדיב לב, ואז כל השלשה שלמיות מתיחדים והיה המשכן אחד, כי גם המשכן רומז לצורת אדם כמ״ש לעיל בשם רבינו בחיי, והלב שהוא באמצע הגוף הוא הבריה התיכון המבריח מקצה אל קצה, כלומר מייחד ומחבר כל השלימות אם שלימות התורה לב להבין ולהשכיל ואם לשלימות הגוף לפעולת המעשים אז צריך להיות גבור כארי, וזהו נגד הלב כמו שכתב הטור, ואם לשלימות הממון הוא נדיב לב כמ״ש, ואז האדם הוא אדם שלם שלם בגופו שלם בממונו שלם בתורתו (שבת לג, ב). ועל זה התפלל דוד המלך ע״ה (תהלים נא, יב) לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי, וכן יהיה לעתיד השי״ת יסור ממנו לב האבן ויתן לנו לב חדש, כמו שכתוב (יחזקאל לו, כו) ונתתי לכם לב חדש וגומר אמן.

דרך חיים תוכחת מוסר

ויקחו לי תרומה (שמות כה, ב), אותיות תורה מ׳, כי התורה נתנה במ׳ יום, ונרמזה התורה במלאכת המשכן כי תכלית עשיית המשכן היה כדי להשים בו את הארון שבו הלוחות, כי תלמוד תורה כנגד כל המעלות, וכמו שכ״ב אותיות התורה נחלקים לג׳ חלקים כדתנן בספר יצירה דהיינו ג׳ אותיות אמ״ש, וז׳ כפולות בג״ד כפר״ת, וי״ב פשוטות שהם הז דח טי לנ״ס עצ״ק, כן תמצא במלאכת המשכן בכלי הקודש עשויים ממיני מתכות, והיו כ״ב נחלקים לג׳ חלקים הנ״ל. זהב וכסף ונחושת נגד אותיות אמ״ש. שבעת נרות המנורה נגד בג״ד כפר״ת. ובספר גנת אגוז מצאתי כי זהב וכסף נערכים לאש ומים רוח. שהם אמ״ש, כמבואר בספר יצירה. א׳, אויר. מ׳ מים. ש אש. הזהב נמשל לאש והכסף לרוח ונחושת למים. והכסף חי הוא האמצעי

כמו הרוח שהוא אמצעי בין אש למים. ושבעה נרות המנורה, הם נגד שבעה סכבי לכת המאירים מול המנורה שעליהם, וגבוה מעל גבוה שבעה משבעה מצקות, שהם לדין ולרחמים כאותיות בג"ד כפר"ת המקבלים דגש ורפה. אח"כ י"ב אבני חשן כנגד י"ב אותיות הנ"ל, הרי הכל מכוון כנגד אותיות התורה והעולם נברא כשביל התורה.

והנה ארבע יסודות נכללו בג', שהם אויר. מים. אש. כי מכללם יוצא יסוד העפר כנודע, והארכתי בזה במקום אחר (פרשת ויצא תורה אור ד"ה ועל זה), ומספר השבעה הם ז' סכבי לכת. וי"ב הם י"ב מנהיגים, י"ב מזלות, וגבוה מעל גבוה עד שתמצא בסוד שם יה"ו ג' אותיות שהם יהו, ושם יה"ו כולל ז' של הבנין, דהיינו ז' ימי כראשית כנודע וכשם יה"ו י"ב ציורופים. ובדבר זה תמצא כישראל מקבלי תורה בחינת ג' ח' וי"ב ג' הם האבות אברהם יצחק ויעקב. ז' הם בתי אבות של ישראל, דהיינו ישראל, לוי, כהן הדיוט, כהן גדול, אב בית דין, נשיא, מלך. י"ב הם י"ב שבטים, והכל הוא לסוד כ"ב אותיות התורה, הרי לך תלמוד תורה כנגד כולם.

ותמצא במעשה הארון רמזים על עסק התורה ולומדיה, היאך יתנהגו.

כל אמות הארון היו שבורים, כי אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו, רומז לבעל תורה שיאחז בענוה, ויהיה לבו נשבר בקרבו לא יתגאה. והנה ארכו ורחבו ד' וקומתו י' עם הכפורת רומז לשם יה"ו שהוא רחב ד' אותיות, וקומתו דהיינו כמילואו יו"ד ה"א וא"ו ה"א, עולה עשרה, וארדל (סוכה ה, א) השכינה לא ירדה למטה מעשרה, וא"ו תשרה השכינה בסוד ד' דהיינו ד' אמות של הלכה, שארדל (ברכות ח, א) מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה אלא ארבע אמות של הלכה.

מבית ומחוץ תצפנו (שמות כה, יא) רמז לתלמיד חכם שיהא תוכו כברו.

הבדים הנושאים את הארון לא יסור ממנו (שמות כה, טו) אלו הבדים, רומז לבעלי כתים המחזיקים ידי הלומדים, וארדל (חולין צב, א) אלמלא עליא לא אתקיים אתכליא, ועל זה נאמר (דברים לג, יח) שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך והם מקבלין שכר כמו התלמידי חכמים, על כן הבדים לא יסורו מהארון וארדל (רש"י דברים לג, יח), ולא עוד אלא שהקדים את זבולן ליששכר.

הכרובים הסוככים היו דמות תינוק (חגיגה יג, ב), רומז על הבל שאין ב' חטא, דהיינו תינוקות של בית רבן שהם מבטלין גזירות (שבת קיט, ב), והרמז של הכרובים אמרו (סוכה ה, ב) אפי רבי ואפי זוטרי, אשר בזה מתורץ שאמר (כה, יח) שנים כרובים ולא אמר שני ברובים, כי לא היו שוים בבחינה אחת ויש בזה סוד גדול. אמנם מ"ש רומז להרב עם תלמידו הרב אפי רבי והתלמיד אפי זוטרי.

ופניהם איש אל אחיו (שמות כה, כ), והיו עיניך רואות את מוריך. (ישעיה ל, כ) ועל ענין התורה היה רמז היריעות ה' מול ה' (שמות כו, ג) כנגד הלוחות שהיו ה' מול ה', אחר כך יריעות אחרות ה' מול וא"ו (שם, ט), רומז לתורה שבכתב ה' חומשי התורה. ותורה שבעל פה ששה סדרים, והם מכוונים יחד זה מול זה (כה יא, כה כד, לג), והנה ג' זרים הם כדלעיל (תרומה סוף תורה אור), ואמרו זרים ולא כתרים, לרמז למה שאמרו (יומא עב, ב) זכה זר בצירי לא זכה זר בפתח וחזר הקרב יומת, (במדבר ל, לח). הענין הוא מי שאוחז בתורה, לומד על מנת לשמור ולעשות ולקיים אשריו אז הוא מכתר בכתר, ואם הוא בעל תורה ונאה דורש ואינו מקיים, אזי נעשה זר לגמרי ונתרחק ועונשו כפל כפלים בר מינן מעם הארץ שעושה שלא כהוגן, כי הוא היה קרוב ונעשה זר, על כן הזר הקרב יומת, על כן החי יתן אל לבו.

השלחן, אמרו רבותינו ז"ל (מנחות צז, א) עתה שלחנו של אדם מכפר, במה שמאכיל להעניים ומדבר דברי תורה על

שלחנו, והארכתי בזה בפרק אותיות שלי (שער האותיות) באות ק' קדושה ע"ש. ואמר (כה, ל) לחם פנים לפני תמיד, רומז להלחם שמאכיל לעניים, יתן בסבר פנים יפות באהבה ובחיבה ודרך כבוד, ויזכור בהש"י שהוא נותן לחם לכל בשר ונותן בפנים יפות.

וזה לשון הרב רבי מנחם הבבלי ונתת על השלחן לחם פנים לפני תמיד (שמות כה, ל). שעם מצוה זו, להורות שאף על פי שהלחם מזון כל חי, אין הלחם הזן אלא וברכה היא זנה לחם פנים. תדע שכהן שמגיע כפול מלחם הפנים, היה שבע פניו ורעבות, היפך הרעב היה על פני כל הארץ (בראשית מא, ט), נמצא לחם פנים הוא לחם פנים לפני תמיד עכ"ל.

המנורה, כתבתי למעלה (תרומה תורה אור) הוא צורת אדם, וצריכה להיות מקשה חיבור אחד, דהיינו לבו לשמים. גם רומז שיהיה כלב אחד עם כל ישראל מגדול ועד קטן, מקשה עד יריכה עד פרחה (במדבר ח, ד) דהיינו מגדול ועד קטן, וכן מרומז ויהיו תאומים מלמטה, ואז יחדיו יהיו תמים למעלה (שמות כו, כד), כנסת ישראל שלמטה מכוון נגד כנסת ישראל שלמעלה המיוחד ומכוונת.

והבריח התיכון מבריח מהקצה אל הקצה (שמות כו, כח), רומז למה שכתב הרמב"ם בשמונה פרקים בפרק הרביעי, המעשים הטובים הם המעשים השוויים הממוצעים בין שתי הקצוות כו', עיין שם שהאריך, וזהו הבריח התיכון, ועיין שם באורך בזה הפרק בענין אם נטה האדם לאיזה קצה אין תקנה שלו לילך באמצע, רק צריך לילך בקצה השני האחרון כדי שיתקן קלקולו ואחר כך יחזור לדרך האמצעי, זה רמז מבריח מהקצה אל הקצה.

ועשית פרוכת והיה מבדיל בין הקודש ובין קודש הקדשים (שמות כו, לא), ככה ילמוד האדם במדותיו יקדש את עצמו, וארדל (יומא לט, א) מקדש עצמו מלמטה מעט מקדשין אותו מלמעלה הרבה. ואז לא יהיה האדם די בקדושתו, רק יוסיף קדושה על קדושה תמיד ויהיה קודש קדשים. בכה יראה להוסיף קדושה על קדושה תמיד.

בעזרת תולה ארץ על בלימה. נשלם פרשת תרומה

יהא צריך למחוק את השם, ואי״ש ויקחו לי תרומה, כדי שלא יהי׳ צריכים למחוק את שמי, והיינו לי לשמי.

[] **מאת** כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי. יל״פ לפי מה שאמרו חכז״ל ברכות ל״ה ע״א כתיב לה׳ הארץ וכתיב והארץ נתן לב״א, כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה, וא״כ הכל להקב״ה ואינם נותנים רק נדבת לבם הטוב ורק זה הוא נתינתם לה׳, אבל מי שאינו נותן בלב שלם, זה אינו נותן כלום כי הכל שלו יתברך הוא, וזה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי, פי׳ מזה הנדיב לב אתם לוקחים את תרומתי, כיון שנותן בלב שלם, אבל מי שהוא כילי ואינו נותן בלב שלם, ממנו אין אתם לוקחים מאומה כי לי הכסף ולי הזהב נאם ה׳ [חגי ב׳ ח׳]. וזה יש לפרש מה דאיתא במדרש מטבע של אש תחת כסא הכבוד הראה הקב״ה למשה, שהכוונה לפי גודל אש אהבת ה׳ אשר תוקד בלב איש המתנדב בזה מעורר למעלה את שרשו כידוע, ולכן העשיר לא ירבה כי אין העיקר סכום המעות רק נדיבת לבו מאהבתו הגדולה.

אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי. יראה דרומז לנו מי שידבנו לבו ולא ימלא די ידו כגון הנשיאים שרצו בנדבת לבם ליתן אבני שהם ומילואים ולא מצאו די ידם והמציא הקב״ה להם ע״י ענינים בלקיעת מן כתרגום יונתן בפסוק והנשיאים הביאו [לקמן ל״ה כ״ז], והיינו דרמז כאן איש אשר ידבנו לבו ולא יכול ליתן תקחו את תרומתי כי אני אזמין לו כנדבת לבו.

וזאת התרומה וגו׳ ועשו לי מקדש וגו׳ ועשו ארון. הסדר משונה כאיש ואח״כ משכן כקושית בעלאל [ברכות נ״ה ע״א], והקשה בתוס׳ שם איך אמר לו משה בעל אל היית וידעת, הלא גם הקב״ה אמר כן תחלה כאיש ואח״כ משכן כמבואר בקרא הסדר, והיותר צריך לבאורה עיון בין הכא ובין בפ׳ ויקהל הי׳ לו לומר תחילה עשו מקדש ושכנתי בתוכם ואח״כ ויקחו לי תרומה, אבל איך שייך לומר קחו לי תרומה על מה ולמה. וי״ל שזהו בכלל הנסיון דנעשה ונשמע שיעשו טרם ישמעו ולא יהרהרו כלל אלא אמר קחו תרומה ולא ישאלו מה יעשה בה, אלא לעשות רצונך אלקי חפצתי, ושוב יאמר עשו ארון וכרובים ולא ישאלו היכן נכניסם אלא כך אמר הי״ת ואין לשאול ולהרהר ואחר שכבר עמדו בנסיון הזה וגמר להם כל הצוואה ולא הרהרו, שוב הבין בעלאל כיון שסוף סוף נעשה משכן מקרשים ויריעות למה לא נעשהו תחילה קודם לכלים, וע״ז אמר לו משה בעל אל היית וידעת.

וזאת התרומה. לפמ״ש הראשונים ועיי׳ של״ה דתרומה קאי אהתורה, תרומה הוא אותיות תורה מ׳ שניתנה למי יוס. י״ל דרמז כאן כשמעון אחי עזרי׳ (סוטה כ״א סע״א פרש״י שם שלמד תורה ע״י אחיו שהי׳ עוסק בפרקמטיא ומפרנסו) כל איש אשר ידבנו לבו להחזיק בממונו ובנדבת לבו את בעלי תורה, תקחו ממנו את תרומתי היינו תורתי כי בעל החכמה בעל הכסף [קהלת ז׳ י״ב].

זהב וכסף ונחשת. יש לרמז בזה ימי קריאת התורה: זהב, ז׳ (שבת), ה׳, ב׳ (יום ה׳ ויום ב׳ בשבוע), כסף, כפור (יום הכפורים), ס׳ (סוכות) פ׳ (פורים, פסח), נחשת, נ׳, גרות (חנוכה), ח׳ חודש (ראש החודש, ובכללו ראש השנה שהוא גם כן ר״ח), ש׳, שבועות (וגם מרומז ש׳ שמיני שהוא שמיני עצרת וגם ש׳ ת׳ שמחת תורה), ת׳ תענית.

ושש ועיזים. יל״ד אמאי לא קאמר ושער עיזים כמו ועורות אילים — לולי דמסתפינא הייתי אומר דמה שנ״ע למ״ד עיקר שירה בכלי [סוכה נ׳ ע״ב], והי׳ בכלים תוף וגבל וכינור והצוצרות, ואמרי׳ שלהי מס׳ קינין תוף מעור כבש, וגבל וכינור ממעיו, והצוצרות מקרנו, ולמה לא מצינו בנדבת המשכן מינים אלו. ע״כ אומר שהתנדבו העיזים עצמם, שער עולה לירעות ומעיו ובני מעיו לגבלים וכינורות ועורו לתוף, ואילים שהי׳ זכרים לא הוי מצי לאתויי כך, דהמקדים זכר לדמיו הרי קדוש לעולה וכולו כליל, אך עיזים נקבות אפי׳ הכי נתפסים בשלמים כיון שבשרם נאכל לכהנים אפשר הותר לעשות ממעיהם כלי שירים ומעצמותיהם חלילים וע״כ כתב עיזים שהקדישו העיזים עצמם ולא האילים, ואם כן הוא א״ש הא דכתיב וכל אשה חכמת לב בידי׳ טוו את העזים (ברש״י שם היא היתה אומנות יתירה שמעל גבי עזים טוו אותם) כיון שהוקדשו למזבח נאסרו בגיזה וכמ״ד במס׳ בכורות [כ״ה ע״א] תולש לאו היינו גוזז, ע״כ בידי׳ טוו ע״י תלישה ולא בגיזה.

ועורות אילים מאדמים. עיין ירושלמי פרק כלל גדול [ה״ב] פיסקא והלובנו, לביעה היא הוי במשכן, ומשני שהיו משרבטין בבהמה בעורות אילים מאדמים, פי׳ היו מכין באילים חיים בשרביט ומקל עד שנתאדם העור ונצבע מהדם, והקשה ק״ע הא הוי תכלת וארגמן ותולעת שני, ותירולו שם אינו עולה יפה, הלא כל מלאכת חורש, קולר, ובישול, הכל מסממנים יליף ומ״ע לא נילף לביעה מנייהו. והנה בנוב״י קמא או״ח סס״י ל׳ בעי למימר לביעת

ודם יש כו כח וכו׳. בתמיה וכי היאך ירמיה והיחל עשו קצבה לעפות ולמעט משכחיו יתברך לפי דעתם: ואינם מחניפין לו. ליתר כן לפי הזמן שהיו עומדים ט שהן יודעין דרכיו יתברך כ״ה:

הדרן עלך בני העיר

הלכה א מתני׳ הקורא את המגילה עומד ויושב. רלה עומד רלה יושב: קראהו אחד. לו שקראוהו שנים ביחד יצאו דאמ״ג דתרי קלי לא משמעי הכא מכיון דקביעא עליהו יהבי דעתייהו: מקום שנהגו לברך וכו׳. היינו ברכה של אחרייה אבל לפניה מנויה לברך ומברך ג׳ ברכות בלילה על מקרא מגילה ובשעה נסים ובהמיינו ובזיים מברך ד׳ ברכות. ויש מקומות שנהגין לברך בהמיינו נה ביום: בשני ובחמישי. תקנת משה בכינו עליו ע״ה שיהו קורין בתורה בשבת ובשני ובחמישי כדי שלא יבטלו שלשה ימים בלא קריאת תורה ובא עזרא ותיקן שיהו קורין ג״כ במנחה בשבת מבוא חשכי קרעות ונם תיקן שיהו קורין בשני ובחמישי בלשה בני אדם ולא יקראו פחות מעשרה פסוקים: ואין מוסיפין עליהם. מפני טורח הצבור שהן ימי מלאכה וכן בשבת במנחה נמי מפני שהיא סמוך לחשיכה שהיו רגילים לדרוש עד המנחה ומהאי טעמא נמי אין מפטירין במנחה בתחילת וביומים הקדמונים היו נוהגין להפטיר בנביא במנחה. ובדיין יש מקומות בפרס ומדי שיש להם הפטרות ידועות לשבת במנחה בכל השנה כולה: הפטרה והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה. זה שהוא מתחיל לקרות בתורה ראשון מברך לפניה והאחרון החותם שהוא המסיים מברך לאחריה וכל אחר הקורין בתורה אין מברכין לא לפניה ולא לאחריה. והתינוק שלא הגיע לגדולו מברכין לפניה ולאחריה נזירה משום הנכנסין ולא שתהא ברכתן שכיחה לפניה ויאמרו אין ברכה בתורה לפניה ומשום היולדין ולא יאמרו החותם מברך לאחריה ובברכותיו לא ברכו ויאמרו אין ברכה בתורה לאחריה:

גמ׳ מה. לשון בעיא היא מה קאמר הקורא עומד ויושב הם דלמשבר ריש שבדיעבד יוצא אף אם הוא יושב היא בתחילה לא כדמשמע ליעבא דהקורא והא תני בברייתא ועבד בר״מ שעשה לתחלה וקראה מיושב וכו׳ וקאמר דבאמת דהקורא דקאני ליה דוקא חלא כיני מפרשין להתני׳ מיתר לכתחלה לקרותה וכו׳: מאי. המי דקאמר מתנה לאחר וכיון עליה וכי זה קורא וזה מברך: מכאן שהשומע כקורא. ויכול זה אחר הבוחר לברך על מקרא מגילה יכה״ג מינומו דכתיב בני המגילה בהבית על ידי כן שפן ליהודיים מבר קראי לבני מלך יהודה ולא שפן קראה יהודי קרא באזני המלך וכל הבריס חלא מכאן שהשומע כקורא: מפני כבוד. ת״ח הלמדה מהויב לעמוד לכ״ם מפני הורה עלמה: מפני מה הוא עומד. כלומר כשכיל מה מהויב היה לעמוד בשקורא בתורה ברכים אם מפני כבודה אם בשל התורה לו מפני כבוד הרבים ונפקא מינה דאין חייבר מפני כבודה ה״כ אפי׳ בינו לבינה בשהיא קורה בפ״ע צריך הוא נ״כ לעמוד בשעת הקריאה: אין חייבר מפני כבוד הרבים וכו׳. קושיא היא כלומר דמקשה דתף אמ״ל דהבעיה הוא מפני כבוד הרבים מ״מ קשה דבדין הוא שפפי׳ בינו לבין עלמה בכ״ם מפני כבודה הוא עומד: אם תומר וכו׳. כלומר דודאי אף שבדין הוא בך אלא שאם אתה אומר כן צריך לקרות לעולם בשבת עומד ת״כ אף הוא מחמכל לפעמים ואינו קורא כלל והלכך לא הייבוהו לעמוד אלא בשקורא ברבים: סמוך לסעודת. היה סומך עצמו בעמוד שהיה שם וה״ל אשור לך שצריך לעמוד בלתי סמיכה שבשם וכו׳: חוצה. כך בסה״מתרגם ולא היה מעמיד אחר אלו בשקורא ומתרגם וה״ל אשר לך שצריך למהוג בה ע״י סרסור בשם שניתנה ע״י סרסור הוא מבה: ובבבה שחילה וכו׳. כלומר שנשאה בשהילה וסמך על המקרא הזה אנכי עומד וגו׳ וכי לא ידעו זה אלא ללמד שצריך ע״י סרסור:

מד

לביה אפי׳ קורא בה ביחיד צריך לעמוד: ס״ג א״ת מפני כבוד הרבים ביה לבין עצמו לא. אין צריך לעמוד. ומשני לעולם מפני כבודה הוא עומד ואפילו בבי ביחיד אינו צריך לעמוד דאם אומר אם כן לעמוד אף בינו לבין עצמו יש לחוש דלמא יתבעל ולא יקרא כלל: יה״ג מאל לכנישתא חמא בר נש וכו׳. נכנס לבה״כ ורואה אחד עומד ומתרגם סמוך לעמוד׳. והיה סומך עצמו על עמוד: בשם שניתנה תורה בחימה. שגא׳ ויחרד כל העם ויבא בעם ויטעו: כך וכו׳. וכשקורא לו מתרגם בסמיכה אין זה דרך חימה אלא נשוא הרוח: ס״ג הרי״ף ממא חזנא קאים ומתרגם ולא מקיים בר נש מתחוי ראיה שחזן הוא המתרגם: בשם שניתנה תורה ע״י סרסור וכו׳. כך צריך שיהא׳ קורא ואחד מתרגם: ועבדה שאילה. אמרה בדרך שאילה ותשובה ופשטה לה מדכתיב אנכי עומד בין ה׳ וביניכם בעת ההיא מגיד לכם את דבר ה׳ כי יראתם מפני האש ולא עליתם בהר לאמר: ממא

מד

הדרן עלך בני העיר

הלכה א מתני׳ הקורא את המגילה עומד ויושב. רלה עומד רלה יושב: קראהו אחד. לו שקראוהו שנים ביחד יצאו דאמ״ג דתרי קלי לא משמעי הכא מכיון דקביעא עליהו יהבי דעתייהו: מקום שנהגו לברך וכו׳. היינו ברכה של אחרייה אבל לפניה מנויה לברך ומברך ג׳ ברכות בלילה על מקרא מגילה ובשעה נסים ובהמיינו ובזיים מברך ד׳ ברכות. ויש מקומות שנהגין לברך בהמיינו נה ביום: בשני ובחמישי. תקנת משה בכינו עליו ע״ה שיהו קורין בתורה בשבת ובשני ובחמישי כדי שלא יבטלו שלשה ימים בלא קריאת תורה ובא עזרא ותיקן שיהו קורין ג״כ במנחה בשבת מבוא חשכי קרעות ונם תיקן שיהו קורין בשני ובחמישי בלשה בני אדם ולא יקראו פחות מעשרה פסוקים: ואין מוסיפין עליהם. מפני טורח הצבור שהן ימי מלאכה וכן בשבת במנחה נמי מפני שהיא סמוך לחשיכה שהיו רגילים לדרוש עד המנחה ומהאי טעמא נמי אין מפטירין במנחה בתחילת וביומים הקדמונים היו נוהגין להפטיר בנביא במנחה. ובדיין יש מקומות בפרס ומדי שיש להם הפטרות ידועות לשבת במנחה בכל השנה כולה: הפטרה והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה. זה שהוא מתחיל לקרות בתורה ראשון מברך לפניה והאחרון החותם שהוא המסיים מברך לאחריה וכל אחר הקורין בתורה אין מברכין לא לפניה ולא לאחריה. והתינוק שלא הגיע לגדולו מברכין לפניה ולאחריה נזירה משום הנכנסין ולא שתהא ברכתן שכיחה לפניה ויאמרו אין ברכה בתורה לפניה ומשום היולדין ולא יאמרו החותם מברך לאחריה וברכותיו לא ברכו ויאמרו אין ברכה בתורה לאחריה:

גמ׳ מה. לשון בעיא היא מה קאמר הקורא עומד ויושב הם דלמשבר ריש שבדיעבד יוצא אף אם הוא יושב היא בתחילה לא כדמשמע ליעבא דהקורא והא תני בברייתא ועבד בר״מ שעשה לתחלה וקראה מיושב וכו׳ וקאמר דבאמת דהקורא דקאני ליה דוקא חלא כיני מפרשין להתני׳ מיתר לכתחלה לקרותה וכו׳: מאי. המי דקאמר מתנה לאחר וכיון עליה וכי זה קורא וזה מברך: מכאן שהשומע כקורא. ויכול זה אחר הבוחר לברך על מקרא מגילה יכה״ג מינומו דכתיב בני המגילה בהבית על ידי כן שפן ליהודיים מבר קראי לבני מלך יהודה ולא שפן קראה יהודי קרא באזני המלך וכל הבריס חלא מכאן שהשומע כקורא: מפני כבוד. ת״ח הלמדה מהויב לעמוד לכ״ם מפני הורה עלמה: מפני מה הוא עומד. כלומר כשכיל מה מהויב היה לעמוד בשקורא בתורה ברכים אם מפני כבודה אם בשל התורה לו מפני כבוד הרבים ונפקא מינה דאין חייבר מפני כבודה ה״כ אפי׳ בינו לבינה בשהיא קורה בפ״ע צריך הוא נ״כ לעמוד בשעת הקריאה: אין חייבר מפני כבוד הרבים וכו׳. קושיא היא כלומר דמקשה דתף אמ״ל דהבעיה הוא מפני כבוד הרבים מ״מ קשה דבדין הוא שפפי׳ בינו לבין עלמה בכ״ם מפני כבודה הוא עומד: אם תומר וכו׳. כלומר דודאי אף שבדין הוא בך אלא שאם אתה אומר כן צריך לקרות לעולם בשבת עומד ת״כ אף הוא מחמכל לפעמים ואינו קורא כלל והלכך לא הייבוהו לעמוד אלא בשקורא ברבים: סמוך לסעודת. היה סומך עצמו בעמוד שהיה שם וה״ל אשור לך שצריך לעמוד בלתי סמיכה שבשם וכו׳: חוצה. כך בסה״מתרגם ולא היה מעמיד אחר אלו בשקורא ומתרגם וה״ל אשר לך שצריך למהוג בה ע״י סרסור בשם שניתנה ע״י סרסור הוא מבה: ובבבה שחילה וכו׳. כלומר שנשאה בשהילה וסמך על המקרא הזה אנכי עומד וגו׳ וכי לא ידעו זה אלא ללמד שצריך ע״י סרסור:

ודם יש כו כח ליתן קצבה בדברים הללו א״ר יצחק בר לעזר יודעין הן הנביאין שאלוהן אמיתי ואינן מחניפין לו:

הדרן עלך פרק בני העיר

הלכה א מתני׳ *הקורא את המגילה עומד ויושב קראהו שנים יצא מקום שנהגו לברך ברך שלא לברך לא יברך בב׳ ובה׳ ובשבת במנחה קורין ג׳ אין פותחין מהן ואין מוסיפין עליהן ואין מפטירין בנביא הפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה: **גמ׳** מה לשעבר הא בתחלה לא והא *תני׳ מעשה בר״מ שקרייה מיושב בבית הכנסת של טיבעין ונתנה לאחר וברך עליה כיני מתניתא מותר לקרותה עומד מותר לקרותה יושב מה׳ נתנה לאחר ומברך עליה זה קורא וזה מברך רבי הונא בשם ר׳ ירמיה *מכאן ששומע כקורא כתיב אשר קרא (לפני) מלך יהודה ולא שפן קרייה אלא מכאן ששומע כקורא *מהו לעמוד מפני ס״ת ר׳ חלקיה ר׳ סימון בשם ר׳ לעזר מפני בנה הוא עומד לכ״ש מפני תורה עצמה זה שהוא עומד לקרות בתורה מפני מה הוא עומד מפני כבודה או מפני כבוד הרבים אין תימר מפני כבודה אפי׳ בינו לבינה אין תימר מפני כבוד הרבים אפי׳ בינו לבין עצמו מפני כבודה הוא עומד אם אומר את כן אף הוא מתעצל ואינו קורא ר׳ שמואל בר רב יצחק עאל לכנישתא חמא חד בר נש קאים מתרגם (?) סמיך לעמודא א״ל אסור לך כשם שניתנה באימה ובירא״ה כך אנו צריכין לנהוג בה באימה ובירא״ה ר׳ חני אמר ר׳ שמואל בר רב יצחק עאל לכנישתא חמא חונה (?) קאים מתרגם ולא מקים בר נש תחתוהי א״ל אסור לך כשם שניתנה ע״י סרסור כך אנו צריכין לנהוג בה ע״י סרסור עאל ר׳ יהודא בר פזי ועבדה שאילה אנכי עמד בין ה׳ ובינכם בעת ההיא להגיד לכם את דבר ה׳ ר׳ חניי אמר ר׳ שמואל בר רב יצחק עאל לכנישתא חמא חד

ודם וכו׳ ירמיה והיחל שהם בשר ודם היאך יכולים ליתן קצבה לתוכחותיו של הקב״ה: ומשני ת״ר יצחק בר אלעזר שהלהיהן אמיתי. מסכים על האמת: ואינן מחניפין לו. ואומרים האמת כי לא לפניו תקף יבא:

תוספתא אור

הדרן עלך פרק בני העיר

הלכה א מתני׳ הקורא עומד ויושב. אם רלה עומד רלה יושב: קראהו שנים יחד. יצאו ולא אמרי׳ אין שני קולות נשמעי׳ כא׳: לא יברך. אין צריך לברך: בשני ובחמישי בשבת ובשבת במנחה. עזרא תיקן שיהו קורין בשני ובחמישי כדמפרש בגמ׳ והכא שמעינן דג׳ הן כהן לוי וישראל: ואין מוסיפין עליהן. אלא יקצו לצבור מפני שהן ימי מלאכה ובשבת במנחה סמוך לחשיכה הוא שהרי כל היום היו רגילין לדרוש: ואין מפטירין. מהאי טעמא נופיה: הפותח והחותם. מפרש בגמרא:

גמ׳ מאי לשעבר. הא דקתני במתני׳ הקורא משמע לשון דיעבד וכן יצא משמע נמי דיעבד הא לכתחלה לא יקרא מיושב: ומשני כיני מתניתא. כן צריכין לגרוס במתני׳ מותר לקרותה עומד ומותר לקרותה יושב ואפי׳ לכתחלה דהא עומד ודאי לכתחלה אם כן אף יושב כן: מה. פירושה דנותנה לאחר מבבר עליה דתני בברייתא: ומשני ה״ק זה קורא. ר״מ קני ואחר ברך עליה ל״א מאי קמ״ל דנותנה לאחר וברך עליהן פשיטא ומשני דקמ״ל דיה קורא וזה מברך מכאן שהשומע כקורא דהא אחר שברך לא קרא ואפ״ה מברך דשומע כקורא: ה״ג דכתיב אשר קרא מלך יהודה. ואקרא דכתיב במלכים קראי וה״ק מקרא נמי מוכח דשומע כקורא: ולא שפן קריי׳. בתמיה הא שפן קרא דכתיב ויקרא בו שפן לפני המלך ולמה לא קאמר אשר קרא מלך יהודה: מכאן שהשומע כקורא. וה״ה במגילה ואם אינו יודע לקרות ולא לענות אם שמע וכיון לבו לשמוע אע״פ שלא ענה יצא: מהו לעמוד. מי מחייב ליקום מפניה או לא: מפני בנה הוא עומד. מפני לומדיה הוא מחוייב לעמוד כדכתיב והדרת פני זקן זה שקנה חכמה זה שהוא עומד לקרות בתורה דודאי לכתחלה צריך לעמוד כדתניא בברייתא משא״כ בתורה כלומר שאינה כמגילה דמותר לקרותה יושב אלא בתורה צריך לעמוד: מפני מה הוא עומד. מיבעיא ליה מאיזה טעם הוא מחויב לעמוד בקריאתה התורה: מפני כבודה. מפני כבוד התורה: אין תימר וכו׳. וא״מ כיון שני הטעמים א״ה מפני כבוד הרבים ביה לבין עצמו לא. אין צריך לעמוד. ומשני לעולם מפני כבודה הוא עומד ואפילו בבי ביחיד אינו צריך לעמוד דאם אומר אם כן לעמוד אף בינו לבין עצמו יש לחוש דלמא יתבעל ולא יקרא כלל: יה״ג מאל לכנישתא חמא חד בר נש וכו׳. נכנס לבה״כ ורואה אחד עומד ומתרגם: סמוך לעמוד׳. והיה סומך עצמו על עמוד: כשם שניתנה תורה בחימה. שגא׳ ויחרד כל העם ויבא בעם ויטעו: כך וכו׳. וכשקורא לו מתרגם בסמיכה אין זה דרך חימה אלא נשוא הרוח: ס״ג הרי״ף ממא חזנא קאים ומתרגם ולא מקיים בר נש מתחוי ראיה שחזן הוא המתרגם: כשם שניתנה תורה ע״י סרסור וכו׳. כך צריך שיהא׳ קורא ואחד מתרגם: ועבדה שאילה. אמרה בדרך שאילה ותשובה ופשטה לה מדכתיב אנכי עומד בין ה׳ ובינכם בעת ההיא מגיד לכם את דבר ה׳ כי יראתם מפני האש ולא עליתם בהר לאמר: ממא

מד

מסורת הש״ס

מגיל: כא א

תוספתא פ״ב

קדושין לג ב

גליון הש״ס

(א) עי׳ יומ׳ מ״ב ע״ב תד״ה ד״ה מפרקב:

(ב) כי׳ תוס׳ ב״ב דף טו ע״א ד״ה מתוכה ומי׳ מ״ש תר״ן מ״ג מ״ו:

ד דלא עדיף מתפלה. כלומר, שתפלה תקנו ג"כ בלחש, ואפילו הכי משמיע לאזניו, הכא נמי כן: ה ואחר שנומר. אבל לא יאמרו שניהם בצם אחת, כמו שכתוב סעיף ב': ו [יז] אמן. ונראה לי דאפילו יש שמאריכין באמן צריך להמתין עליהם, [יח] וכמו שכתבתי סימן קכ"ח סעיף י"ח [ס"ק כח]: ז בדרך קצרה. לכאורה גם החזן כשמוליך הספר תורה להתיבה נמי הדין כן לילך בקלרה, ועיין בב"י סימן קכ"ח [קיב, ב ד"ה וכשמחזירין]: ח עד שעלה. והמנהג להתפלל עד שתתחיל השני הברכה, עיין סוף סימן קמ"ז. והמדקדקים מושבין שבדרך לא יוכל לשמוע הקריאה כהוגן, לכן ממתינין עד שיסיים השני ויורדים בין גברא לגברא: ט ונקרית בענין אחר. אע"פ שקורא בעל פה שרי:

קמב א בניקוד. ונקוד נמי, כשמשמיע הענין כגון יעשה בפא"ח יעשה בגיר"ל, בחלב בחטף בחלב בגיר"ל, ובזה בדלמי מחזירין אותו. עיין סוף סימן (ק"מ) [קמג] [ב]:

ומיכן עליה, ופריך שם [מיומנמי] זה קורא וזה מברך, אמר ר' ירמיה מכאן שהשומע כקורא, וא"כ למה לא יענה גם בזה כן דאחר מברך והחזן קורא. ונראה קיום מזה למה שכתב ב"י [ד"ה ומ"ש רמיו ומיהו] בשם המגודה [בגמ קמא סימן קד] ובימוקי יוסף [מהדורת בלוי, מגילה כה, ב ד"ה ומ] דקומא קורא, מגילה כה, ב ד"ה ומ] עומד [מגילה שם] אינו קורא בתורה [שם]. היינו משום דאין קורא על פה, אבל אוקמי לאינש אחרינא שפותח ורואה והשומע מברך ועומד בצדו, שפיר דמי. וכבר הביא ב"י [שם] דיעות אוסרים באחד קורא ואחד מברך, ממילא קומא פסול לתורה, ודיעות המתירים, והבכים להאוסרים, וכן פסק בסימן קל"ט [סעיף ג]. וכתב בלבוש [בא סעיף ג] שראה בפני גדולים שעלה קומא לתורה, וכן כתב מו"ה ז"ל [ס"מ ד"ה ונרין שלא], רק שהתנה שצריך שיהיה הקומא תלמיד חכם ולא עם הארץ. ומצד ההוכחה נראה לענ"ד גם כן היתר גמור:

ב עם שליח ציבור כדי שלא תהא ברכתו לבטלה [יט א] אלא שצריך לקרות בנחת [ז] שלא ישמיע לאזניו: הגה [כ] ואפילו משמיעו לאזנו ליכא למיחש ד דלא עדיף [כא] מתפלה כדלעיל סימן ק"ל [כב*]:

ג [ח] יש נוהגים להעמיד מי שמקרא לעולה מלה במלה ה ואחר שנומר המקרא המלה [כג*] אומרה העולה:

ד [ט] אם שליח ציבור רוצה לברך לעצמו ולקרות צריך שיעמוד אחר אצלו [כד] שכשם שנתנה תורה [כה א] על ידי סרסור כך אנו צריכים לנהוג בה על ידי סרסור:

ה [י] אין הצבור רשאים לענות אמן עד שתבלה ברכה מפי הקורא ואין הקורא רשאי לקרות בתורה [יא] עד שיכלה ו אמן מפי [לב] הצבור:

ו [יא] [ז] יכולים לקרות שני אחים זה אחר זה והבן אחר האב ואין מניחין אלא [יב] בשביל [לג] עין הרע: הגה [ד] ואפילו אם אחד [הוא] [כו] השמיעו [לד] ואחד הוא מפטיר לא יקראו השני כשמו משום עין הרע:

ז [יא] [ג] העולה למגדל (פירוש המקום בבית הכנסת שעליו קורין בתורה [כא]) עולה בפתח שהיא לו ז בדרך קצרה ממקומו וירד מהמגדל בדרך אחר שהוא לו בדרך ארוכה עד מקומו [יב] ואם שני הדרכים שוים עולה בפתח שהיא לו בדרך ימין [כב] [לה] ויורד בפתח שכנגדו: הגה [יג] [כג] ולא ירד ח עד שעלה כבר [לו] הראוי לקרות אחריו:

ח [יד] כל תיבה שהיא קרי וכתיב הלכה למשה מסיני שתהא נכתבת כמו שהיא בתורה ט ונקרית בענין אחר ומעשה באחד שקרא כמו שהיא כתובה בפני גדולי הדור הרבנים ה"ר יצחק אבוהב וה"ר אברהם ואלאנסי וה"ר שמואל ואלנסי בנו זכרונם לברכה והתרו בו שיקרא כפי המסורה ולא רצה ונידוהו והורידוהו מהתיבה:

סימן קמב

דין מי שקרא טעה ובמקום שאין שם יודע לקרות בדיוק. ובו ב' סעיפים:

א [א] קרא וטעה [ב] אפילו בדקדוק אות אחת מחזירין אותו: הגה [ג] ג) וכן דין החזן הקורא [ד] ודווקא שינוי שמשנה על ידי זה הענין [ה] אבל אם טעה בענינת הטעם או [א] א [ו] בניקוד אין מחזירין אותו אבל נוערין לבד כשטעה בטעמים או בניקוד:

ערך לחם למהריק"ש

סעיף ב בסוף [שלא ישמיע לאזניו]. ואם השמיע לאזניו בלחש אין לחוש כל כך דלא עדיף מתפלה בסימן ק"ל [סעיף ב]: סעיף ו בסוף [ואין מניחין]. וכשהאב עולה שניהם כיון שמפסיק לקדיש אין לחוש אם יעלה הבן מפטיר כי הוא ענין אחר וכן הדין בתאים וכן נהגו: סעיף ז בסוף [ויורד בפתח שכנגדו]. עוד שלא ירד הקורא מהמגדל עד שיעלה אחר תחתיו לקרות:

קמב סעיף א בסוף [מחזירין אותו]. אבל אם היה קורא שלא ליטר אין מחזירין אותו אלא על טעות שמשנה משמעות הענין ויש נוערים לבד כשטעה בטעמים או בניקוד:

באר היטב

(ג) מתפלה. כלומר, שתפלה תקנו ג"כ בלחש, ואפילו הכי משמיע לאזניו, הכא נמי כן, [מ"ש ס"ק ד]: (ג*) אומרה. ולא בצם אחת, [מ"ש ס"ק ה]: (ד) הצבור. אפילו יש שמאריכין באמן צריך להמתין עליהם, מ"ש [ס"ק ו]. עיין לעיל סימן קכ"ח סעיף י"ח: (ה) עין הרע. והוא הדין אב וכן בנו, שיהי כבצם הגדולה [הגב"י אות מ]. ופרי חדש [אות ו] כתב עליו ולא נהירא לי. דשאלתי כיון שהטעם הוא בשביל עין הרע, אם רוצה לעלות אם מימין אומו לעלות או לא, העלה בספר יד אהרן [הגב"י] אם כבר עלה לא ירד, ומכל שכן אם כבר התחיל לברך אבל אם רוצה לעלות מומין בידו. וכן כתב הפרי חדש [שם] וכבצם הגדולה [כשיהי הגב"י אות ל], ע"ש: (ו) ואחד הוא מפטיר. כתב כשיהי כבצם הגדולה [הגב"י אות ה] דהייט דוקא מפטיר אבל אבל שבת שקורא המפטיר בספר תורה שקרא השמיני, וכיון דשניהם קורין בספר תורה אחד אינו אבל אינו עומד כבירוך. ונראה עומד כביכול בתחלה ואינו אבל אינו אבל אינו אבל א

ספר הזוהר

תיבה וההוא כרסייא דלהוי בשית דרגין לסלקא בהו ולא יתיר צריך לסדר ולתקן חיקון אחד בכסא אחד הנקרא תיבה, ואותו כסא שיהיה בשש מדרגות לעלות בהן ולא יותר דכתיב ד"ה ב ט ושש מעלות לכסא. ודרגא חד לעילא, לשואה עליה ספר תורה ולאחזאה ליה לכלא ומדרגה אחת למעלה, לשים עליה ס"ת ולהראות אותו לכולם.

כד סליק ס"ת לתמן, כדין בעאן כל עמא לסדרא גרמייהו לתתא באימתא בדחילו ברתת בזיע ולכוונא לבייהו כמה דהשתא קיימין על טורא דסיני לקבלא אורייתא ויהון צייתין וירכון אודנייהו כאשר עולה סה"ת לשם, אז צריכים כל העם לסדר עצמם למטה באימה וביראה ברתת ובזיע ולכוין לבם כמו שהיו עומדים עתה על הר סיני לקבל את התורה ויהיו מקשיבים ויטו אזניהם ולית רשו לעמא למפתח פומיהון אפילו במילי דאורייתא וכל שכן במלה אחרא אלא כלהו באימתא כמאן דלית ליה פומא ואין רשות לעם לפתוח פיהם אפילו בדברי תורה וכ"ש בדברים אחרים, אלא כולם באימה כמי שאין לו פה והא אוקמוה, דכתיב והרי העמרנו שבתוב, נחמיה ח וכפתחו עמדו כל העם. ואזני כל העם אל ספר התורה.

אר"ש כד מפקין ס"ת בצבורא למקרא ביה, מתפתחן תרעי שמייא דרחמין ומעוררין את האהבה לעילא ואבעי ליה לבר נש למימר הכי כאשר מוציאין ס"ת בציבור לקרא בו, נפתחים שערי שמים של רחמים ומעוררים את האהבה למעלה וצריך האדם לומר כך בריך שמיה דמארי עלמא. בריך כתרך ואתרך ברוך שמו של אדון העולם, ברוך כתרך ומקומך. יהא רעותך עם עמך ישראל לעלם ופורקן ימינך אחזי לעמך בבית מקדשך יהי רצונך עם עמך ישראל ונאולת ימינך תראה לעמך בבית מקדשך ולאמטויי לנא מטוב נהורך ולהשפיע לנו מטוב אורך ולקבלא צלותנא ברחמין ולקבל תפלותינו ברחמים. יהא רעוא קדמך דתוריך לן חיין בטיבו יהי רצון מלפניך שתאריך לנו חיים בטוב ולהוי אנא עבדך פקידא בנו צדיקיא ולהיות אני עבדך נפקר בין הצדיקים למרחם עלי ולמנטר יתי וית כל דילי ודי לעמך ישראל לרחם עלי ולשמור אותי ואת כל מה שלי ושל עמך ישראל. את הוא זן

ידיד	ביאור המאמר	נפש

ליה לכלא ר"ל משם דרך השש מעלות נראה לעם ישראל למטה. כי הת"ת אינה נראית אלא דרך המלכות והיא עתה למעלה מהשש בנ"ל. וכאשר מראה את הס"ת בעת ההגבהה, רואים כולם שאין שם רק אותיות ותנין בלי טעמים ונקודות כפי שראינו לעיל. והאריז"ל היה מסתכל באותיות הס"ת ממש והיה אומר שע"י ההסתכלות מקרוב באותיות שיוכל לקרות האותיות היטב, על ידי זה נמשך אור גדול אל אותו אדם.

כד סליק ס"ת לתמן כאשר ס"ת עולה אל התיבה. והנה, התיבה היא בחינת הר סיני מדת המלכות והס"ת הוא בחינת הת"ת. והנה כתיב וירד ה' על הר סיני, היינו שירדה הת"ת במלכות. וזהו כאן ששמים הס"ת על התיבה. **כדין בעאן כל עמא לסדרא גרמייהו לתתא** שכך היו בהר סיני מחיצות כמ"ש עלה אל ה' אתה ואהרן נדב ואביהו וכו' ומשמע שלכל אחד היתה מדרגה בפני עצמו **באימתא** כעין מתן תורה שהיו כל כך באימה עד שאמרו רבר אתה עמנו וכו' **ולכוונא לבייהו** בכוונת הלב אל התורה **ויהון צייתין** שלא יקראו עם הקורא **וירכון אודנייהו** ר"ל יטו אזניהם אליו ולא יסיחו דעתם במחשבות אחרות.

אר"ש כד מפקין ס"ת בצבורא למקרא ביה כתב בספר הכוונות וז"ל: מורי ז"ל היה נוהג ונזהר בכל שבת בשחרית בעת הוצאת הס"ת מההיכל לומר אותו נוסח הכתוב בספר הזוהר פרשת ויקהל והוא בריך שמיה דמארי עלמא. גם ראיתי למורי ז"ל כשהיינו מתפללים בבית מדרשו שעלה ביום שבועות וקרא עשרת הדברות בפיו בקול רם כדרך שנוהגים חכמי הקהילות כמנהג ספרד. וכן בפרשת בחוקותי ראיתיו שעלה ביום השבת ההוא וקרא בפיו ובקול רם הקללות של פרשת בחוקותי כחכמי קהילות ספרד. גם ראיתי שבכל ימי השבת לא היה עולה לס"ת אלא ששי כמ"ש על ר' כרוספראי. עכ"ל. **מתפתחן תרעי שמייא דרחמין ומעוררין את האהבה לעילא** ועיין בעיונים ד"ה סדר הוצאת ס"ת. **ואבעי ליה לבר נש למימר הכי** וצריך לומר כך **בריך שמיה דמארי עלמא. בריך כתרך** כתר תורה שהם התנין **ואתרך** הן האותיות של מלכות **יהא רעותך** רצונך **ופורקן ימינך אחזי לעמך בבית מקדשך** זוהי הברכה שמברכין ישראל להקב"ה כמו אצל ר' ישמעאל הכהן שאמר לו הקב"ה בני ישמעאל ברכני כמסכת ברכות דף ז' ע"א. כך כאן מברכין בעת פתיחת הארון. ופורקן פירושו פדות. ואנו מבקשים על הגאולה השלימה שתבא ע"י החסד הגדול שבו אור קדמאה שזהו הפורקן האמיתי. והוא יהיה ע"י חסד ימין. ואת החסד הזה תראה לעמך ישראל בבית מקדשך שתבנה במהרה בימינו אמן **ולאמטויי לנא מטוב נהורך** שיגיע לנו מהאור הטוב של אור קדמאה הזה שלך **דתוריך לן חיין בטיבו** שתאריך לנו חיים ארוכים בטוב. מדמ"א.

לשדה כו' וד"ל. ולהיות כן נק' לבוש זה מצד שרשו בבינה ח"ש לשון שחיקה. והנה ידוע דהו"ב תרין דיעין דלא מתפרשין כו' והחכמה מצד עצמה למעלה היא מבחי' כלי גמור שהוא התגלות הדיבור בפה ולכן היה משה כבד פה כו' מפני שהוא מבחי' ס"ה דחכמה כידוע וסייג לחכמה שתיקה דוקא כנ"ל. אבל מצד התלבשות שלו בצירופי אותיות להיות לבחי' לבוש נשמי כנ"ל נקרא מ"ל ל' דיבור כמו שאמרו ז"ל עתים ממללות כו' והוא כחרגום לנפש חיה לרוח ממללא כידוע והוא מפני שבחי' צירופי אותיות באין לידי בחי' התגלות ממש בדיבור בפה כידוע וע"כ נקרא לבוש זה חשמ"ל מפני שכולל ב' ההפכים יחד כנ"ל במדריגה גבוה מצד אימא ששם השתיקה כו' ובמדריגה הנמוכה בצירופי אותיות הדיבור. ושניהם אמת ואינם תרתי דסתרי כלל ע"כ כלולים בו ב' תיבות הללו ח"ש ומ"ל ביחד.

ונקרא חשמ"ל בתיבה אחת כו' כי הרי הא בהא תליא דלפי ששרשו ממקום גבוה לכך יכול להשפיל א"ע כ"כ כמו ענין המשל ושכל כנ"ל וד"ל. והוא הטעם עצמו שהוא שוטר למדות מפני יניקת החיצונים כי שרשו מאימא שנקראת יובלא עילאה ונקראת עולם החירות כידוע והיינו פי' ח"ש שתיקה מפני בחי' הביטול וכמ"ש לעתיד לא ידעו ולא ישחיתו כו' וכתיב וגר זאב עם כבש כו' ואריה כבקר יאכל תבן שהוא רק מפני בחי' הביטול כמו שהיה בתיבת נח כמ"ש בפ"א וד"ל. וזהו שארז"ל במס' חגיגה מאי חשמ"ל עתים חשות עתים ממללות. בשעה שהדיבור יוצא מפי הקב"ה הם חשות ובשעה שאין הדיבור יוצא מפני הקב"ה ממללות כו'. והנה פי' הקב"ה ידוע שהוא בחי' ז"א דאצילות כי בחי' המדות דאצילות הן בבחי' קדושה עליונה למעלה מבחינת ההשתלשלות. שפע עדיין בעולמות. כי ידוע דשרש ומקור כל השפע בעולמות הוא רק מבחי' מ"ל דאצילות הנקראת שכינה מפני ששוכן ומתלבש בתחתונים להחיות רוח שפלים מאין ליש כו' כי מדה זו יש לה ערך ריחם אל ההשתלשלות מפני שאין מלך בלא עם כו' וכידוע. מה שא"כ בחי' מדות דאצילות אין להם ערך ריחם לעם נפרד כלל. והרי נאמר בהן לך ה' הגדולה והגבורה כו' וכידוע לכך נקרא קדוש לשון מובדל כלומר שאינו צריך לעם אלא

לכלא ומפרנס לכלא אתה הוא הזן את הכל ומפרנס את הכל את הוא שליט על כלא אתה הוא השליט על כולם את הוא דשליט על מלכיא ומלכותא דילך הוא אתה הוא ששלט על המלכים והמלכות שלך היא.

אנא עבדא דקב"ה, דסנידנא קמיה ומקמי דיקר אורייתיה בכל עידן ועידן אני הוא עבר הקב"ה המשתחוה לפניו ולפני כבוד תורתו בכל זמן וזמן. לא על אינש רחיצנא ולא על בר אלהין סמיכנא איני בוטח באיש ואיני סומך על הוץ מאלקים. אלא באלהא דשמיא דהוא אלהא קשוט ואורייתיה קשוט ונביאוהי קשוט ומסני למעבד טבוון וקשוט אלא באלקי השמים שהוא אלקים אמת ותורתו אמת ונביאיו אמת ומרבה לעשות חסד ואמת. ביה אנא רחיץ ולשמיה קדישא יקירא אנא אימר תושבחן בו אני בוטח ולשמו הקדוש המכובד אני אומר תשבחות. יהא רעוא קדמך דתפתח לבאי באורייתך יהי רצון מלפניך שתפתח לבי בתורתך ותיהב לי בנין דכרין דעבדין רעותך ותתן לי בנים זברים שעושים רצונך ותשלים משאלין דלבאי ולבא דכל עמך ישראל לטב ולחיין ולשלם אמן ותשלים משאלות לבי ולב כל עמך ישראל לטובה לחיים ולשלום. אמן.

ואסיר למקרי בספרא דאורייתא בר חד בלחודוי וכלא צייתין ושתקין בנין דישמעון מלין מפומיה כאילו קבילו לה ההיא שעתא מטורא דסיני ואסור לקרא בס"ת רק באחד בלבד וכולם מקשיבים ושותקים כדי שישמעו הדברים מפיו כאילו קבלו אותם באותה שעה בהר סיני. ומאן דקרי באורייתא, להוי חד קאים עליה ושתיק דלא ישתמע בר דבור חד בלחודוי לא תרין דבורין ומי שקורא בתורה יהיה אחד עומד עליו ושותק שלא ישמע רק דיבור אחד בלבד ולא שני דיבורים. לשון קדש חד וחד הוא ולא תרין דבורין לשון הקדש אחד, ואחר הוא ולא שני דיבורים ואי תרין משתכחין בס"ת, נריעותא דרזא דמהימנותא איהו ונריעותא דיקרא דאורייתא אשתכח בס"ת ובעי חד קלא ואם שנים נמצאים בס"ת, נרעון הוא בסוד האמונה ונמצא נרעון בכבוד התורה וצריך רק קול אחד. מתרגם חד. ורזא דא קליפה ומוחא מתרגם אחר. וזה סור קליפה ומוח.

כלא שתקין וחד קארי כולם שותקים ואחר קורא דכתיב שמות ב וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר. איהו לעילא וכל עמא לתתא הוא למעלה וכל העם למטה דכתיב שמות יט ויתיצבו בתחתית ההר. וכתיב (שם) ומשה עלה אל האלהים. וההוא דקארי באורייתא ישוי לביה ורעותיה לאינון מלין וכי איהו שליחא דמאריה בסדורא דהני מלין למשמע לכל עמא דהא איהו קאים כדונמא עלאה ואותו שקורא בתורה צריך לשום לבו ורצונו לאלו הדברים ובי הוא שליח של ארונו בסדור של הדברים האלה להשמיע לכל העם שהרי הוא עומד כדונמא העליונה בנין כך מאן דסליק למקרי באורייתא יסדר אינון מלין בקדמיתא בביתיה ואי לאו לא יקרי באורייתא ולכן מי שעולה לקרא בתורה צריך לסדר הדברים תחילה בביתו, ואם לא שלא יקרא בתורה מנלן, מההוא דבור מנין לנו, מאותו פסוק עד לא ישמע אורייתא לעמא קדישא מה כתיב טרם שהשמיע התורה לעם הקדוש, מה כתוב, איוב כח אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה. ולבתר ולאח"כ ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה וגו'.

ידיד — ביאור המאמר — נפש

לשון קדש חד וחד הוא ולא תרין דבורין ירצה לתרץ, כי היה דאוי שלא יתרגמו שמורה על שניות ח"ו. לזה אמר לשון הקדש חד, ואין קושי משתי הלשונות ואין אנו מקפידים רק שלא יהיה הקורא בלשון הקדש שהוא עצמו יתרגם **מתרגם חד. ורזא דא קליפה ומוחא** הענין שלשון הקדש בסוד התורה, אי אפשר שיתלבש בעולם הזה מפני נשמיות העולם הזה, לכן יעשה אל התורה לבוש. ולכן התרגום נחשב ככליפה אל לשון הקדש שנחשב אל המוח. ולכן העוה"ז הוא בבחינת תרגום ואילו התורה היוצאת מהבינה עוה"ב. וז"ש **וחד קארי** והיינו **וידבר אלהים** הוא הבינה כנזכר בפרשת יתרו, והתורה יוצאת מהבינה אלהי"ם ובאה לישראל למטה ועוברת דרך בחינת **תחתית תהר** דהיינו התרגום למטה. ולכן יש חובה לתרגם, כלומר, להתלבש ממש מותא וקליפה.

והוא דקארי באורייתא ישוי לביה ורעותיה לאינון מלין הכוונה שיתבונן בפרטי הדברים שקורא. והקורא יכוין **וכי איהו שליחא דמאריה** שליח של הקב"ה כביכול **בסדורא דהני מלין למשמע לכל עמא** בסידוד הדברים כמו שהיה במעמד הר סיני. ואכן הקורא הוא כביכול נותן את התורה לעם ישראל שבביה"כ.

עיונים

הוא מרומם ומובדל להיות תמיד בפ"ע בבחי' האצילות ואין להשתלשלו' ערך עמו כלל וכלל. אך ע"י שיש בחי' היחוד לפעמים בין זו"נ והוא ענין יחוד קוב"ה ושכינתיה כידוע אזי יוצא אור השפע מבחי' המדות למלכות דאצילות שנקרא שכינה ובחי' מלכות הוא השוכן ומתלבש בתחתונים אח"כ להחיות רוח שפלים כו'.

ויחוד זה לפרקים כמו בכל שעת התפילה בכוקר ובכל שבת וחדש ומועדים ורגלים וכיוצא כידוע וד"ל. וזהו אמרם ז"ל בשעה שהדיבור יוצא מפי הקב"ה בחי' הדיבור העליון הוא בחי' מלכות דאצילות כידוע כמ"ש בדבר ה' שמים נעשו כו'. והדיבור יוצא מפי הקב"ה הוא ענין בחי' התגלות מדת מל מפי הקב"ה שהוא בחי' ז"א דאצי' כשיש יחוד למעלה כנ"ל. ואמנם ידוע דמל' דאצילות שמתגלה למטה להיות להנבראים לראש ושרש והוא הנקרא בחי' **עתיק דבריאה** הוא דוקא ע"י שבוקעת המסך והפרסא שבין אצילות לבריאה בתחלה כו'. וזהו פי' יוצא מפי כו' שהוא כמו ענין ההתגלות לחוץ ממש כמו ע"מ הדיבור שיוצא מפי האדם לזולתו כו' וד"ל. והנה בחי' הפרסא הזאת הוא בחי' **המנעל של עור שמתחת רגלי זו"נ** הנ"ל ומבואר למעלה ששרש התחלתו הוא נמשך מחיצוניות אימא והוא לבוש החשמל שמלביש לזו"נ מצדדיהם עד שמתחת רגליהם נעשה בחינת מנעל כו'. ופי' ענין המנעל הזה יתבאר בסמוך. אך מה שאמרו ז"ל חשמ"ל עתים חשות כו' מדברים במלאכים נבראים שיש בהן כמה מיני מדריגות ויש בהן גם מבחי' חשמ"ל העליון דמלביש לזו"נ דאצילות כי הרי ידוע שכל מה שיש באצילות יש בבריאה מאחר שמ"ל דאצילות משפיע מאין ליש כדוגמא העליונה דעולם האצילות ממש בכל פרטי פרטיות וא"כ כמו שיש בחי' י"ס דזו"נ אורות וכלים באצילות ובחי' החשמ"ל מחיצונית אימא המלבישם כו'. כך בעולם הבריאה יש י"ס אורות וכלים דבחי' זו"נ וחשמ"ל דמלביש כו' אלא שהוא יותר כידידת המדריגה עד שבחי' חשמ"ל דבריאה אינו בחי' אלקות אלא בחי' נברא מאין ליש. והם המלאכים שלפעמים חשות ופעמים ממללות כו'.

רבינו ז"ל שכיוה"כ אומר כ"ג אלה לו אבינו כי אמתלו וכו' ומומם בה כרוך אתה ה' מומל עיונים עתו ישראל וכו' וכמ"ש בס"ג מהל' שבועות יוה"כ ומבקום הזה אומר המלך אתה גאמרתנו וכו'. אבל רש"י ז"ל בפירוש המשנה פירש כי כ"ג שאומר אתה נאמרתנו וכו' אלה שאין ספרם מיוסם אלא בחמישה שכ"ג מוסם אלך מוחל ומולח ומקדש ישראל והזמנים. והקמ"ג כתב בעשין סימן רי"ל ומוסיף שגם ברכות שאמרתנו בהל' שבועות יוה"כ ורש לאמרם לומר לא אסיר אם אין תגלים אחת מחילת הטון כדאמרי במשנה וכמו שהאריכו רבינו ז"ל:

ו ומי שאינו יכול לשמוע מחבורין לקריאה זו וכו'. אם כוונת רבינו ז"ל לומר על הכתב לומר דאמ"ג דתכ"ש אחתי אחת פעור מן הקריאה דהא פעור מן הקריאה וכל הפעור מן הקריאה פעור מהקהל מ"מ קאמר דאם כא לשמוע מעצמו איכרן לבי לקריאה אע"פ שאינו שומע. מ"מ הכאי אינו יכול לשמוע לפי מה שהוא אלא אמרן אחי אי אמיתה מוכה הוא כבר לשמוע מ"ל לפי שהוא שומע יפה מקרוב אמה הוא כמקום רחוק ומכמקום שאינו יכול לשמוע.

ז **בפני** תקיעת החצוצרות בו'. מ"ש הרב נעל כ"מ ז"ל ומיון הראשון דמירושלמי לא כא ליתן טעם אלא למה אין עושין הקהל ביו"ט עצמו אלו מפוסקי דמירושלמי על תמני' דבפ"ק דתענית אלמה דזיתין הקהל לאחר הקבת קאי ועל דא פרוך ועשה אותה מערב יו"ט ולבן הקשה הרא"ש ז"ל לרבינו ז"ל אלא כתב טעם דמירושלמי שהוא אמני אמני הכתב וכן כתב רש"י בס"פ ואלו נאמרין. אבל המירון אאחר שכתב הרב בעל כ"מ ז"ל הוא נכון ומתאלי אלא הייב לו להרא"ש ז"ל בטעמא דמירושלמי כי כא אומר אמני המקוצה אלא מירון רבי יתן ולבן הטיג על רבינו ז"ל

סליקו להו הלכות חגיגה בס"ד

משנה למלך

פ"ג ז יום הקהל שהל לחיות בשבת בו'. עיין מגדה לרבך פ' הלך:

סליקו להו הלכות חגיגה בס"ד

הלכות בכורות

יש בכללן חמש מצות. שתי מצות עשה. ששלש מצות לא תעשה:

וזה הוא פירוש:

א) להפריש בכורות: ב) שלא יאכל בכור תמים חוץ לירושלים: ג) שלא יפדה הבכור: ד) להפריש מעשר בהמה: ה) שלא יגאל מעשר בהמה. וכללתי המעשר עם הבכור לפי שמעשה שניהם אחד והכתוב כללו עמו שנאמר ואת דמם תזרוק. מפי השמועה למדו שזה דם מעשר ודם בכור:

וביאור מצות אלו בפרקים אלו:

לחם משנה

פרק ראשון

פרק א א הטמא והטהור יחדיו ואכלו כצבי וכאיל וכו'. כפ' כל פסולי המוקדשין אמרו שם כמשנה ב"ב אבל אינם אסולין לגבי ובגמרא פירשו הטעם כלבו וכאיל מה לבי אסיר לגבי אחרים אמרו שם ואחרך אלמא לבי ואיל כתיבי ומוקי לה לכרי"ם הקפר ואתיא דא"ב משמע דלא סבירי כרי"ם הקפר דסבר דלא פסק בפ"ח מהל' שחיטה כרבי ואלא"ם שדבריו שם מתפוקבים ומרכים עיין דבמתלת הפ' כתב דהא דרי"ם הקפר כבר כתבו התוס' דאפשר דלא פליג ר"ש אר"ם הקפר ופיק ליה חד מלבי ואל מלאל ע"ש ומבל לד עלו דבריו רבינו ז"ל בהגון:

מלוה

א אמר"ג פשין ריש"ל, עוד ריש"ר ס' ש"ו:

ב ומ"ש עשה לאפריש כל פטר רחם הזכרים וכו'. מפורש בחוה ס' נא אלא מרבר ופ' לאמר. ומ"ש בין שהיו טריפות:

ג בכור בהמה טהורה שהוא בעל מום וכו'. פסוק בכמה מקומות מהם סוף פ' אחיהו מקומן (דף כ"ז) וכפ' ב"ש: ומ"ש אם רצה אוכלו בב"ם. דמ"כ לא שנינו בס"פ אחיהו מקומן שהבכור נאכל בכל העיר אלא כתם אבל בעל מום נאכל בכל מקום. ומ"ש אר מוכרו. כרש מעבר אין (משנה ב'). ומ"ש אר מאכלו למי שילבה אחרי לגבי. ומשנה ס"ה

ד מצוה להקריש בבור בהמה טהורה ויאמר הרי זה קדש שנאמר תקדיש לה' אלהיך ואם לא הקדישו הרי זה מתקדש מאליו וקדושתו מרהם היא: **ה** *מצות בבור בהמה טהורה נוהגת בארץ ובחוצה לארץ ואין מביאין בכורות מחוצה לארץ לארץ שנאמר ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובבורות בקרך וצאנך. ממקום שאתה מביא מעשר דגן אתה מביא בכור בקר וצאן וממקום שאין אתה מביא מעשר דגן אי אתה מביא בבור בקר וצאן אלא הרי הוא כחולין ויאכל במומו. ואם הביא אין מקבלין ממנו ולא יקרב אלא יאכל במומו. ומצוה זו נוהגת בין בפני הבית בין שלא בפני הבית כמו מעשר דגן. ואינה נוהגת במוקדשין בשהן בקדושתן קודם שיפדו בין קדשי מזבח בין קדשי בדק הבית: **ו** *הבכל חייבין בבכור בהמה טהורה כהנים לויים וישראלים. ואף על פי שהבכור לכהן אם נולד לו בכור מקריב דמו ואימוריו כמו שביארנו ואוכל שאר הבשר בתורת בכור. שנאמר כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך וגו'. אבל בכור אדם ובכור בהמה טמאה כהנים ולויים פטורין במו שביארנו בהלכות מתנות כהונה: **ח** *הבכור נאכל בתוך שנתו בין תמים בין בעל מום שנאמר לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה וכי יהיה בו מום בשעריך תאכלנו. ומאימתי מונה לו. אם תם הוא מונה לו מיום שמיני שהוא דאוי להקרבה. ואם נולד בעל מום מונה לו מיום שנולד. והוא שכלו לו חדשיו שהרי נראה לאכילה ביום לידתו. אבל אם ידע בודאי שכלו לו חדשיו מונה לו מיום שמיני:

נולד

ד מצוה להקריש בכור בהמה טהורה וכו'. כפוף המקרים שהיו (דף כ"ט):

ה מצות בכור בהמה טהורה נוהגת בא"י ובח"ל. כך היא הנוסחא המדוייקת והכי משמע בפוף פ"ג דתמורה (דף כ"ח:) וכפ' אלו טריפות (דף ל"ד:) תמרינן דתמורה ליה כם ל"ל קבלת לרבא אבא אבי נוכלא ולא ניתן מיהא כמה אבי וכפ' קמא דבכורות (דף ג'.) דל מרי בר אמר ר"ל הבא מיוחמא דהוה מקבר לאתחייבו לגבר ומבקר לאן לרבן (דף כ"ז:) בהוה נגבא לאתיבו מפני הקדושה דבבא: ומ"ש ולוין ומנילין בכורות מה"ל שנאמר ולכלה לפני ה' אלהיך וגו' אלא יאכל נמומו ולא יקרב אלא יאכל במומו. ומצוה זו נוהגת בין בפני הבית בין שלא בפני הבית: ומ"ש הקבלה עליו כמה קושיות וכן הרמב"ם והרא"ן בתשובה וכולם ספר מוטעה מדמן לסם בדבר רבינו הגרבמה שבמתני בדברי הא בכתוב בפרשיו והא בעשה אמרו אלמה לבכור לכהן אם נולד לו בכור מקריב דמו ואימוריו כמו שביארנו ואוכל שאר הבשר בתורת בכור. שנאמר כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך וגו'. אבל בכור אדם ובכור בהמה טמאה כהנים ולויים פטורין במו שביארנו בהלכות מתנות כהונה: **ח** *הבכור נאכל בתוך שנתו בין תמים בין בעל מום שנאמר לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה וכי יהיה בו מום בשעריך תאכלנו. ומאימתי מונה לו. אם תם הוא מונה לו מיום שמיני שהוא דאוי להקרבה. ואם נולד בעל מום מונה לו מיום שנולד. והוא שכלו לו חדשיו שהרי נראה לאכילה ביום לידתו. אבל אם ידע בודאי שכלו לו חדשיו מונה לו מיום שמיני:

נולד

ה הקריאה והברכות בלשון הקדש וכו'. כפ' אלו נאמרין (דף ל"ב.) תנן דפרשה המלך נאמרה בלה"ק. ומ"ש שגם הברכות נאמרים בלשון הקדש וכו':

ז יום הקהל שהל לחיות בשבת וכו'. משנה (וגמרא) כפ"ק דמגילה (דף ה.) ומ"ש אע"פ שש שם לוקעות וכו':

ח הבכור נאכל בתוך שנתו. ומשנה (וגמרא) כפ"ק דמגילה (דף ה.) ומ"ש דמגילה): כתב הראב"ד שאינו דוחק את השבת מ"מ אפילו יום עוד אינו דוחק וכו'. וי"ל ההסיג דירושלמי אינה ענין לדרבינו שבירושלמי (סס) כלו ליתן טעם למה אין עושין יום הקהל ביו"ט עצמו ונתנו טעם מפני הכמה שאמ"ל לעשותה ביו"ט וגם מעי"ט מ"מ לעשותה אלא לדוחק הצורה ודבינו בא ליתן טעם למה כאמר מלאי ר"ש הראשון בשבת למה אתמרן אותו עד לאחר השבת שמפני דוחק הצורה לא ה"ל לדחותו שני ימים ונתן טעם מיוחד לפי מפני הקרבנות והמחיצות שאינם דוחים את השבת אבל אינו היו עושים אותו ביו"ט לא היו נאמרים התקיעה והמחיצה מפני שאם דברים מיוחדים לעשות בו ביום דבתר הבקורות אמר דתמנינן אמרי ביו"ט. ועי"ל דהכי מיתא דירושלמי ומהקהל רבי כא אמר מפני המקיעה ר' יתחק אמר מפני הכמה דעבוה דעבו אותם מתמתין אלא לדחוק את הצורה. ומעתה יש לתמוה על הרא"ש ז"ל ומ"ג הא דבר רבינו הגרבמה דירושלמי מאחר שדברי רבינו ג"כ הם דירושלמי לדעת אחד המחמירים ולא עדת אלא שאפשר אי יתחק לא לאמלוק על ר' בא אחת אלא לוסיף ולומר שעות יש טעם אחר בדבר:

סליק להו הלכות חגיגה בס"ד

משנה למלך

ד מצוה להקריש בבור בהמה טהורה וכו'. רבינו ז"ל בפרק כרבנן דתמרי הכי כפוף פ' המקרים שהיו והעוד ז"ל ביורה דעה סימן ש"ו כתב הרמ"ם ז"ל אלא עליו ועמתו מעוס דפקה כרבי יאמעאל דגעל מעיות אוקמינו דגרי ר' יהודה בן בתירא דאחר מתם מרחיק לגדק הנים כרי יאמעאל ואחרי שם הלכה כרי יהקיה בן ממלא. ומעם רבינו ז"ל בתרמי בהל' ערכין פ"ו:

ה שנאמר ואכלת לפני ה' אלהיך וכו'. כפוף פ"ג דתמורה אמרו ר' יוסי אומר אלמה דברים משום אלמה זקנים הוו ר' יאמעאל אומר יכול יעלה מהם מעשר שני ואכלנו וכו' מ"ל ואכלת לפני ה' וכו' מקום מעשר לבכור מה בכור מיוחד מאכל אלמה לפני הבית אף מעשר וכו' וכ"ש דרש לאחר לאחר קבל אלמה מהם בכור אמר מחוה לאחר ויקרבנו מ"ל בו' ממקום שאתה מעלה מעשר דגן אתה מעלה בכור בו' וכן גן עולה דרש לא יכול יעלה מהם מעשר שני ואכלנו בכל הרוחה וכו' מקום מעשר לבכור מה בכור מיוחד וכו' אחרים אומרים יכול יהא בכור שעברה שנתו בפסולין המוקדשין ויפסל מ"ל מעשר שני ומנין הבכור אם לא תבא לבכור ולא תבא לפנים מן המחוה וכו' אחרים אומרים מה בכור מיוחד מאכל אלמה לפנים מן המחוה וכו' אחרים אומרים מה בכור שעברה שנתו בפסולין המוקדשין ויפסל מ"ל מעשר שני ומנין הבכור אם לא תבא לבכור ולא תבא לפנים מן המחוה וכו' אחרים אומרים מה בכור מיוחד מאכל אלמה לפנים מן המחוה וכו' אחרים אומרים יכול יהא

הרה"ג ר' אברהם איתאן אורבוך שליט"א

סימן מא

בענין הגדר דקריאת התורה בציבור

דף כג: אין פורסין על שמע ואין עוברין לפני התיבה ואין נושאין את כפיהם ואין קורין בתורה ואין מפטירין בנביא וכו' פחות מעשרה.

ועיין כאן בחידושי הרשב"א שכתב וז"ל, אין מפטירין בנביא, ל"ע למה לריך עשרה בהפטרה עכ"ל. וקושיתו בזה איכה מובנת, דמאי שנא דלגבי קריאת התורה שפיר ניחא ליה דלריך עשרה, ולפי פשוטו היינו משום דהוי כדבר שבקדושה, ואם כן הרי ה"ה נמי לקריאת ההפטרה בנביא כמו"כ ילטרך עשרה מהאי טעמא גופא, ומאי קשיא ליה להרשב"א לגבי ההפטרה יותר מקריאת התורה עצמה דלריך עשרה, ויש לעיין בזה.

והנראה בזה בהקדם מש"כ הרמב"ם בפי"ג מהל' תפלה ה"ו וז"ל, שמונה פסוקים שבסוף התורה מותר לקרות אותם בבית הכנסת בפחות מעשרה, אע"פ שהכל תורה הוא ומשה מפי הגבורה אמרם, הואיל ומשמען שהם אחר מיתת משה הרי נשתנו ולפיכך מותר ליחיד לקרות אותן עכ"ל. ובהשגת הראב"ד שם כתב וז"ל, ומה שכתב הוא ענין זרות הוא מאד והלבור היכן הלכו עכ"ל. ובמגדל עוז שם כתב וז"ל, ומה שתמה הראב"ד ז"ל הליבור היכן הלכו, למה לא תמה כן על הירושלמי שהביא ר"י אלפס ז"ל פרק עומד ויושב, דגרסינן אין פורסין וכו' אין קורין בתורה פחות מעשרה, התחילו בעשרה והלכו להן מקצתן גומרין, אין קורין בנביא וכו', ועל כולם הוא אומר ועוזבי ה' יכלו ע"כ. ועל זה היה לו לתמוה יותר שהתחילו לקרות בעשרה והלכו הליבור היכן הלכו, ואם בזה הירושלמי אין תימה דאיפשר שהלכו לצורכן המותר להן כי לבור קטן של עשרה היו או יותר מעט, וילאו בין גברא לגברא כדר' אבהו, וכן משמע לשון התחילו בעשרה, דבליבור קטן עסקינן, כ"ש בדברי הר"מ ז"ל אין לתמוה, דיש לומר כי בליבור דעשרה עסקינן ודינא דר' יהושע בר אבא ושמעתין אתא לאשמועינן והדין עמו עכ"ל המגדל עוז.

ודברי המגדל עוז בזה לריכין ביאור, דהרי הירושלמי קאמר להא דאם הלכו להן מקצתן דגומרין אפילו בפחות מעשרה, היינו דוקא כל היכא דהתחילו קריאה זו בעשרה, והא קמ"ל דאזלינן בתר תחלתה של הקריאה, ומכיון דתחלתה היתה בעשרה הרי זה כאילו כל הקריאה הוי בעשרה, ועכ"פ הרי דין זה דהירושלמי נאמר לגבי כל קריאת התורה בכל מקום שהוא. אבל כאן לגבי הך שמונה פסוקים אחרונים שבתורה, הרי ע"כ דנתחדש בהו דאין לורך דאפילו בתחלת קריאתן יהיה בעשרה, דאל"כ מאי שנא הני פסוקים משאר כל התורה כולה, אלא ע"כ כדאמרן דבהני פסוקים אין לורך ליבור אפילו לכתחלה בתחלת קריאתן, ואם כן הרי ודאי דזהו כוונת הראב"ד במש"כ והליבור היכן הלכו, ור"ל דאיך שייך להתחיל קריאה בלא עשרה. וראיתי מובא בשם הגר"א ז"ל מבריסק שהקשה בזה, דכיון דדין עשרה בקריאת התורה הוא מלד דהוי דבר שבקדושה, א"כ הרי לא גרע הך שמונה פסוקים משאר כל קריאת התורה, וילטרך עשרה מדין דבר שבקדושה, ויש לעיין בזה.

והנה המקור לקריאת התורה הרי כתב הרמב"ם ברים פי"ב מהל' תפלה וז"ל, משה רבינו תיקן להם לישראל שיהו קורין בתורה ברבים בשבת ובשני ובחמישי בשחרית, כדי שלא ישהו שלשה ימים בלא שמיעת התורה עכ"ל. ודבר זה הוא מהגמ' ב"ק דף פב. דקאמר התם, ושיהו קוראין בשני ובחמישי עזרא תיקן, והא מעיקרא הוה מיתקנא, דתניא וילכו שלשת ימים ולא מצאו מים, דורשי רשומות אמרו אין מים אלא תורה שנאמר הוי כל צמא לכו למים, כיון שהלכו שלשת ימים בלא תורה נלאו, עמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם שיהו קורין בשבת ומפסיקין ערב שבת, כדי שלא יצינו ג' ימים בלא תורה וכו' ע"כ יעו"ש. והרי יש לעיין בזה, דהרי מצות תלמוד תורה בכל יום היא, ואם כן מה ענין ג' ימים לכאן. ועוד דהרי מצינו דאדם יוצא ידי חובת תלמוד תורה בקריאת שמע דשחרית וערבית וכדאיתא במנחות דף לט: יעו"ש, וא"כ הרי שפיר יש לקרות ק"ש ולצאת בזה, ומהו ענינו של קריאת התורה בדוקא. ועוד דהרי התם קודם מתן תורה היה ועדיין לא נתחייבו כלל במצות תלמוד תורה. ואולם כשנעיין בדיוק לשון הרמב"ם הנ"ל הרי נראה, דלא כתב כדי שלא ישהו שלשה ימים בלא לימוד התורה, אלא בלא שמיעת התורה, וכל זה לריך ביאור.

ואשר על כן היה נראה לומר בזה, דהגדר והענין דקריאת התורה אינה כסתם תלמוד תורה בעצמה, אלא דענינו מענין הענין דמתן תורה, וכדמשמע מהא שכתב בשו"ע סי' קמ"א סעיף ד' וז"ל, אם ש"ל רולה לברך לעצמו ולקרות לריך שיעמוד אחר אצלו, שכשם שנתנה תורה ע"י סרסור כך אנו לריכין לנהוג בה ע"י סרסור עכ"ל. הרי מבואר להדיא מדבריו דענין קריאת התורה הרי ענינה מענין מתן תורה, ולכך אנו לריכין שיהא דומיא דמתן תורה, והיינו דכשם שהתם במתן תורה היה ע"י סרסור, כך עכשיו בשעת קריאת התורה הרי כמו"כ לריך שיהא ע"י סרסור.

וכן מבואר להדיא בב"ח סי' קמ"ח שכתב וז"ל, ולריך לקרות מעומד וכו', כתב ב"י משמע דוקא הקורא לריך לעמוד אבל לא שאר הלבור כו' עכ"ל, מיהו יש נוהגים לעמוד בשעת קריאה, וכ"כ מרדכי ע"ש מהר"ם שהיה נוהג כך ע"ש בפר"א דמילה, אבן נראה דלאו מדינא היה נוהג כך אלא כיון דלריך כל אדם להעלות על דעתו כששומע הקריאה מפי הקורא כאילו קיבלה באותה שעה מהר סיני, וכ"כ בס' הזוהר ומביאו ב"י, ובהר סיני היו כל ישראל עומדין כדכתיב, אנכי עומד בין ה' וביניכם, לכך הגון וראוי שיהיו עומדין בשעת שקורין בס"ת, עכ"ל הב"ח יעו"ש, והיינו כמו שכתבנו.

והיה נראה לומר דהמקור לדבר זה דקריאת התורה הוי דומיא דמתן תורה, הרי ילפינן לה מהא דמלינו חובת קריאת התורה מן התורה, והיינו במה שנאמר במלות הקהל דיש חיוב על המלך לקרוא בתורה, וביאר הרמב"ם דבר זה בפ"ג מהל' חגיגה ה"ו וז"ל, וגרים שאינן מכירין חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם לשמוע באימה ובירא וגילה ברעדה כיום שניתנה בו בסיני, אפילו חכמים גדולים שיודעים כל התורה כולה חייבין לשמוע בכוונה גדולה יתירה, ומי שאינו יכול לשמוע מכוין לבו לקריאה זו, שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת, וירא עצמו כאילו עתה נלטוה בה ומפי הגבורה שומעה, שהמלך שליח הוא להשמיע דברי הא-ל עכ"ל. הרי מבואר מדבריו דההיא קריאה הוי דומיא דשעת מתן תורה, וממילא הרי י"ל דכן הוא הדבר בכל קריאת התורה, דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון. [ומבואר בזה לשון הרמב"ם במש"כ, שלא ישהו שלשה ימים בלא שמיעת התורה, והיינו כעין הלשון שכתב שם לגבי הקהל, דחייבין לשמוע בכוונה גדולה וכו', וירא עצמו כאילו עתה נלטוה בה ומפי הגבורה שומעה, שהמלך שליח הוא להשמיע דברי הא-ל עכ"ל, והיינו נמי דומיא דמתן תורה דאמרו נעשה ונשמע ופשוט הוא. וכמו"כ מבואר נמי מה דתקנת קריאת התורה היא בשחרית וכמש"כ הרמב"ם הנ"ל, ומשום דגם בזה הוי דומיא דמתן תורה שהיה בשחרית].

שוב מצאתי ראיה למה שכתבנו, והיינו דענין דקריאת התורה הוי בדוגמא לקריאת המלך לפרשת הקהל, וכפי מש"כ הרמב"ם שם וז"ל, וירא עצמו כאילו עתה נלטוה בה ומפי הגבורה שומעה, שהמלך שליח הוא להשמיע דברי הא-ל עכ"ל. והנה כדברים אלו ממש נמצא בספר הזוהר לפ' ויקהל (דף רו.) דקאמר התם לגבי קריאת התורה, וכלא לייתין ושתקין בגין דישמעון מלין מפומיה כאילו קבילו לה בהיא שעתא מטורא דסיני וכו'. וההוא דקאמרי באורייתא ישוי לביה ורעותיה לאיתון מלין, וכי איהו שליחא דמאריה בסדורא דהני מלין למשמע כל עמא, דהא איהו קאים כדוגמא עלאה וכו' ע"כ.

הנה מבואר שם ממש בכל דברי הרמב"ם הנ"ל, והיינו דענין קריאת התורה הרי זה כאילו עתה אנו שומעים את התורה מפי הגבורה בהר סיני, וכן דהבעל קורא הרי הוא כשליח להשמיע דברי הא-ל, והרי שם איירי לגבי אתם כל קריאת התורה שבכל זמן, והיינו כפי מה שכתבנו לדמות הענין דקריאת התורה לקריאת פרשת הקהל, והרי דבר זה מבואר להדיא בספר הזוהר הנ"ל וכמש"כ. [ואגב לא ראיתי מי שליין המקור לדברי הרמב"ם הנ"ל בכל מה שכתב דקריאת פ' הקהל הוי דומיא דמתן תורה, וכן שהמלך הרי הוא כשליח להשמיע דברי הא-ל, ואולי יש לומר דמקורו היה מספר הזוהר הנ"ל, וכבר ראיתי שמביאים מקור לדברי הרמב"ם בכמה מקומות, שלא נמצא המקור לדבריו בש"ס בבלי או ירושלמי וכדומה, והדברים נמצאים בספר הזוהר, ואולי היה לו חלקים ממנו, או מדרשי חז"ל הדומים למה דאיתא בספר הזהר, ולא באתי רק לעורר]. וכן כתב כעין זה בספר סדר היום לרבי משה בן יהודה מכיר ז"ל בענין קריאת התורה וז"ל, כי אין למוד ועסק גדול מזה לשמוע בעת הזאת אשר נשמעים דבריה בתוך קהל ועדה מישראל, הרי היא כנתינתה מסיני וכו' עכ"ל יעו"ש. וכן עי' במג"א סי' רפ"ב סק"ו, שכתב שם בין דבריו וז"ל, משמע מכאן דאשה חייבת לשמוע קריאת התורה, ואע"פ שנתקנה משום ת"ת ונשים אינן חייבות בת"ת, מ"מ מצוה לשמוע כמו במצות הקהל, שהנשים והטף חייבים בה וכו'. אבל במס' סופרים פי"ח כתוב הנשים חייבות לשמוע קריאת ספר כאנשים וכו' עכ"ל יעו"ש. והרי עכ"פ מבואר מדבריו דקריאת התורה בציבור הוי בדוגמא לקריאת התורה דמלך בהקהל, והיינו כמו שנתבאר.

ואם כן הרי י"ל דזהו נמי כוונת הגמ' בב"ק במה דקאמר, וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים, כיון שהלכו ג' ימים בלא תורה נלאו וכו', כדי שלא יהיו ג' ימים בלא תורה ע"כ. ונראה בביאור הדבר, דהנה הרי כתיב שם בקרא דאחר ג' ימים הללו באו למרה, ושם שם לו חק ומשפט ושם נסהו, והביא רש"י שם דהיינו דבמרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם, שבת פרה אדומה ודינין ע"כ. והיינו דלאחר הג' ימים היה מעין מתן תורה לגבי פרשיות הללו, וא"כ על סמך זה הוא דתיקנו שלא ישהו ג' ימים בלי הענין דמתן תורה, וזה מתקיים בקריאת מקצת פרשיות שבתורה, אבל אין זה ענין לחובת לימוד התורה, דבזה הרי חייב אדם בכל יום וערב וכדכתיב, והגית בו יומם ולילה, וזה שפיר מתקיים בק"ש שחרית וערבית וכנ"ל, אבל כאן נתחדש ענין אחר, והיינו שלא יעברו ג' ימים בלא הענין דמתן תורה וכמש"כ.

ולפי זה היה נראה לומר, דמה דלריכין עשרה בקריאת התורה, הרי אין זה מצד מה דהוי כדבר שבקדושה וכמו לגבי קדיש וקדושה וכדומה, ואשר יליף לה הכא בגמ' מקרא דונקדשתי בתוך בני ישראל דלריך בזה עשרה, אלא דנראה דהטעם דלריך בזה עשרה היינו משום דבמתן תורה הרי כתיב, וירד ה' על הר סיני וגו', ומכיון דקריאת התורה

להם את ארץ כנען את ארץ מגוריהם מאי מגוריהם כמד"א גורו לכם מפני חרב בגין דאיהו אתר דאשדי מגור בעלמא וע"ד גורו לכם מפני חרב אשר גרו בה מיומא דאתקריבו לגבי קב"ה דחילו בה דחילו ודחילו עלאה בה למיטר פקודוי, דאי בהאי לא ישדי דחילו על רישי' דב"נ לא דחיל לי' לקב"ה לעלמין בשאר פקודוי, עכ"ל. הרי דשמירת הברית היא יסוד הכל, וזה הי' יסוד המשכן וכל שלימות שע"י רעותא דליבא תלוי בהאי דבלא"ה א"א שיהי' כ"כ ברעותא דליבא, וכן בתורה שנדרשת הרעותא דליבא דבלא"ה איננה נקראת לקח טוב תלוי מה"ט בשמירת הברית. וכן שבת שדבר זה להיות כל מלאכתך עשוי' שלא יהרהר אחר מלאכה איננו דבר נקל, וגם זה תלוי בשמירת הברית, וע"ז מיוסדים התיקונים שביום ועש"ק מדת יסוד, ובד בי רב דיתיב בתעניתא בע"ש (עירובין מ' ז) כידוע:

ויש לומר עוד דכמו שהיו במשכן ג' תרומות כן הענין בשבת. שבת דמעלי שבתא מקביל לתרומת האדנים שהי' כסף, והוא להשליך ממנו כסופין דהאי עלמא ולמסור כל תשוקותיו להשי"ת ובפרט בעניני ברית כנ"ל, כן הוא שבת דמעלי שבתא שהאדם משליך ממנו טורח מלאכת וטרדת הפרנסה שבו מונח רוב תשוקת האדם, זוכין לעומתו לתשוקות קדושה ומקבלין את השבת בתשוקה ובשירות ותשבחות וסעודתא דחקל תפוחין. שבת דיממא הוא לעומת תרומת המשכן, שהמשכן תוכו רצוף אהבה שהוא דביקות ישראל לאביהן שבשמים, וכן שבתא דיממא, ובזוה"ק (קל"ו ז) כד נהיר יממא ביומא דשבתא סליקו רחמי סליק בכלהו עלמין בנייהא בחדוה כדין השמים מספרים כבוד אל. מנחה דשבתא מקביל לתרומת הקרבנות שהוא תכלית התקרבות הגשמות בשרשן, וזה שבזמידות קריבו לי חזו חילא וכו' והוא מקביל לגוף ונפש ושכל, והדברים עתיקים:

במד"ר (פ' ל"ד) אמר הקב"ה לישראל אתם צאני ואני רועה שנאמר רועה ישראל האזינה, עשו דיר לרועה שיבוא וירעה אתכם לכך נאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, אתם כרם וגו' ואני שומר וכו' עשו סוכה לשומר שישמור אתכם, אתם בנים ואני אביכם שנאמר בנים אתם לה' אלקיכם ואני אביכם שנאמר כי הייתי לישראל לאב כבוד לבנים כשהן אצל אביהם וכבוד לאב כשהוא אצל בניו וכו' עשו בית לאב שיבוא וישרה אצל בניו לכך נאמר ועשו לי מקדש;

ונראה לפרש שלשת המשלים, רועה וצאן, שומר וכרם, אב ובנים. דהנה אמרו ז"ל (חולין ה' ז) אדם ובהמה תושיע ה' אלו בני אדם שהם ערומים בדעת ומשימים עצמם כבהמה, ופירש"י דכאי רוח, ועוד אמרו ז"ל (ויק"ר פ' כ"ז) אעפ"י שאדם אנחנו כבהמה אנו נמשכים אחריך, היינו שישראל מבטלים את דעתם לרצון השי"ת ואינם משגיחים על שכלם, שלפעמים מורה להם להיפוך, אלא מאמינים באמונת אומן שדרך התורה הוא אחד ואין זולתו המוביל אל ההצלחה בזה ובבא, וזהו בכלל דכאי רוח שפירש"י, היפוך גס הרוח שאינו מאמין לדבר שאינו מבין. וזהו הענין אני רועה ואתם צאני, היינו שהאמונה שבישראל באופן זה מאת ה' היתה זאת, שמצד מהות האדם איננו כן, אלא שהשי"ת מכניס אמונה כזו בלב ישראל, וזה נקרא רועה כמ"ש (תהלים ל"ז) שכן ארץ ורעה אמונה, יצדק לשון רועה כנ"ל כבהמה אנו נמשכין אחריך. אך האדם צריך להתבונן בשכלו עד מקום שידו מגעת, וכמ"ש (דה"י א' כ"ח) דע את אלקי אביך ועבדהו, והיינו אחר שכבר שבע אמונה יש לו להעמיק בשכלו ולחזור אל האמונה, היינו לדגל דעתו והבנתו ישכיל שעדיין לא ידע כלום והוא חוזר אל האמונה. וידוע דיין הוא כיגוי להשגות וכמ"ש (שיה"ש ב') הביאני אל בית היין, ועד"ה ידוע שיין הוא בינה. אבל זה צריך שמירה יתירה שהבינה והדעת לא יטעוהו להפוך את הענין; וכידוע מארבעה שנכנסו לפרדס, וכמו שנראה בעין שרבים חללים הפילה רח"ל, ותחילה אמרו אני ארבה חכמה ולא אסיר, ולבסוף נספתו להם חכמות חיצוניות ובילדי נכרים הספיקו ומרעה אל רעה יצאו עד שנפלו במהמורות בל יקומו רח"ל. אבל השי"ת שומר

את עמו ישראל ומי שהוא שבע אמונה ובא להשכיל לידע לשם שמים, דבוקה בו השמירה מהשי"ת. וזה אתם כרם שהוא תוצאות היין כיגוי לבינה, והיינו שבטבע נפש ישראל להמשך להסתכל בחכמה. וכמו שהגיד כ"ק אבי אדמו"ר זצלה"ה במצות הגבלה בסיני שהיתה מצוה היפוך טבעם, וכמו לא תרצח לבני עשו שהי' היפוך טבעם ואמרו כל עצמו של אותו איש שנתברך בחרב שנאמר ועל חרבך תחי' ובשביל זה מיאנו בתורה, כן נמי נאמרה לישראל לנסיון מצות הגבלה שהיא היפוך טבעם ומ"מ קבלו עליהם, עכת"ד. וכמו הגבלה בגשמיות שלא יכנסו מהגבול והלאה שהיא היפוך טבעם ורצונם, כן ברוחניות טבעם ורצונם להמשך לחכמה ולהסתכלות יותר ויותר, וע"כ נמשלו לכרם תוצאות היין כיגוי לבינה והשי"ת הוא שומר את הכרם הזה, וזהו אתם כרם וכו' ואני שומר;

אבל עדיין תכלית הכל היא דביקות ישראל באביהן שבשמים, ולשון אב הוא אהבה כמ"ש (דברים י"ג) לא תאבה לו, וכן לשון אביון סידשו תאב לכל דבר, וזהו שאמר אתם בנים ואני אביכם וכמים פנים אל פנים השי"ת מכניס אהבה זו בלב ישראל, וזהו שאמר עשו בית לאב שיבוא וישרה אצל בניו, היינו שענין אהבת השי"ת לישראל יבוא וישרה בלב ישראל שיזי' לבם בוער באהבת השי"ת;

וכל שלשה אלה רועה ושומר ואב הכל הוא באמצעות המשכן. ויש לומר שלעומת שלשה אלה היו שלשה כלים ארון ושלחן ומנורה. ארון הוא בחי' אב שהיא אהבה וכמ"ש (שיה"ש ג') תוכו רצוף אהבה מבנות ירושלים שפירש"י ארון וכפורת וכרובים ולוחות. שלחן הוא בחי' רועה שממנו השובע יוצא לעולם ובדש"י כמו שלחן מלכים, דכמו השובע בגשמיות כן האמונה ברוחניות כמ"ש ורעה אמונה, והוא שלחן מלכים והבן. מנורה היא בחי' שומר כענין (ב"ב כ"ה ז) הרוצה שיחכים ידרים, והיא השפעת חכמה אלקית בלב ישראל ולהאיר את עיניהם ולשמרם מכל חושך וטעות, ע"כ המשכן הוא דיר לרועה, סוכה לשומר, בית לאב;

שנת תרע"ח

במד"ר (פ' ל"ג) ויקחו לי תרומה הה"ד כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו, אל תעזובו את המקח שנתתי לכם, יש לך אדם לוקח מקח יש בו זהב ואין בו כסף יש בו כסף ואין בו זהב אבל המקח שנתתי לכם יש בו כסף שנאמר אמרות ה' וגו' כסף צרוף, יש בו זהב שנאמר הנחמדים מזהב וגו', יש אדם לוקח שדות אבל לא כרמים כרמים' ולא שדות אבל המקח הזה יש בו שדות ויש בו כרמים שנאמר שלחיך פרדס רמונים, יש לך אדם לוקח מקח ובנ"א אינם יודעים מהו אבל משכר הסרסור נתודע מה לקח, כך התורה אין אדם יודע מה היא אלא משכר שלקח משה שנאמר ומשה לא ידע כי קרן עור פניו בדברו אתו, ויש לך מקח שמי שמכרו נמכר עמו אמר הקב"ה לישראל מכרתי לכם תורתי כביכול נמכרתי עמה שנאמר ויקחו לי תרומה. וכבר דברנו בזה. וביותר קשים דאשית הדברים אל תעזובו את המקח שנתתי לכם, מה הוסיף לבאר את לשון המקרא, שלכאורה נראה שאין בו אלא שינוי לשון לבד. וכבר הגדנו בזה ולא נשנה אלא בשביל דבר שנתחדש בו:

ונראה דהנה לעיל במדרש (פ' כ"ח) בפסוק עלית למדום שבית שבי לקחת מתנות באדם, שבית שבי, יכול מפני ששבה אותה נטלה חנם, ת"ל לקחת מתנות באדם בלקיחה נתנה לו, יכול יהא חייב ליתן לו דמים ת"ל מתנות במתנה נתנה לו. והגיד כ"ק אבי אדמו"ד זצלה"ה שהלקיחה היא למסוד בל ההנאות והכסופין דהאי עלמא עבור אהבת התורה, והיינו שבערך מציאות תורה לא תהי' נחשבת מציאותם מציאות כלל ומאפס ותוהו נחשבו לו, עכ"ד. ולדידי יש להוסיף על דבריו, דהנה לגודל רוממות התורה עד דאורייתא וקב"ה כולא חד, אי אפשר לאדם שבזכות מעשיו הטובים יזכה בתורה, ואף דיגעתי ומצאתי תאמין, זהו רק לבוש התורה והחכמתה, אבל האלקות שבה רחוקה מן האדם מאד מאד, אלא עפי"מ דאיתא בזוה"ק דלעומת שאדם בורח מן החיצוניות בא לעומתו בקדושה, והיינו שהקדושה לעולם חלה על

מקום שראוי לחול כמ"ש הכוזרי, אלא שצריך שיהי' כלי ראוי לקבל, ומחמת הבריחה מדבר ההיפוך נעשה כלי לקבל האלקות שבתורה, ע"כ לעומת שאדם בורח מאהבות ותשוקות חיצוניות בא לעומתו לזכות בתורה, האם בורח מחיצוניות ביותר הוא זוכה ביותר לאלקות שבה, וא"כ הוא דוגמת הלוקח חפץ ברמים שאינו קונה אלא לעומת הרמים וחילופם, כן התורה שאינו זוכה אלא לעומת בריחתו מדבר שהוא היפוך לה. וזהו שבמדרש יכול יהא חייב ליתן לו דמים שלכאורה בלתי מובן, אך הפירוש הוא שבמצוות ומעש"ט האדם מתקן את העולמות העליונים, ואי אמרת שבזכותם האדם זובה לתורה, הי' זה נחשב נתינה לו כביכול שהמצוות הן צורך גבוה, והי' נחשב כמו נתינת דמים לו בעד החפץ ת"ל במתנה נתנה לו שאין הנותן מקבל כלום, אלא מצד הבריחה מדבר שהיפוך לה נעשה כלי מקבל

וזוכה לתורה:

וכבר פירשנו הא דהשיב מרע"ה למלאכי

השרת שהיו רוצים בתורה, כלום מו"מ יש ביניכם כלום יצה"ר יש ביניכם כבש"ס שבת (פ"ט.), אף דבודאי גם הם לא רצו התורה בלבושה זה שהרי אין ביניהם דיני שומרים ומלוה ולוה וכדומה, אלא ודאי שרצו בפנימיות התורה, וא"כ מה זו תשובה, אך הוא הדבר שאמר מאחר שאין לכם דבר שהוא היפוך התורה לברוח ממנו, שוב אי אפשר

שתזכו בתורה לגודל דוממותה:

ולפי האמור יובן מה שהתורה נקראת לקח

טוב ולא מתן טוב, שמצד המתן עדיין אין להם כלום כנ"ל, אלא מצד הלקיחה שהיא הבריחה מדבר ההיפוך, ואיננה כמו שאר המתנות שבאות אחרת מקנה, שא"צ אפילו כונה לקנות, שהקנין הוא מצד הנותן לבד, אבל תורה אינה כן, אלא הכל תלוי בבריחה

מדבר ההיפוך:

ויש להוסיף עוד עפ"י מה שהגיד כ"ק אבי

אדמו"ר זצללה"ה על מה שאנו מברכים נותן התורה בלשון הוה ולא נתן בלשון עבר, אף שכבר היתה נתינת התורה בסיני, עפ"י מאמרם ז"ל (תדבא"ר פ' י"ח) כל ת"ח שיושב וקורא ושונה ועוסק בתורה הקב"ה יושב כנגדו וקורא ושונה עמו, שלפי ערך המקבלים הקב"ה משפיע תמיד בתורה, עכ"ד. ולפי דרכנו יובן עפי"מ שהגדנו כבר במק"א במצות קדושים תהיו שהיא מצוה כוללת לכל עדת ישראל כקטן כגדול, וע"כ כתיב דבר אל כל עדת בנ"י ואמרת אליהם קדושים תהיו, והיינו דהמצוה היא לכאו"א לפי מצבו שיבדיל עצמו ממה שהוא, אף שעדיין המרחק רב בינו ובין איש המעלה מ"מ לזה הפחות גם זה נחשב קדושה, וכאשר יעמוד על דרך זה שוב עליו המצוה להתקדש ולהבדל גם מזה וכן לעולם, וע"כ מצוה זו נוהגת גם בגדול שבישראל אף שכבר נתקדש והוא מרוחק ומובדל מגשמיות נמי עדיין עליו להתקדש גם ממצבו זה, שיהי' דק צורך גבוה בלי עירוב כוונה לטובת עצמו כלל, והוא דבר שאין לו שיעור וקצבה, וע"ז מסיים הכתוב כי קדוש אני ה' אלקיכם כשם שקדושתי היא למעלה מכל שיעור וגדר שהפה יכול לומר והלב לחשוב, כן קדושתכם

אין לה גבול:

ולפי האמור יובן מה שמברכים נותן התורה

בלשון הוה, אחר שהקדמנו לעיל שאין אדם זוכה לתורה אלא מחמת הבריחה מדבר ההיפוך, א"כ לעולם יתמיד לפי מה שאדם מתקדש והולך ביותר הוא זוכה נמי לפנימיות התורה ביותר, וכמו מצות קדושים תהיו שהיא מצות ההוה ולא לשעבר, כן לעומתה זוכין בתורה, וכפי מה שאדם זוכה כן נותנים

לו, ע"כ מברכים בלשון הוה:

ומעתה יתבארו דברי המדרש שהוסיף לומר

אל תעזבו את המקח שנתתי לכם, היינו שלא פשטא דקרא שאל תעזבו את תורתי, אלא גם הלקיחה עצמה אל תעזובו, והיינו שאפי' איש שהוא כבר נבדל מגשמיות ומטנופי דתאי עלמא, מ"מ עליו להתקדש ולהבדל עוד יותר ויותר עד לאין שיעור, כי לעומת הבדלו וקדושתו בכל עת יותר ויותר יזכה לעומתו לפנימיות התורה בכל עת יותר ויותר, כמו שנראה בחוש שאינו דומה ההתפעלות והרגש האלקי לכל אדם בשוה בלמדו בתורה, כי האיש פחות המעלה איננו מתרגש ומתפעל כ"כ בלימוד התורה כמו

גדול המעלה, וכל זה מפאת כי הפנימיות והאלקות שבתורה אינם זוכים בשוה, אלא כל אחד לפי מסת קדושתו ובריחתו, וגם אפי' באיש אחד לאו כל העתים שוות, והכל מטעם זה, וע"כ תמיד צריך להיות בבחי' לקיחה, ואת בחינת לקיחה זו אל תעזובו אלא יהי' תמיד מוסיף קדושה על קדושה, ומעתה דבר

גדול השמיענו המדרש:

ולפי האמור י"ל שזה עצמו הוא פתיחה טובה

לענין הפרשה דכתיב ויקחו לי תרומה, כי הלשון לקיחה ולשון קיחה אף שהם שתי גזירות פתרון אחד להם כברש"י (לקמן כ"ט א'), והיינו דהנה כבר הגדנו למה הוצרך לנדבת משכן כל עיקר, ולמה לא הי' כמו בלוחות שהראהו השי"ת למשה מחצב של סנפורינון בתוך אהלו, והגדנו טעמים בזה. וי"ל עוד טעם כי לעומת גדלות הענין שתהי' אלקות שורה על דברים גשמיים לא הי' אפשר שיזכו ישראל לזה מצד זכותם, אלא כמו שזכו לתורה מצד הבריחה מדברים שהם היפוך לתורה, כן הי' הענין במשכן. שבטבע כל איש מונחת האהבה שלו בהונו ורכושו, והנה ישראל הביאו כל הנדבה שהיתה עולה להון עצום מאד בשני בקרים, והיו מרבים עוד להביא מדי העבודה למלאכה עד שהוצרך להכריז איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש, הרי שברחו מאהבת הונם ורכושם ומסריהו לשמים, ע"כ זכו לעומתם לאהבה רבה מאד וגדולה מאד לאלקות, וזכו למשכן שתוכו רצוף אהבה כברש"י שיר השירים, והוא דומיא שזכו לתורה, ושע"כ נקראת לקח טוב משום שזכו רק מפני הבריחה מדבר היפוך לו, והיא מדה הנוהגת תמיד ושע"כ הזהיר הכתוב שלא יעזבו את בחי' המקח דהיינו הבריחה מדבר ההיפוך כנ"ל, כן הוא ענין המשכן שזכו מפאת הבריחה מאהבת הונם ורכושם ומסרו את כל הון ביתם באהבת אלקות, עד שבערך אהבת אלקות לא היתה תופסת מקום כלל אהבת ההון והרכוש, ע"כ זכו לעומתם שישרה כבוד ה'

אצלם תוכו רצוף אהבה ובין שדי ילין:

ונראה שגם זו מדה הנוהגת תמיד, שבודאי

לאו לכל אדם הי' המשכן בשוה, ואין ערך הרגש וההתפעלות האלקית שהיו לגדולי ישראל כערך שהיו לפשוטי ישראל, שגדולי ישראל משם היו שואבין רוה"ק והשגות גדולות מאד מה שלא זכו לזה כל ישראל הפשוטים, כי הכל הי' לפי מסת הבריחה מכל עניני עוה"ז. וע"כ כמו שהתורה נקראת לקח כן כתב במשכן לשון קיחה, שהיא לעולם כמסת הקיחה, היינו הבריחה מאהבה וקניני

עוה"ז:

ולפי האמור יתפרש לנו הכתוב ועשו לי מקדש

ושכנתי בתוכם, דלכאורה אינו מובן למה שינה מלקרותו משכן כמ"ש להלן ואת המשכן תעשה עשר ידיעות, ועשית את הקרשים למשכן. דהנה בש"ס (ריש עירובין) משכן איקרי מקדש ומקדש איקרי משכן. ובמגלה עמוקות שהם שני ה"הין שבשם הוי' ב"ה וב"ש, ואימא אוזיפת לברתא מנהא. וכ"ק אבי אדומו"ר זצללה"ה הגיד דמקדש נקרא מצד ישראל שהם מתקדשים ונבדלים מן החומריות והוא דיבוק ישראל באביהן שבשמים ממטה למעלה, ומשכן נקרא מצד השי"ת ששוכן בתוך עמו ישראל, והוא הדיבוק ממעלה למטה, והי' המקום ההוא מקום חיבור ממטה למעלה וממעלה למטה,

ע"כ נקרא בשני השמות, ודפח"ח:

ולפי דרכנו הנ"ל ימתקו הדברים עוד יותר,

שכל עצמה של זכות ישראל שהיתה להם במשכן לא היתה בשביל מצוות ומעש"ט שלהן, אלא מה שהתקדשו ובריחו מאהבת ההון והרכוש וכן לעולם מהנאות וכסופין דהאי עלמא, כי מחמת גדלות הענין הנכבד הזה אי אפשר הי' לישראל לזכות בו מצד מעשיהם הטובים אלא מחמת הבריחה והקדושה, ע"כ מצד ישראל אי אפשר לקרותו

אלא מקדש:

ומעתה הכתוב מבואר ועשו לי מקדש, היינו

שעשיית ישראל וחלקם בו הוא רק ענין המקדש, ואינו דומה לשאר מקומות המדברין מגוף עשיית האומנין שהם התכוונו שישכון כבוד ה' בישראל ואין בידם וברשותם כוונת ישראל שהתקדשו, ע"כ קרא אותם שם משכן, אבל כאן שמדבר מהנדבה אין לישראל חלק בו אלא ענין המקדש, וזהו ועשו לי מקדש